DAMAGE BOOK

جدید سکیم کے مطابق

سلسلۂ حساب نمبر ۳

پرائمری کی تیسری جماعت کے واسطے

مؤلفہ
مولوی عبداللہ خاں سابق سیکنڈ ماسٹر
گورنمنٹ سنٹرل ماڈل سکول لاہور

جس کو

جناب ڈائرکٹر صاحب بہادر سررشتۂ تعلیم پنجاب و ٹیکسٹ بک کمیٹی پنجاب نے مدارس پرائمری کی تیسری جماعت کے طلبا کے لئے ٹیکسٹ بک مقرر کیا

سنہ ۱۹۲۱ء میں

لالہ عطر چند کپور اینڈ سنز نے اپنے مطبع کپور آرٹ پرنٹنگ ورکس
واقع گوالمنڈی لاہور میں باہتمام لالہ گوراند تامل منیجر طبع کیا

...یں دفعہ — قیمت فی جلد ۸ ۔ محصول ا ر

تنقیح

اِس

ناچیز کتاب کو

جناب

خان بہادر مولوی عُمرالدین صاحب ایم اے

کے

نام نامی سے نامزد کیا جاتا ہے

گر قبول افتد زہے عزّ و شرف

عبداللہ

دیباچہ

یہ کتاب سلسلۂ حساب کا تیسرا حصہ ہے۔ اور جدید سکیم کے مطابق ہے۔ اس میں مفصلۂ ذیل قاعدے اور اُن کے متعلق حل شدہ اور حل طلب مثالیں درج ہیں۔ تحویل اور چاروں مرکب قاعدے جن میں صرف نقدی کے پیمانے استعمال کئے گئے ہیں۔ کسوری پہاڑے ۱۶×۱½ و ۱۶×۱¼ کے ذریعے بیان کئے ہیں۔ اور اُن کے سمجھنے میں مبتدی کو کچھ بھی دقت نہیں ہو سکتی۔ مشقی سوالات بہت کثرت سے دیئے ہیں۔ اور یہ ضرور نہیں کہ اُن سب کو حل کیا جائے۔ پہلی مرتبہ لمبے اور مشکل سوالوں کو بالکل چھوڑ دینا چاہئے۔ جب کتاب بالکل ختم ہو جائے۔ تو مشکل سوال جو پہلی مرتبہ چھوڑ دیئے ہوں۔ اُن کو حل کرانا مناسب ہے۔ عقلی اور عبارتی سوالات جو لکھنے کی سہولت کو مدِ نظر رکھ کر آخر میں ڈال دئے ہیں۔ اُنہیں عملی سوالوں کے ساتھ حل کرانا مناسب ہے۔ مثلاً اگر چار عملی سوال حل کئے جائیں۔ تو اُن کے ساتھ ایک دو عبارتی سوال بھی ضرور حل کرانا بہتر ہے۔

فہرستِ مضامین

سلسلۂ حساب نمبر ۳

کسی چیز کا آدھا اور ڈیوڑھا

۱- اگر ہم رسّی کا ایک ٹکڑا لیں - اور اُسے دونو سرے تھام کر دُہرا کریں - تو ہر ایک ٹکڑا کُل رسّی کا آدھا ہو جائیگا - مثلاً فرض کرو- کہ اَب رسّی کا ایک ٹکڑا ہے - اور اُس کے دونو سِروں ب ——— ا

اَ و بَ کو ج

تھام کر تم ب ———|——— ا

نے نقطہ ج پر دُہرا کیا ہے۔

پس اَج = بَج کے۔

اور اَج و بَج میں سے ہر ایک آدھا ہے اَب کا

اب فرض ۔۔ کہ اَب ایک فٹ کے برابر ہے۔

پس چونکہ اج اور ب ج میں سے ہر ایک آدھا ہے اب کا۔ اس لئے ان میں سے ہر ایک ٹکڑا برابر ہے آدھے فٹ کے۔

آدھے کو اس طرح لکھتے ہیں:-

$$\frac{1}{2}$$

اس کا مطلب یہ ہے۔ کہ ایک پوری چیز کے ہم نے دو برابر ٹکڑے کئے ہیں۔ اور ان میں سے ایک ٹکڑا لے لیا ہے۔ اسے اس طرح بھی پڑھتے ہیں:-

ایک بٹا دو

۲۔ اوپر کے بیان سے ظاہر ہے۔ کہ اب رسی کا ایک پورا ٹکڑا ہے۔ اور اج اور ب ج میں سے ہر ایک اس کا آدھا ہے۔ پس اگر ہم ایک پورا ٹکڑا لیں۔ اور ایک اس کا آدھا۔ تو یہ کل مل کر ڈیڑھ ہو جائیگا۔ اور اسے ہم اس طرح لکھیں گے:-

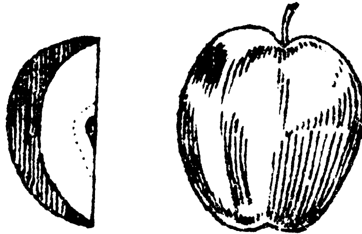
$$1\frac{1}{2}$$

اسے اس طرح بھی پڑھتے ہیں:-

ایک صحیح ایک بٹا دو

اِس سے یہ مُراد ہے۔ کہ ہم نے ایک پُوری چیز لی ہے۔ اور اُسی چیز کا آدھا بھی لیا ہے۔

دیکھو اِن شکلوں میں شکل الف ایک پُورا سیب ظاہر کرتی ہے۔ اور ب آدھا سیب۔ پس دونو مل کر ڈیڑھ سیب ظاہر کرتی ہیں۔

اُوپر کے بیان سے ظاہر ہے۔ کہ اگر کسی چیز کا $\frac{1}{2}$ یعنی آدھا دریافت کرنا ہو۔ تو اُس چیز کو ۲ پر تقسیم کر دیتے ہیں۔ اور اگر اُس چیز کا $1\frac{1}{2}$ یعنی ڈیوڑھا دریافت کرنا ہو۔ تو وُہ پُوری چیز اور اُس کا آدھا لے لیتے ہیں۔

مثال ۱۔ اگر ایک روپے میں ۱۶ آنے ہوں۔

تو بتاؤ $\frac{1}{2}$ روپیہ میں کتنے آنے ہونگے؟

ایک روپے کا $\frac{1}{2}$ = (۱۶ ÷ ۲) آنے

= ۸ آنے جواب

مثال ۲۔ اگر ایک فٹ میں ۱۲ انچ ہوں۔ تو بتاؤ $1\frac{1}{2}$ فٹ میں کتنے انچ ہونگے؟

$1\frac{1}{2}$ فٹ = ۱۲ انچ + ۱۲ ÷ ۲ انچ

= ۱۲ انچ + ۶ انچ

= ۱۸ انچ جواب

مثال ۳۔ تین نارنگیوں کا $\frac{1}{2}$ دریافت کرو۔

۲) ۳

باقی ۱ – ۱

۳ نارنگیوں کو ۲ پر تقسیم کیا۔ تو ایک پوری نارنگی حاصل ہوئی اور ایک نارنگی بچ رہی۔ اس نارنگی کا آدھا برابر ہے $\frac{1}{2}$ کے۔ پس ۳ نارنگیوں کا $\frac{1}{2}$ برابر ہے $1\frac{1}{2}$ نارنگیوں کے۔

سوالات نمبر ۱

زبانی مشق کے لئے

۱ اگر ایک آنے میں ۴ پیسے ہوں۔ تو بتاؤ۔ ایک

۱ ۰ آنے کے ¼ میں کتنے پیسے ہونگے؟

۲ بتاؤ ۱۴ روپے کا ½ کتنا ہوتا ہے؟

۳ ۱۳ روپے کا ½ دریافت کرو۔

۴ ایک گز میں ۱۶ گرہیں ہوتی ہیں۔ بتاؤ ¼۱ گز میں کتنی گرہیں ہونگی؟

۵ ایک لڑکے کو پیر کے دن ۲ پیسے انعام میں ملے۔ منگل کے دن اس سے ڈیوڑھے۔ بتاؤ۔ اسے کل کتنے پیسے انعام میں ملے؟

۶ لچھمی نرائن کی تنخواہ ۱۰ روپے مہینہ ہے۔ ہر نرائن کی اس سے ڈیوڑھی ہے۔ بتاؤ۔ ہر نرائن کی کیا تنخواہ ہے؟

۷ دوسری جماعت میں ۲۴ طالب علم پڑھتے ہیں۔ تیسری میں دوسری سے آدھے۔ اور پہلی میں دوسری سے ڈیوڑھے۔ بتاؤ تینوں جماعتوں میں کل کتنے طالب علم پڑھتے ہیں؟

۸ میرے پاس ۱۵ روپے تھے۔ میں نے آدھے روپے خیرات کر دئے۔ بتاؤ۔ اب میرے پاس کتنے روپے ہیں؟

۹ ایک آدمی پہلے دن ۱۱ میل چلا۔ دوسرے دن

پہلے دِن سے ڈیوڑھا چلا۔ بتاؤ۔ وُہ دُوسرے
دِن کِتنے مِیل چلا؟
۱۰ ایک شخص کو بُدھ کے دِن ۱۵ روپئے آمدنی
ہُوئی۔ جُمعرات کے دِن بُدھ سے آدھی آمدنی
ہُوئی۔ تو بتاؤ۔ اُسے دونو دِن میں کتنی آمدنی
ہُوئی؟
۱۱ ایک بنئے نے ۱۲ من گیہُوں خریدے۔ اور
آدھے اُسی وقت بیچ ڈالے۔ بتاؤ۔ اب اُس
کے پاس کِتنے گیہُوں ہَیں؟
۱۲ میری عُمر ۱۶ سال کی ہے۔ میرے بھائی کی
مُجھ سے آدھی عُمر ہے۔ بتاؤ۔ میرے بھائی
کی کیا عُمر ہے؟

تحریری مشق کے لئے

۱۳ ایک شخص کے پاس ۳۵۷ روپئے تھے۔ اُس
نے ۱۵ روپئے کا کپڑا خریدا۔ اور جو بچا۔ اُس
کا آدھا اپنے بھائی کو دے دیا۔ بتاؤ۔ اب
اُس کے پاس کِتنے روپئے باقی ہیں؟
۱۴ ایک بنئے نے پیر کے دِن ۲۲۹ من گیہُوں
خریدے۔ منگل کے دِن اُس سے ڈیوڑھے

خریدے۔ بتاؤ۔ اُس نے کُل کتنے من گیہوں خریدے؟

۱۵ خُدا بخش کے پاس ۴۶۵ بیگھے زمین تھی۔ اُس نے آدھی زمین فروخت کر دی۔ اور ۴۵ بیگھے زمین اور مول لی۔ بتاؤ۔ اب اُس کے پاس کتنی زمین ہے؟

۱۶ ۴۱۵ سیر گھی کی قیمت ڈیڑھ روپیہ سیر کے حساب دریافت کرو۔

۱۷ میری سالانہ آمدنی ۴۵۸۷ روپے ہے۔ اور میرے بھائی کی آمدنی مجھ سے آدھی ہے۔ بتاؤ میرے بھائی کی آمدنی کیا ہے؟

۱۸ میری سالانہ آمدنی ۶۴۹ روپے ہے۔ اور میرے بھائی کی آمدنی مجھ سے آدھی ہے۔ بتاؤ ہم دونو کی کُل سالانہ آمدنی کیا ہے؟

۱۹ میرے پاس ۴۵۶۱ روپے تھے۔ میں نے آدھے روپے خیرات کر دیئے۔ اور ۱۰۰ روپے اپنے بھائی کو دے دیئے۔ بتاؤ۔ اب میرے پاس کتنے روپے ہیں؟

۲۰ میں نے ۴۵۵۷ روپے کا غلّہ خریدا۔ اور اُس

سے آدھے روپے کی زمین خریدی۔ بتاؤ۔ میں
نے کُل کتنے روپے خرچ کیے؟

۲۱ سنہ ۱۹۱۲ء میں ایک شخص کی عُمر ۳۵½ سال تھی۔
بتاؤ۔ سنہ ۱۸۷۸ء میں اُس کی عُمر کیا تھی؟

۲۲ دو گھوڑوں میں سے ہر ایک گھوڑے کی قیمت
۳۵۷½ روپے ہے۔ بتاؤ۔ دونو گھوڑوں کی
قیمت کیا ہے؟

۲۳ دو آدمیوں نے سوداگری شروع کی۔ اور ہر ایک
نے ۴۵۰۱½ روپے سوداگری میں لگائے۔ بتاؤ۔
اُن دونو نے کتنے روپے لگائے؟

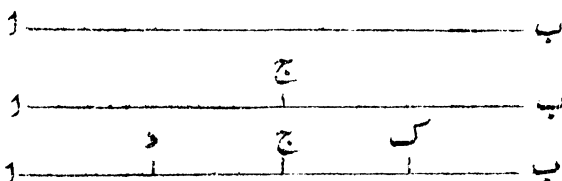
۲۴ ۴۵۶۰ کا ڈیوڑھا بتاؤ۔

کسی چیز کا چوتھائی اور سوایا

۱۔ اس سے پہلے تم پڑھ چکے ہو۔ کہ اگر ہم
کسی چیز کے دو برابر ٹکڑے کریں۔ تو ہر ایک ٹکڑا
کُل چیز کا آدھا ہوگا۔ اب ہم تمہیں بتائینگے۔ کہ
اگر آدھے کا آدھا کریں۔ تو یہ کُل چیز کا چوتھائی
ہوگا۔ اور کُل چیز اور چوتھائی مل کر اس

چیز کا سوایا ہوگا ٭

فرض کرو - کہ اب رسّی کا ایک ٹکڑا ہے - اور نقطہ ج پر اُس کے دو برابر برابر حصّے کئے گئے ہیں - اب اگر ان برابر برابر حصّوں کے دو برابر حصّے د و ک نقطوں پر کئے جائیں - تو اد و دج و جک و کب میں سے ہر ایک حصّہ اب کا چوتھائی ہوگا ٭

اگر اب ایک فٹ ہو - تو اج و جب میں سے ہر ایک حصّہ آدھا فٹ ہوگا - اور اد و دج و جک و کب میں سے ہر ایک حصّہ چوتھائی فٹ ہوگا ٭

کسی چیز کی چوتھائی کو ہندسوں میں اس طرح لکھتے ہیں :-

$$\frac{1}{4}$$

اس کا مطلب یہ ہے - کہ ایک پوری چیز کے ہم نے ۴ برابر حصّے کئے ہیں - اور اُن میں سے ایک

حصہ ایا ہے۔ اِسے اِس طرح بھی پڑھتے ہیں :۔

ایک بٹا چار

۳۔ اُوپر کے بیان سے ظاہر ہے۔ کہ اب رسّی کا ایک پُورا ٹکڑا ہے۔ اد و دج و جک و کب میں سے ہر ایک اُس کا چوتھائی ہے ۔

پس اگر ہم ایک پُورا ٹکڑا لیں اور ایک اُس کا چوتھائی ۔ تو یہ کُل مل کر سوا ہو جائیگا ۔ اور اِسے ہم اِس طرح لکھیں گے :۔

$1\frac{1}{4}$

اُوپر کے بیان سے ظاہر ہے۔ کہ اگر کسی چیز کا $\frac{1}{4}$ یعنی چوتھائی دریافت کرنی ہو ۔ تو اُسے ۴ پر تقسیم کر دیتے ہیں ۔ اور اگر اُس چیز کا $1\frac{1}{4}$ یعنی سوا دریافت کرنا ہو ۔ تو وُہ پُوری چیز اور اُس کا چوتھائی لے لیتے ہیں ۔

مثال ۱ ۔ اگر ایک گز میں ۱۶ گرہیں ہوں ۔ تو بتاؤ $\frac{1}{4}$ گز میں کتنی گرہیں ہونگی ؟

ایک گز کا $\frac{1}{4}$ = ۱۶ ÷ ۴ گرہ

= ۴ گرہ جواب ۔

مثال ۲ ۔ اگر ایک سیر میں ۱۶ چھٹانکیں ہوں ۔

تو بتاؤ $1\frac{1}{4}$ سیر میں کتنی چھٹانکیں ہونگی ؟

$1\frac{1}{4}$ سیر = ۵ چھٹانک × ۱۰ ÷ ۴ چھٹانک

= ۸۰ ÷ ۴ چھٹانک

= ۲۰ " جواب +

مثال ۳- ایک شخص کے پاس ۵ پیسے ہیں - اگر وُہ یہ پیسے ۴ فقیروں کو برابر برابر بانٹے - تو بتاؤ- ہر فقیر کو کیا ملیگا ؟

پیسے

۴) ۵ (۱

باقی ۱ "

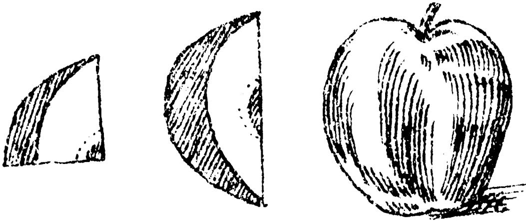
بس ہر فقیر کو ایک ایک پیسہ پورا ملیگا- اور ایک پیسہ بچ رہیگا - اگر یہ پیسہ چاروں پر بانٹا جائے- تو ہر ایک کو $\frac{1}{4}$ پیسہ اور ملیگا- یعنی کُل $1\frac{1}{4}$ پیسے ہر ایک کو ملینگے +

نوٹ- $\frac{1}{2}$ ، $\frac{1}{4}$ میں جو لکیریں ہندسوں کے درمیان ہیں- وُہ تقسیم کی علامت یعنی ÷ کا اختصار ہیں +

اِسے اِس طرح بھی پڑھتے ہیں- ایک صحیح ایک بٹا چار- اِس سے یہ مُراد ہے- کہ ہم نے ایک پوری چیز لی ہے- اور اُسی چیز کا چوتھائی بھی

لیا ہے ‌*

دیکھو ان شکلوں میں شکل الف ایک پورا سیب ظاہر کرتی ہے - ب آدھا سیب اور ج چوتھائی سیب - پس الف اور ج مل کر سوا سیب ظاہر کرینگی *

سوالات نمبر ۲

زبانی مشق کے لئے

۱ اگر ایک آنے میں ۴ پیسے ہوں - تو بتاؤ - ایک آنے کے $\frac{1}{4}$ میں کتنے پیسے ہونگے ؟

۲ ۱۲ سیر کے $\frac{1}{4}$ کی قیمت بتاؤ *

۳ اگر میں ایک خربوزے کے چار برابر ٹکڑے

کروں۔ اور اپنے چار بھائیوں میں سے ہر ایک
کو ایک ایک ٹکڑا دوں۔ تو بتاؤ۔ کل خربوزے
کا کونسا حصہ ہر ایک کو ملیگا؟

۴ ایک سیر میں ۱۶ چھٹانکیں ہوتی ہیں۔ بتاؤ۔
$\frac{1}{4}$۱ سیر میں کتنی چھٹانکیں ہونگی؟

۵ میرے پاس ۱۲ روپئے ہیں۔ میرے بھائی کے
پاس مجھ سے سوائے روپے ہیں۔ بتاؤ۔ ہم
دونو کے پاس کل کتنے روپے ہیں؟

۶ ایک مسافر پیر کے دن ۱۶ میل چلا۔ منگل
کے دن پیر سے سوایا۔ بتاؤ۔ دونو دن میں
وہ کتنے میل چلا؟

۷ ایک سوداگر کو پیر کے دن ۶۰ روپے کی آمدنی
ہوئی۔ منگل کے دن پیر سے سوائی آمدنی ہوئی۔
اور بدھ کے دن پیر سے $\frac{1}{4}$۔ بتاؤ۔ تینوں
دن میں اُسے کل کتنی آمدنی ہوئی؟

۸ میری جیب میں ۱۶ پیسے تھے۔ میں نے اُن
پیسوں کا $\frac{1}{4}$ خیرات کر دیا۔ بتاؤ۔ اب میرے
پاس کتنے پیسے ہیں؟

۹ میرے پاس کپڑے کا ایک تھان ہے۔ اگر

اُس تھان میں ۳۶ گز کپڑا ہو۔ اور میں آدھا تھان اپنے بھائی کو اور چوتھائی اپنی بہن کو دے دوں۔ تو بتاؤ۔ میرے پاس کتنے گز کپڑا بچ رہیگا؟

۱۰ میرے بھائی کی عُمر اِس وقت ۱۶ برس کی ہے۔ اور میری بہن کی اُس سے $1\frac{1}{4}$ ہے۔ بتاؤ۔ میری بہن میرے بھائی سے کے برس بڑی ہے؟

۱۱ ایک بزاز نے ململ کے ۴۶ تھان خریدے۔ اُن میں سے آدھے اُس نے اُسی دن بیچ ڈالے۔ چوتھائی دوسرے دن بیچے۔ بتاؤ۔ اب اُس کے پاس کُل تھانوں کا کونسا حصّہ باقی ہے؟

۱۲ میرے پاس ۱۱۲ بیگھے زمین تھی۔ میں نے کُل زمین کے $\frac{1}{2}$ میں گیہوں بوئے۔ اور $\frac{1}{4}$ میں چنے۔ اور باقی میں کپاس۔ بتاؤ۔ میں نے کپاس کتنے بیگھے زمین میں بوئی؟

تحریری مشق کے لیئے

۱۳ میرے پاس ۴۴۴ روپئے ہیں۔ میرے بھائی کے پاس اِس سے ڈیوڑھے۔ اور میری بہن

کے پاس اُس سے چوتھائی۔ بتاؤ۔ ہم تینوں
کے پاس کُل کتنے روپے ہیں؟

۱۴ لچھمی نرائن کے پاس ۳۶۰ روپے تھے۔
اُس نے نصف روپے کا کپڑا خریدا۔ اور
باقی کے $\frac{1}{4}$ کا غلّہ۔ بتاؤ۔ اب اُس کے پاس
کتنا روپیہ ہے؟

۱۵ حمید نے ۴۱۶ روپے تجارت میں لگائے۔ اور
اُس کے بھائی نے اس سے سوا ۔ بتاؤ۔ دونو
نے کُل کتنے روپے تجارت میں لگائے؟

۱۶ سوا اور سوا مل کر کتنا ہوتا ہے؟

۱۷ ڈیڑھ اور سوا میں کیا فرق ہے؟

۱۸ ڈیڑھ میں سے سوا نکل جائے۔ تو باقی کیا
رہتا ہے؟

۱۹ سوا گز میں کتنے پاؤ گز ہوتے ہیں؟

۲۰ اگر سوا گز کپڑے کی قیمت ۵ روپے ہو۔ تو
پاؤ گز کی قیمت بتاؤ۔

۲۱ ڈیڑھ گز میں کتنے آدھ گز ہوتے ہیں؟

۲۲ اگر ڈیڑھ گز کپڑے کی قیمت ۳ روپے ہو۔
تو آدھ گز کی قیمت بتاؤ۔

۲۳ اگر ڈیڑھ سیر چائے کی قیمت ۹ روپے ہو۔ تو ایک سیر چائے کی قیمت بتاؤ ۔

۲۴ ۴۶۸۰ کا $1\frac{1}{2}$ کتنا بڑا ہے ۴۶۸۰ کے $1\frac{1}{4}$ سے ؟

ادھے۔ ڈیوڑھے۔ پونے اور سوائے کے پہاڑے

۱۔ ڈیوڑھے اور سوائے کا مطلب تم پہلے سمجھ چکے ہو۔ اب ہم تمہیں ان کے پہاڑے ۱۶ تک بنا کر دکھاتے ہیں ۔

ڈیوڑھے کو ہندسوں میں لکھنے کے دو طریقے ہیں۔ ایک تو اس طرح $1\frac{1}{2}$ - یہ تم پڑھ چکے ہو۔ دوسرے اس طرح ۰۱ - اس میں جو نقطہ ہے۔ وہ آدھے کو ظاہر کرتا ہے۔ پس ۰۲ سے مراد ہے دو اور آدھا یعنی ڈھائی۔ اسی طرح ۰۳ سے مراد ہے ساڑھے تین، ۰۴ سے ساڑھے چار ۔

پس اگر کسی عدد کے بائیں طرف صفر لکھ دیں۔ تو اس سے وہ پورا عدد اور اکائی کا آدھا مراد

ہوتی ہے ۔

کسی چیز کے سوائے کو لکھنے کے بھی دو طریقے
ہیں - ایک تو اس طرح ۱¼ - یہ تو تم پڑھ چکے ہو -
دوسرے اس طرح ۱ اس میں یہ لکیر ہے - وہ
چوتھائی کو ظاہر کرتی ہے - اسی طرح ۲ سے مراد
ہے سوا دو ، ۳ سے مراد ہے سوا تین ۔

پس اگر کسی عدد کے نیچے یہ (ـــ) لکیر لکھ
دیں - تو اس سے وہ پورا عدد اور ایک کی
چوتھائی ظاہر ہوتا ہے ۔

۲ - کسی عدد کے آدھے اور پاؤ یعنی تین چوتھائی
یا پونے کو ظاہر کرنے کا طریق یہ ہے - کہ اس
عدد کے نیچے لکیر کھینچ دو اور بائیں طرف نقطہ
لگا دو - مثلاً ۲ سے مراد ہے پونے دو - یعنی
ایک پوری چیز اور اسی چیز کا پون ، ۳ سے مراد
ہے پونے تین یعنی دو پورے اور ایک کا پون -
۱۵ سے مراد ہے پونے پندرہ - یعنی ۱۴ پورے
اور ایک کا پون ۔ ڈیوڑھے اور سوائے کا پہاڑہ
اس نقشے سے معلوم ہوگا - طالب علم کو چاہئے -
کہ اسے خوب یاد کرے ۔

تعداد	ادھے	ڈیوڑھے	پونے	سوائے
١	½	١½	¾	١¼
٢	١	٣	١½	٢½
٣	١½	٤½	٢¼	٣¾
٤	٢	٦	٣	٥
٥	٢½	٧½	٣¾	٦¼
٦	٣	٩	٤½	٧½
٧	٣½	١٠½	٥¼	٨¾
٨	٤	١٢	٦	١٠
٩	٤½	١٣½	٦¾	١١¼
١٠	٥	١٥	٧½	١٢½
١١	٥½	١٦½	٨¼	١٣¾
١٢	٦	١٨	٩	١٥
١٣	٦½	١٩½	٩¾	١٦¼
١٤	٧	٢١	١٠½	١٧½
١٥	٧½	٢٢½	١١¼	١٨¾
١٦	٨	٢٤	١٢	٢٠

ان پہاڑوں کو پڑھنے کا طریق یہ ہے۔ ایک ڈیوڑھا ڈیوڑھا
دو ڈیوڑھے تین۔ ایک سوایا سوایا۔ دو سوائے ڈھائی۔ علیٰ ہٰذا القیاس۔
ان پہاڑوں کو زبانی کے طور پر یاد کرانا چاہیے۔

سوالات نمبر ۳

زبانی مشق کے لیے

۱ سات آدھے و ۹ پونے و ۱۱ پونے کتنے ہوتے ہیں؟

۲ آٹھ ڈیوڑھے و تیرہ ڈیوڑھے و ۱۵ پونے کتنے ہوتے ہیں؟

۳ ۱۲ ڈیوڑھے اور ۸ ڈیوڑھے کا فرق بتاؤ۔

۴ ۱۴ ،، ۱۲ ڈیوڑھوں سے کس قدر زیادہ ہوتے ہیں؟

۵ ۱۶ ڈیوڑھے - ۱۲ ڈیوڑھے کی قیمت دریافت کرو۔

۶ ۱۵ ،، ۱۰ ،، ،، ،، ،، ،، ۔

۷ ۱۶ ،، ۱۱ ،، ،، ،، ،، ،، ۔

۸ ۱۳ ،، ۳ ،، ،، ،، ،، ،، ۔

۹ ۱۳ ،، میں کتنا جمع کریں کہ حاصل جمع ۲۵ ہو جائے۔

۱۰ ۱۵ ڈیوڑھے میں سے کیا تفریق کریں کہ حاصل تفریق ۲۰ کے برابر ہو؟

۱۱ ۵ سوائے و ۸ سوائے و ۱۲ سوائے کتنے ہوتے ہیں ؟

۱۲ ۱۰ سوائے و ۱۴ سوائے و ۱۶ سوائے کتنے ہوتے ہیں ؟

۱۳ ۱۲ سوائے اور ۸ سوائے کا فرق بتاؤ ۔

۱۴ ۱۸ " ۱۲ سواؤں سے کتنے زیادہ ہوتے ہیں ؟

۱۵ ۵ سوائے + ۳ سوائے کی قیمت دریافت کرو ۔

۱۶ ۱۳ " — ۱۰ " " " " " " ۔

۱۷ ۱۲ " × ۸ " " " " " ۔

۱۸ ۸ " ÷ ۴ " " " " " ۔

۱۹ ۱۹ " میں کتنے سوائے جمع کریں کہ حاصل جمع ۲۵ ہو جائے ؟

۲۰ ۶ سوائے میں سے کتنے سوائے تفریق کریں کہ ما حاصل تفریق ۵ء حاصل ہو ؟

---

۲۱ کتنے روپئے ۱۹ – ۶ ۱۲ ۰ و ۶ ۴ ۰ و ۲۲ ۰ ہوتے ہیں ؟

۲۲ کتنے سوائے ۴ ۰ ۰ ۳۰ ۰ و ۱۲ و ۲۰ ۰

ہوتے ہیں ؟

۲۳ ۱۵ ڈیوڑھے اور ۱۶ سوائے کا فرق بتاؤ ۔

۲۴ ۱۱ 〃 اور ۱۳ 〃 〃 〃 〃 〃 〃

۲۵ ۹ 〃 اور ۱۴ 〃 〃 حاصل جمع بتاؤ ۔

۲۶ ۱۵ × — و ۹ × ½ و ۱۸ × ۱۰ و ۱۳ × — کی قیمت بتاؤ ۔

۲۷ ۱۷ × ۱۰ و ۱۹ × ½ و ۱۷ × ۱۰ و ۱۲ × ½۱ کی قیمت بتاؤ ۔

۲۸ ۱۴ × ۱ $\frac{1}{4}$ و ۱۵ × ۱ $\frac{1}{4}$ و ۱۶ × ۱ $\frac{1}{4}$ و ۱۳ × ۱ $\frac{1}{4}$ کی قیمت بتاؤ ۔

۲۹ اگر آلو ۲ آنے سیر بکتے ہوں ۔ تو ڈیڑھ سیر آلوؤں کی قیمت بتاؤ ۔

۳۰ اگر پیاز ڈیڑھ آنے سیر بکتی ہو ۔ تو ۱۱ سیر پیاز کتنے میں آئیگی ؟

۳۱ اگر ایک روپے کا ۱۳ چھٹانک گھی آتا ہو ۔ تو بتاؤ ۴ آنے کا کتنا گھی آئیگا ؟

۳۲ اگر چاے ۱۴ آنے سیر بکتی ہو ۔ تو بتاؤ ۔ ڈیڑھ سیر چاے کتنے میں آئیگی ؟

۳۳ اگر چاے سوا روپے سیر بکتی ہو ۔ تو بتاؤ ۔

۱۳ سیر چاے کتنے میں آئیگی ؟

۳۴ اگر پالک کا ساگ ڈیڑھ پیسے سیر بکتا ہو - تو بتاؤ ۱۵ سیر ساگ کتنے میں آئیگا ؟

۳۵ اگر ۴ آنے کے ۷ سیر بینگن بکتے ہوں - تو ایک آنے کے کتنے بینگن آئینگے ؟

۳۶ اگر گیہوں کا نرخ باجرے سے ڈیوڑھا ہو - تو بتاؤ ۱۵ سیر گیہوں کے بدلے کتنا باجرا آئیگا ؟

۳۷ اگر ۴ سیر چاولوں کے بدلے ۶ سیر گیہوں آئیں - تو بتاؤ ۱۳۰ سیر گیہوں کے بدلے کتنے چاول آئینگے ؟

۳۸ اگر بانات ۲ روپے گز بکتی ہو - اور مخمل ۳۰ روپے گز - تو بتاؤ ۱۵ گز بانات کے بدلے کتنے گز مخمل آئیگی ؟

۳۹ مخمل کا بھاؤ بانات سے ڈیوڑھا ہے - اگر بانات ۷ روپے گز ہو - تو مخمل کا بھاؤ بتاؤ ؞

۴۰ ۸ سیر چاولوں کے بدلے ۱۰ سیر گیہوں ملتے ہیں - اگر گیہوں کا بھاؤ ۲ پیسے سیر ہو - تو چاولوں کا بھاؤ بتاؤ ؞

۴۱ گیہوں روپے کے ۱۸ سیر اور چنے روپیہ کے

٢٨ سیر بکتے ہیں - بتاؤ ١۵ سیر گیہوں کے عوض
کتنے چنے آئینگے ؟

۴٢ اگر بھس کا نرخ سوا روپیہ من ہو - تو بتاؤ -
١٣ من بھس کتنے میں آئیگا ؟

۴٣ اگر ٨ روپیہ کا ۵ من بھس بکتا ہو - تو بتاؤ -
٢ روپیہ کا کتنا بھس آئیگا ؟

۴۴ اگر ٨ روپیہ کا ١٠ من بھس بکتا ہو - تو بتاؤ -
۵٠ من بھس کتنے میں آئیگا ؟

۴۵ ایک دیگچے میں ١٢ لوٹے پانی سماتا ہے - اگر
لوٹے میں سوا سیر پانی آتا ہو - تو بتاؤ - دیگچے
میں کتنا پانی سماتا ہے ؟

۴٦ ایک دیگچے میں ١٣ لوٹے پانی سماتا ہے - اگر
ایک لوٹے میں ڈیڑھ سیر پانی آتا ہو - تو بتاؤ -
دیگچے میں کتنا پانی سماتا ہے ؟

۴٧ اگر ۴ آنے کی ڈیڑھ چھٹانک چائے آتی ہو - تو
ایک آنے کی کتنی آئیگی ؟

۴٨ اگر ١٩ روپیہ کی ١٢½ سیر مٹھائی آتی ہو - تو
ایک روپیہ کی کتنی آئیگی ؟

۴٩ اگر ١١ روپیہ کا ١٣ سیر مکھن آتا ہو - تو

۱۴ روپئے کا کتنا مکھن آئیگا؟

۵۰۔ اگر پشمنے کا بھاؤ ڈیڑھ روپئے سیر ہو۔ تو بتاؤ۔ ۵۱ سیر پشمنہ کتنے میں آئیگا؟

مرکب مقداریں

۱۔ مختلف ضرورتوں کے سبب ہر ایک قسم کی مقدار کے ظاہر کرنے کے واسطے علیحدہ علیحدہ اکائیاں مقرر ہیں۔ مثلاً نقدی کے واسطے روپیہ۔ لمبائی کے لئے گز۔ وقت کے لئے دن۔ اور [illegible] کے لئے تولا اکائیاں ہیں۔

چونکہ بعض وقت ایک ہی قسم کی مقدار کثرت سے بیان کرنا چاہتے ہیں۔ اور بعض دفعہ اسی قسم کی مقدار تھوڑی سی ہے۔ پس ہم نے اپنی سہولت کے واسطے ایک ہی قسم کی مقدار کے ظاہر کرنے کے لئے کئی کئی اکائیاں مقرر کی ہیں۔ مثلاً نقدی کے واسطے روپیہ آنہ پائی وغیرہ۔ لمبائی کے لئے گز فٹ انچ وغیرہ۔ وقت کے لئے سال مہینہ دن وغیرہ۔

۲- یہ اِکائیاں کسی خاص اِکائی کا کوئی حصّہ ہوتی ہیں۔ یا اُس کا کئی گُنا۔ اِن اِکائیوں کو **اِمدادی اِکائیاں** کہتے ہیں ایک ہی قسم کی مِقداروں کا پیمانہ ظاہر کرنے کے واسطے جو مُختلف اِکائیاں اِستعمال میں آتی ہیں۔ اُن کو جب کسی فہرست کے ذریعے اِس طرح لکھتے ہیں۔ کہ ادنےٰ سے اعلےٰ درجے تک کی مقداریں ترتیب وار ظاہر ہو جائیں۔ تو اُس فہرست کو اِصطلاح میں **نقشہ** کہتے ہیں *

پہلے ہم نقدی کے نقشے لکھتے ہیں۔ طالبِ عِلم کو چاہئے۔ کہ اِنہیں اچھی طرح سے یاد کرلے *

ہندوستانی نقدی کا نقشہ

۳ پائی	=	ایک پیسہ
۴ پیسے یا ۱۲ پائی	=	ایک آنہ
۱۶ آنے	=	ایک روپیہ

تانبے کے مُفصّلۂ ذیل سکّے رائج ہیں:

پائی۔ دھیلا یعنی آدھا پیسہ۔ پیسہ۔ ادھنّا یعنی دو پیسے *

چاندی کے مُفصّلۂ ذیل سکّے رائج ہیں:

دوانی (دو آنے کا سکّہ)۔ چوّنی (چار ۴ آنے کا سکّہ)۔

اٹھنی (آٹھ آنے کا سکہ)۔ روپیہ (۱۶ آنے کا سکہ) ۔
سونے کے مفصلۂ ذیل سکے رائج ہیں ۔
۱۵ روپے کا سکہ جسے پونڈ یا ساورین یا گنی بھی کہتے ہیں۔ ۷ روپے ۸ آنے کا سکہ جسے نصف پونڈ یا نصف ساورین یا نصف گنی کہتے ہیں۔ ان سکوں کی قیمت بدلتی رہتی ہے۔ مثلاً آج کل پونڈ کا نرخ بازار میں تقریباً ۱۶ روپے ہے ۔
ان سکوں کے علاوہ کچھ عرصے سے ہماری گورنمنٹ نے نکل دھات کے سکے بھی جاری کئے ہیں۔ آج کل اس کی اکنیاں اور دوانیاں۔ چونیاں اور اٹھنیاں رائج ہیں۔ یہ سکے اب بہت کثرت سے استعمال ہوتے ہیں ۔
نوٹ۔ ہندوستان کے سونے یا چاندی کے سرکاری سکوں میں ۱۱ حصے خالص سونا یا چاندی ہوتی ہے۔ اور ایک حصہ کھوٹ ۔
علاوہ ان سکوں کے کوڑیاں بھی استعمال میں آتی ہیں۔ لیکن ان کا نرخ بھی پیسے کے مقابلے میں یکساں نہیں ہوتا۔ کبھی پیسے کے ۱۵ گنڈے ہوتے ہیں۔ کبھی ۱۶ اور کبھی اس سے زیادہ ۔

کوڑیوں کا نقشہ

۳ کوڑی = ایک گنڈا
۱۵ کوڑی = ایک دمڑی یا ۲ ادھی
۲ دمڑی = ایک دھیلا
۱۵ گنڈے یا ۲ دھیلے = ایک پیسہ

نوٹ - ہندوستان میں پنجاب کے برعکس ادھی کو دمڑی اور دمڑی کو چھدام کہتے ہیں۔

ان نقشوں سے جو اگلے صفحوں پر دئے ہیں۔ دھات کے مختلف قسموں کے سکوں کا تصوّر زیادہ واضح طور پر پیدا ہوگا۔

تانبے کے سکّے

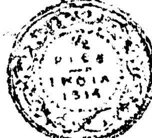

پائی
سیدھا رخ

پائی
الٹا رخ

۳ پائی = ایک پیسہ
۱۲ پائی = ایک آنہ

دھیلا
سیدھا رخ

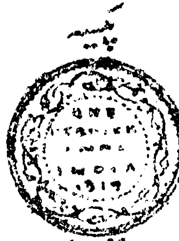

دھیلا
الٹا رخ

۲ دھیلے = ایک پیسہ

١

پیسہ

اُلٹا رُخ

پیسہ

سیدھا رُخ

۲ پیسے = ایک ادھنّا

۴ پیسے = ایک آنہ

ادھنّا

اُلٹا رُخ

ادھنّا

سیدھا رُخ

۲ ادھنّے = ایک آنہ

نکل دھات کے سکّے

اِکنّی

اُلٹا رُخ

اِکنّی

سیدھا رُخ

۲ اِکنّیاں = ایک دوانّی

۱۶ اِکنّیاں = ایک روپیہ

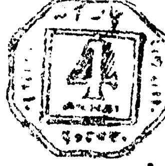
۱

دوانی
سیدھا رُخ

دوانی
اُلٹا رُخ

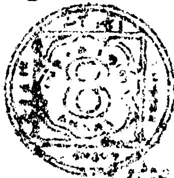
۲ دوانیاں = ایک چونی
۴ دوانیاں = ایک اٹھنی
۸ دوانیاں = ایک روپیہ

چونی
سیدھا رُخ

چونی
اُلٹا رُخ

۲ چونیاں = ایک اٹھنی
۴ چونیاں = ایک روپیہ

اٹھنی
سیدھا رُخ

اٹھنی
اُلٹا رُخ

دو اٹھنیاں = ۱ روپیہ

چاندی کے سکے

دوانی
سیدھا رُخ

دوانی
اُلٹا رُخ

۲ دوانیاں = ایک چونی
۴ دوانیاں = ایک اٹھنی
۸ دوانیاں = ایک روپیہ

چونی

سیدھا رُخ

چونی

اُلٹا رُخ

۲ چونیاں = ایک اٹھنی

۴ چونیاں = ایک روپیہ

اٹھنی

سیدھا رُخ

اٹھنی

اُلٹا رُخ

دو اٹھنیاں = ایک روپیہ

روپیہ

سیدھا رُخ

روپیہ

اُلٹا رُخ

سونے کے سکّے

نصف پونڈ　　نصف پونڈ

نصف پونڈ = ۷½ روپے

سیدھا رُخ　　اُلٹا رُخ

پونڈ　　پونڈ

ایک پونڈ = ۱۵ روپے

سیدھا رُخ　　اُلٹا رُخ

مُفصلۂ ذیل نقشے سے روپے آنے وغیرہ بجائے ہندسوں کے رقموں میں لکھنے کا طریق معلوم ہوگا۔ یہ طریق تمام ہندوستان میں رائج ہے۔ اور اِس کا یاد کرنا نہایت ضروری ہے ؎

نام	صورت	نام	صورت
پاؤ آنہ	ــــ /	آدھ آنہ	/ ۰

نام	صورت	نام	صورت
پون آنہ	؎ر	سوا پانچ آنے	۵ر
آنہ	۱ر	ساڑھے پانچ آنے	۵۰ر
سوا آنہ	۱ر	پونے چھ آنے	۵۰ر
ڈیڑھ آنہ	۱۰ر	چھ آنے	۶ر
پونے دو آنے	۱۰ر	سوا چھ آنے	۶ر
دو آنے	۲ر	ساڑھے چھ آنے	۶۰ر
سوا دو آنے	۲ر	پونے سات آنے	۶۰ر
ڈھائی آنے	۲۰ر	سات آنے	۷ر
پونے تین آنے	۲۰ر	سوا سات آنے	۷ر
تین آنے	۳ر	ساڑھے سات آنے	۷۰ر
سوا تین آنے	۳ر	پونے آٹھ آنے	۷۰ر
ساڑھے تین آنے	۳۰ر	آٹھ آنے	۸ر
پونے چار آنے	۳۰ر	سوا آٹھ آنے	۸ر
چار آنے	۴ر	ساڑھے آٹھ آنے	۸۰ر
سوا چار آنے	۴ر	پونے نو آنے	۸۰ر
ساڑھے چار آنے	۴۰ر	نو آنے	۹ر
پونے پانچ آنے	۴۰ر	سوا نو آنے	۹ر
پانچ آنے	۵ر	ساڑھے نو آنے	۹۰ر

نام	[illegible]	[illegible]	[illegible]
پونے دس آنے	[illegible]	سوا چودہ آنے	[illegible]
دس آنے	[illegible]	ساڑھے چودہ آنے	[illegible]
سوا دس آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
ساڑھے دس آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
پونے گیارہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
گیارہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
سوا گیارہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
ساڑھے گیارہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
پونے بارہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
بارہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
سوا بارہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
ساڑھے بارہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
پونے تیرہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
تیرہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
سوا تیرہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
ساڑھے تیرہ آنے	[illegible]	[illegible]	[illegible]
پونے چودہ آنے	[illegible]	دس [illegible]	[illegible]
چودہ آنے	[illegible]	گیارہ [illegible]	[illegible]

نام	صورت	نام	صورت
بارہ روپے	[illegible]	تیس روپے	[illegible]
تیرہ روپے	[illegible]	اکتیس روپے	[illegible]
چودہ روپے	[illegible]	بتیس روپے	[illegible]
پندرہ روپے	[illegible]	تینتیس روپے	[illegible]
سولہ روپے	[illegible]	چونتیس روپے	[illegible]
سترہ روپے	[illegible]	پینتیس روپے	[illegible]
اٹھارہ روپے	[illegible]	چھتیس روپے	[illegible]
انیس روپے	[illegible]	سینتیس روپے	[illegible]
بیس روپے	[illegible]	اڑتیس روپے	[illegible]
اکیس روپے	[illegible]	انتالیس روپے	[illegible]
بائیس روپے	[illegible]	چالیس روپے	[illegible]
تئیس روپے	[illegible]	اکتالیس روپے	[illegible]
چوبیس روپے	[illegible]	بتالیس روپے	[illegible]
پچیس روپے	[illegible]	تینتالیس روپے	[illegible]
چھبیس روپے	[illegible]	چوالیس روپے	[illegible]
ستائیس روپے	[illegible]	پینتالیس روپے	[illegible]
اٹھائیس روپے	[illegible]	چھیالیس روپے	[illegible]
انتیس روپے	[illegible]	سینتالیس روپے	[illegible]

نام	صورت	نام	صورت
اڑتالیس روپے	[illegible]	چھیاسٹھ روپے	[illegible]
اُنچاس روپے	[illegible]	سڑسٹھ روپے	[illegible]
پچاس روپے	[illegible]	اڑسٹھ روپے	[illegible]
اکیاون روپے	[illegible]	اُنہتر روپے	[illegible]
باون روپے	[illegible]	ستّر روپے	[illegible]
ترپن روپے	[illegible]	اِکہتر روپے	[illegible]
چوّن روپے	[illegible]	بہتّر روپے	[illegible]
پچپن روپے	[illegible]	تہتّر روپے	[illegible]
چھپن روپے	[illegible]	چوہتّر روپے	[illegible]
ستّاون روپے	[illegible]	پچہتّر روپے	[illegible]
اٹھاون روپے	[illegible]	چھہتّر روپے	[illegible]
اُنسٹھ روپے	[illegible]	ستتّر روپے	[illegible]
ساٹھ روپے	[illegible]	اٹھتّر روپے	[illegible]
اِکسٹھ روپے	[illegible]	اُناسی روپے	[illegible]
باسٹھ روپے	[illegible]	اسی روپے	[illegible]
تریسٹھ روپے	[illegible]	اِکیاسی روپے	[illegible]
چونسٹھ روپے	[illegible]	بیاسی روپے	[illegible]
پَینسٹھ روپے	[illegible]	تراسی روپے	[illegible]

[illegible]	نام	[illegible]	نام
[illegible]	تین سو روپئے	[illegible]	[illegible]
[illegible]	چار سو روپئے	[illegible]	[illegible]
[illegible]	پانچ سو روپئے	[illegible]	[illegible]
[illegible]	چھ سو روپئے	[illegible]	[illegible]
[illegible]	سات سو روپئے	[illegible]	[illegible]
[illegible]	آٹھ سو روپئے	[illegible]	[illegible]
[illegible]	نو سو روپئے	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[ایک ہزار روپئے]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[دو ہزار روپئے]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[تین ہزار روپئے]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[چار ہزار روپئے]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[پانچ ہزار روپئے]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[چھ ہزار روپئے]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[سات ہزار روپئے]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[آٹھ ہزار روپئے]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[نو ہزار روپئے]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

نام	صورت	نام	صورت
تیس ہزار روپے	[illegible]	ستر ہزار روپے	[illegible]
چالیس ہزار روپے	[illegible]	اسی ہزار روپے	[illegible]
پچاس ہزار روپے	[illegible]	نوے ہزار روپے	[illegible]
ساٹھ ہزار روپے	[illegible]	ایک لاکھ روپے	یک لاکھ

تحویل

۳۔ اگر کوئی مقدار ایک ہی قسم کی اکائی کے ذریعے ظاہر کی جائے۔ تو اُسے مقدارِ مفرد کہتے ہیں۔ مثلاً ۲ روپے وغیرہ۔

۴۔ اگر کوئی مقدار کئی قسم کی اکائیوں کے ذریعے ظاہر کی جائے۔ تو اُسے مقدارِ مرکب کہتے ہیں۔ مثلاً ۳ روپے ۵ آنے ۳ پائی۔

۵۔ تحویل اُس عمل کو کہتے ہیں۔ جس کے ذریعے (۱) مقدارِ مرکب کو بطور مقدار مفرد کے اور (۲) مقدارِ مفرد کو بطور مقدار مرکب کے ظاہر کر سکیں۔ پہلی قسم کی تحویل کو نزولی اور دوسری کو صعودی کہتے ہیں۔ عمل کی صورت مثالوں کے

ذریعے بخوبی سمجھ میں آجائیگی ۔

تحویل نزولی

مثال ۱۔ ۲۵ روپے ۹ آنے کے آنے بناؤ۔

چونکہ نقدی کے نقشے کی رُو سے ایک روپیہ = ۱۶ آنے

اِس لئے ۲۵ روپے = ۲۵ × ۱۶ = ۴۰۰ آنے
آنے آنے آنے

پس ۲۵ روپے ۹ آنے = ۴۰۰ + ۹ = ۴۰۹

عمل کی صورت

۲۵ روپے ۹ آنے
۱۶
______
۴۰۹ آنے جواب ۔

نوٹ ۔ ضرب و جمع کے عمل ایک ہی دفعہ کرنے چاہئیں ۔

مثال ۲۔ ۳۵ روپے ۱۳ آنے ۸ پائی کو پائیوں میں تحویل کرو۔

چونکہ نقدی کے نقشے کی رُو سے ایک روپیہ = ۱۶ آنے

اِس لئے ۳۵ روپے = ۳۵ × ۱۶
= ۵۶۰ آنے

پس ۳۵ روپے ۱۲ آنے = ۵۶۰ آنے + ۱۲ آنے
= ۵۷۲ آنے

پھر چونکہ نقشہ تمکو کی رُو سے ایک آنہ } = ۱۲ پائی

اِس لئے ۵۷۲ آنے = ۵۷۲ × ۱۲ پائی
= ۶۸۶۴ پائی

پس ۳۵ روپے ۱۲ آنے ۸ پائی = ۶۸۶۴ پائی + ۸ پائی
= ۶۸۷۲ پائی

عمل کی صورت

۳۵ روپے ۱۲ آنے ۸ پائی
۱۶
---
۵۷۲ آنے
۱۲

۶۸۷۲ پائی جواب ٭

تحویل تنزولی پر زبانی سوالات نمبر ۴

۱ ۲ روپے میں کتنے آنے ہوتے ہیں؟

۲ ۳ روپے ۸ آنے کے آنے بناؤ ۔

۳ ۱۱ آنوں میں کتنی پائیاں ہوتی ہیں ؟

۴ ۱۲ آنے ۸ پائی کی پائیاں بناؤ ۔

۵ ایک بکری کی قیمت ۵ روپے ہے۔ دو بکریوں کی قیمت کتنے آنے ہوگی ؟

۶ ۲ روپے کے آنے بناؤ ۔

۷ ۴ " " " " ۔

۸ ۵ " ۸ آنے کے آنے بناؤ ۔

۹ ۶ " ۹ " " " " ۔

۱۰ ۸ آنوں کے پیسے بناؤ ۔

۱۱ ۱۲ " " " " ۔

۱۲ ۱۵ " " " " ۔

۱۳ ۸ آنے ۲ پیسے کے پیسے بناؤ ۔

۱۴ ۱۱ " کی پائیاں بناؤ ۔

۱۵ ۱۳ " " " " ۔

۱۶ ۱۵ " " " " " ۔

۱۷ ۱۵ " ۱۱ پائی کی پائیاں بناؤ ۔

تحویل نزولی پر متفرق سوالات نمبر ۵

(الف)

مفصلہ ذیل رقموں کے آنے بناؤ۔

۱	۴۹ روپے۔	۲	۱۰۳ روپے۔
۳	۵۷۰۸ روپے۔	۴	۳۶۴۸ روپے۔
۵	۱۹۵۰۸ // ۔	۶	۱۷۵۶۰ // ۔
۷	۸۴۳۰۱ // ۔	۸	۹۵۶۳۸ // ۔

۹ ۷۶۰۸ // ۱۳ آنے۔

۱۰ ۳۵۶۷ // ۱۱ // ۔

۱۱ ۳۰۱۵۰ // ۹ // ۔

۱۲ ۵۶۷۸۰ // ۱۵ // ۔

۱۳ ۹۶۵۷۸ // ۱۳ // ۔

۱۴ ۵۶۸۰ // ۱۰ // ۔

۱۵ ۷۰۰۸ // ۱۴ // ۔

۱۶ ۹۶۵۳۰ // ۱۵ // ۔

۱۷ ۶۵۴۳ // ۷ // ۔

۱۸ ۶۲۳۹۵ // ۱۲ // ۔

۱۹ ۷۴۳۵۶۳ روپے ۱۲ آنے۔

۲۰ ۸۹۵۶۷۰۰ روپے ۱۴ آنے ۔
۲۱ ۳۶۵۴۰۰ 〃 ۱۲ 〃 ۔
۲۲ ۶۴۰۰۰۲ 〃 ۸ 〃 ۔
۲۳ ۸۰۰۰۹ 〃 ۵ 〃 ۔
۲۴ ۸۵۹۶۵ 〃 ۷ 〃 ۔
۲۵ ۸۹۵۶۴ 〃 ۷ ۔
۲۶ ۸۴۱۵۶ 〃 ۹ 〃 ۔
۲۷ ۸۴۲۱۳ 〃 ۱۲ 〃 ۔
۲۸ ۷۰۰۴۵ 〃 ۱۵ 〃 ۔
۲۹ ۷۰۰۵۶۰۰ 〃 ۶ 〃 ۔
۳۰ ۸۴۶۳۲۷ 〃 ۵ 〃 ۔

(ب)

مفصلۂ ذیل رقموں کی پائیاں بناؤ۔ اور ہر ایک پونڈ ۱۵ روپے کا فرض کرو۔

۱ ۲۰۵ روپے ۔ ۲ ۱۱۹ روپے ۔
۳ ۳۱۵ 〃 ۔ ۴ ۱۵۰۸ 〃 ۔
۵ ۱۱۶ 〃 ۱۵ آنے ۔ ۶ ۲۲۲ 〃 ۸ آنے ۔
۷ ۱۰۵ 〃 ۱۳ 〃 ۔ ۸ ۱۲۹ 〃 ۱۲ 〃 ۔
۹ ۱۲۵ 〃 ۱۲ 〃 ۶ پائی ۔

۱۰ ۲۳۹ روپے ۸ آنے ۱۱ پائی ۔
۱۱ ۱۱۶ ″ ۶ پائی ۔
۱۲ ۱۲۸ ″ ۱۵ آنے ۱۱ پائی ۔
۱۳ ۳۸۰۹ ″ ۱۳ ″ ۹ ″ ۔
۱۴ ۲۵ پونڈ ۷۳ روپے ۶ آنے ۔
۱۵ ۳۲۵ ″ ۳۲۷ ″ ۹ ″ ۶ پائی ۔
۱۶ ۲۱۵ ″ ۷۲۱ ″ ۹ ″ ۔
۱۷ ۹۰ ″ ۷ آنے ۳ پائی ۔
۱۸ ۹۱۵ ″ ۱۵ روپئے ۴ ″ ۔
۱۹ ۸۴۱۵ ″ ۷ ″ ۴ آنے ۳ پائی ۔
۲۰ ۸۹۵ ″ ۳ آنے ۴ پائی ۔
۲۱ ۴۷۰۰۴ پونڈ ۱۵ روپے ۸ آنے ۱۰ پائی ۔
۲۲ ۷۶۴۳۲ ″ ۔ ۲۳ ۸۰۰۵۶۰ روپے ۔
۲۴ ۸۶۱۳ روپے ۲ آنے ۷ پائی ۔
۲۵ ۹۰۰۵۶۰ پونڈ ۔
۲۶ ۳۱۵ اٹھنی ۴۱۲ چونی ۔
۲۷ ۳۴۱۵ روپے ۳۱ ٹکے ۔
۲۸ ۸۴۱۲ ″ ۷ دوانی ۵ آنے ۔
۲۹ ۴۱۷ چونی ۵۱۷ آنے ۔

۳۰ ۱۱۵ پونڈ ۱۲ دوانی ۰
۳۱ ۳۱۷ ٫ ۱۵ آنے ۷ پائی ۰
۳۲ ۷۱۵ ٫ ۹ روپے ۴ آنے ۳ پائی ۰
۳۳ ۸۲۵ روپے ۲ آنے ۹ پائی ۰
۳۴ ۸۵۷ ٫ ۸ پیسے ۰
۳۵ ۲۱۵ اشرفی ۲۰۷ پیسے ۰
۳۶ ۸۱۷ پونڈ ۹ آنے ۲ پائی ۰
۳۷ ۱۱۵ روپے ۸ ٫ ۱۰ ٫ ٫ ۰
۳۸ ۳۱۵ پونڈ ۹ روپے ۷ آنے ۰
۳۹ ۵۰۷ روپے ۲ چونّی ۵ پیسے ۰
۴۰ ۸۱۷ ٫ ۱۲ آنے ایک ٹکہ ۰
۴۱ ۳۱۲ پونڈ ۹۲ پیسے ۴۳۰ ۷۹۰ روپے ۱۱ ٹکے ۰
۴۲ ۴۱۸ روپے ۷ آنے ۳ پائی ۰
۴۳ ۳۰۷ پونڈ ۲ روپے ۹ آنے ۰
۴۵ ۸۱۴ ٫ ۷ آنے ۹ پائی ۰
۴۶ ۸۱۹ روپے ۷ ٫ ۵ ٫ ٫ ۰
۴۷ ۳۱۴ پونڈ ۳۱۲ ٹکے ۰
۴۸ ۷۰۴۵ ٫ ۴ روپے ۲ آنے ۹ پائی ۰
۴۹ ۷۰۹۵ روپے ۲ آنے ۴ پائی ۰

۵۔ ۳۱۲ روپئے ۶۳ پیسے ۔

(ج)

مندرجۂ ذیل رقموں کے پیسے بناؤ:-

۱ [illegible] ۔ ۲ [illegible] ۔

۳ [illegible] ۔ ۴ [illegible] ۔

(د)

مندرجۂ ذیل رقموں کے ادھنّے بناؤ (ایک روپیہ = ۳۲ ادھنّوں کے):-

۱ [illegible] ۔ ۲ [illegible] ۔

۳ [illegible] ۔ ۴ [illegible] ۔

(ہ)

مندرجۂ ذیل رقموں کی کوڑیاں بناؤ (ایک پیسے کے ۵ گنڈے فرض کرو):-

۱ [illegible] ۔ ۲ [illegible] ۔

۳ [illegible] ۔

(ک)

مُفصلہ ذیل رقموں کی دمڑیاں بناؤ:-

۱ ۲۸۲ روپے ۷ آنے ایک پیسہ ۰
۲ ۵۱۸ " ۹ " ۲ " ۰
۳ ۳۴۷ " ۱۵ " ۳ " ۰
۴ ۲۶۲ " ۱۵ آنے ۱۰۰۰ روپے ۰

(ل)

۱ اگر کسی کتاب کی قیمت ایک آنہ ہو۔ تو بتاؤ۔ ۲۸ روپے ۱۱ آنے کی کتنی کتابیں ملینگی؟

۲ اگر کسی تماشے کے ٹکٹ کی قیمت ۴ آنے ہو۔ تو بتاؤ۔ کہ ۲۴ روپے ۱۲ آنے کے کتنے ٹکٹ ملینگے؟

۳ میں نے ۴۲۵ روپے کچھ فقیروں میں اس طرح تقسیم کئے۔ کہ ہر ایک فقیر کو دو آنے ملے تو بتاؤ۔ کُل کتنے فقیر تھے؟

تحویل صعودی

مثال ۱- ۱۵۶ پائیوں کے آنے بناؤ۔

نقدی کے نقشے کی رُو سے ۱۲ پائیاں = ایک آنہ

∴ ۱۵۶ پائیاں = ۱۵۶ ÷ ۱۲
= ۱۳ آنے جواب ؛

مثال ۲۔ ۲۳۲ آنوں کے روپے بناؤ۔
∵ ۱۶ آنے = ایک روپیہ
∴ ۲۳۲ ؍ = ۲۳۲ آنے ÷ ۱۶
= ۱۴ روپے ۸ آنے جواب ؛

مثال ۳۔ ۴۸۶۵ پائیوں کے روپے آنے پائی بناؤ۔
∵ ۱۲ پائیاں = ایک آنہ
∴ ۴۸۶۵ ؍ = ۴۸۶۵ پائی ÷ ۱۲
= ۴۰۵ آنے و ۵ پائی باقی
پھر چونکہ ۱۶ آنے = ایک روپیہ
∴ ۴۰۵ ؍ = ۴۰۵ آنے ÷ ۱۶ آنے
= ۲۵ روپے و ۵ آنے باقی
پس ۴۸۶۵ پائیاں = ۲۵ روپے ۵ آنے ۵ پائی
عمل کی صورت اس طرح ہونی چاہیے :-

۱۲	۴۸۶۵
۱۶	۴۰۵ آنے + ۵ پائی
	۲۵ روپے + ۵ آنے

پس ۸۷۰۵ پائیاں = ۴۵ روپے ۵ آنے ۵ پائی جواب ۔

مثال ۳ - ۲۸۰۵ روپے ۱۲ آنے کی کتنی چونیاں ہیں ؟

ایک روپیہ = ۴ چونیوں کے
۲۸۰۵ روپے = ۲۸۰۵ روپے × ۴
= ۱۱۲۲۰ چونیاں
پھر ۴ آنے = ایک چونی
۱۲ " = ۱۲ ÷ ۴ چونیاں
= ۳ چونیاں

پس ۲۸۰۵ روپے ۱۲ آنے = ۱۱۲۲۰ چونیاں + ۳ چونیاں
= ۱۱۲۲۳ " جواب ۔

زبانی سوالات نمبر ۹

نوٹ - ایک پونڈ ۱۵ روپے کا فرض کرو ۔

۱ ۳۶ پائیوں کے آنے بناؤ ۔
۲ ۵۰ " " " " ۔
۳ ۶۰ " " " " ۔
۴ ۸۴ " " " " ۔

۵ ۴۸ آنوں کے روپے بناؤ ؛

۶ ۶۶ " " " " ؛

۷ ۵۰ " " " " ؛

۸ ۹۶ " " " " ؛

۹ ۱۲۸ " " " " ؛

۱۰ ایک قمیص کی سلائی ۴ آنے ہے۔ تو بتاؤ۔ ۱۲ قمیصوں کی سلائی کے روپے ہوگی ؟

۱۱ ایک مزدور ۵ آنے یومیہ کماتا ہے۔ تو بتاؤ۔ ۱۶ دن میں کتنے روپے کمائیگا ؟

۱۲ ایک اہلکار روزانہ ۲ روپے تنخواہ لیتا ہے۔ تو بتاؤ ۱۶ دن میں کتنے پونڈ تنخواہ لیگا ؟

۱۳ ۳۲ روپوں کے پونڈ بناؤ ؛

۱۴ ۶۴ " " " ؛

۱۵ ۹۸ " " " ؛

۱۶ ایک شخص ۲۵ روپے روزانہ تنخواہ پاتا ہے۔ تو بتاؤ۔ وہ ۴ دن میں کتنے پونڈ کماتا ہے ؟

۱۷ ۱۰۸ روپوں کے کتنے پونڈ ہوتے ہیں ؟

تحریری سوالات نمبر ۷

(الف)

مفصلۂ ذیل رقموں کے روپے آنے پائی وغیرہ بناؤ:-

۱ ۳۳۳۳۳ آنے ۔ ۲ ۹۵۲۸۳ ادھنے ۔
۳ ۷۵۳۹۶ 〃 ۔ ۴ ۹۹۹۶۷ پائی ۔
۵ ۲۳۰۰ پیسے ۔ ۶ ۴۷۵۸۹ 〃 ۔
۷ ۶۰۸۶۴ پائی ۔ ۸ ۷۱۳۸ پیسے ۔
۹ ۲۶۰۱۳ 〃 ۔ ۱۰ ۳۷۵۲ 〃 ۔
۱۱ ۱۹۸۳۱۹ آنے ۔ ۱۲ ۳۸۷۰۴ پیسے ۔
۱۳ ۷۶۵۳۷ پائی ۔ ۱۴ ۳۰۸۲ 〃 ۔
۱۵ ۷۰۸۲ دھیلے ۔ ۱۶ ۸۹۳۶ دھیلے ۔
۱۷ ۳۸۴۰ ادھنے ۔ ۱۸ ۵۶۰۷۸ کوڑیاں ۔
۱۹ ۳۰۵۶۷ کوڑیاں ۔ ۲۰ ۱۸۶۵۴ 〃 ۔
۲۱ ۴۵۴۶۸ دوانیاں ۔ ۲۲ ۷۸۴۵۲ چونیاں ۔
۲۳ ۲۷۴۶۸ اٹھنیاں ۔ ۲۴ ۳۷۸۶۵۸ 〃 ۔
۲۵ ۶۷۸۰۵۶۷ چونیاں ۔ ۲۶ ۹۷۸۶۵۵ 〃 ۔
۲۷ ۸۶۵۶۷۶ دوانیاں ۔ ۲۸ ۳۱۴۶۷۸۶ دوانیاں ۔
۲۹ ۳۷۱۰۶ دھیلے ۔ ۳۰ ۶۴۳۶۷ پائیاں ۔

۳۱ ۸۶۵۷۸۵ پیسے ✢ ۳۲ ۸۰۰۰۸۶ کوڑیاں ✢

۳۳ ۱۷۰۰۸۸ پائیاں ✢ ۳۴ ۸۰۶ ٹکے ✢

۳۵ ۷۰۰۸۵ " ✢

۳۶ ۶۰۹ اٹھنیاں ۷۱۲ ٹکے ✢

۳۷ ۷۶۰۳۴ دھیلے ✢ ۳۸ ۸۰۰۵۹ ٹکے ✢

۳۹ ۷۸۰۰۶۳ پیسے ✢ ۴۰ ۳۱۴۵۶۷ پائیاں ✢

۴۱ ۸۴۳۶۵ کوڑیاں ✢ ۴۲ ۷۰۸۵۶۴ چھتیاں ✢

۴۳ ۳۰۴ پیسے ۷۱۸ پائی ✢

۴۴ ۹۶۱۵ پونڈ ۹۰۰۹ پیسے ✢

۴۵ ۸۱۴۰۵۶ پائیاں ✢ ۴۶ ۲۰۸۶۳۴ پیسے ✢

۴۷ ۸۶۰۰۷۶۵ کوڑیاں ✢ ۴۸ ۷۶۳۴۳۲ ٹکے ✢

۴۹ ۲۱۷۶۳۴ دھیلے ✢ ۵۰ ۳۱۱۵۰۹۵ پائیاں ✢

۵۱ ۷۰۸۹۵ ٹکے ✢ ۵۲ ۶۰۰۷۸ دھیلے ✢

۵۳ ۷۰۸۵۶ پائیاں ✢

۵۴ ۷۰۴ دوانی ۹۰۲ پیسے ✢

۵۵ ۷۸ اٹھنی ۹۰۷۶ پائیاں ✢

۵۶ ۷۰۳۶۵ ٹکے ✢ ۵۷ ۸۴۳۶۲ پائیاں ✢

۵۸ ۷۰۸۵۶۳۴ پیسے ✢ ۵۹ ۱۰۳۷۱۵ ● ✢

۶۰ ۳۴۱۸۶ دوانیاں ۷۱۵ پیسے ✢

(ب)

مندرجۂ ذیل رقموں کے پونڈ بناؤ۔ اور ایک پونڈ ۱۵ روپے کا فرض کرو۔

۱ ۱۰۵۴۶۳۲۲۹ پائیاں ÷

۲ ۴۵۶۷۳۲۱۰۱۲ ادھنّے ÷

۳ ۵۸۷۶۳۲۶۴ ″ ÷

۴ ۹۹۶۵۸۴۲۳۸ دوانیاں ÷

۵ ۴۵۶۸۷۵۶۸۸ چونّیاں ÷

۶ ۲۷۹۶۵۴۶۸۴ اٹھنّیاں ÷

۷ ۲۳۰۰۹۵ پائیں ÷ ۸ ۹۵۶۰۰۹ پائیاں ÷

۹ ۷۶۳۰۴۶ ″ ÷ ۱۰ ۵۲[illegible]۳۵۶ ″ ÷

۱۱ ۹۵۷۶۳۴ ″ ÷ ۱۲ ۸۴۲۱۶۵ ″ ÷

۱۳ ۷۰۵۶۴۱۸ ″ ÷ ۱۴ ۸۰۰۵۶ پیسے ÷

۱۵ ۷۱۴۵۶۴ پیسے ÷ ۱۶ ۵۸۴۳۱۴ ″ ÷

۱۷ ۱۸۵۴۳۷۸۰ ″ ÷ ۱۸ ۲۳۹۵۴۱۸ ″ ÷

۱۹ ۲۵۴۱۸۶ ″ ÷ ۲۰ ۱۲۰۴۵۶۳ ″ ÷

۲۱ ۷۰۸۴۳۲ ″ ÷ ۲۲ ۱۲۰۴۵۲ دھیلے ÷

۲۳ ۱۸۴۵۰۳ دھیلے ÷ ۲۴ ۱۷۰۴۰۸۵ ″ ÷

۲۵ ۱۹۰۴۹۷۸ ″ ÷ ۲۶ ۱۸۰۵۹۲ ″ ÷

۲۷ ۱۷۰۳۵۱۳ دھیلے ۔ ۲۸ ۱۷۰۴۱۶۵ دھیلے ۔

۲۹ ۲۵۴۱۸۶ ″ ۔ ۳۰ ۴۰۳۱۶۵ ٹکے ۔

۳۱ ۲۷۶۴۸۹ ٹکے ۔ ۳۲ ۷۰۴۴۵۶ ″ ۔

۳۳ ۸۵۴۱۶۳۲ ″ ۔ ۳۴ ۲۷۰۴۸۶ ″ ۔

۳۵ ۲۹۰۴۳۳ ″ ۔ ۳۶ ۲۱۱۲ ″ ۔

۳۷ ۷۰۴۵۶ ″ ۔

۳۸ ۳۲۳۱۵۶ روپے ۹۱۲ اٹھنی ۔

۳۹ ۷۱۴ ،، روپے ۳۹۷ چونی ۔

۴۰ ۳۲۹۱۲ چونیاں ۔

۴۱ ۸۳۹۲۴ ″ ۔

۴۲ ۷۰۱۳۴ روپے ۴۱۹ پیسے ۔

۴۳ ۸۱۲۵ ″ ۵۸۱۷ پائیاں ۔

۴۴ ۳۶۸۴۳۵۴ پائیاں ۔

۴۵ ۶۳۲۷۸۷ اٹھنیاں ۔

۴۶ ۸۴۳۲۷۳ دوانیاں ۔

۴۷ ۶۳۴۳۷۶ روپے ۔

۴۸ ۷۱۶ روپے ۲۱۱۵ آنے ۱۱۱۳ پائی ۔

۴۹ ۲۰۹۸۵ ″ ۱۱۳۱ ٹکے ۔

۵۰ ۷۱۱۸ ″ ۱۱۱۳ ادھنے ۔

(ج)

۱ ایک لاکھ پیسوں کے کتنے روپے ہوتے ہیں ؟
۲ دو کروڑ پائیوں " " پونڈ " " ؟
۳ اگر راوی کے پل پر سے ۱۳۰۰ آدمی روز اُترتے ہوں ۔ اور ہر ایک شخص ایک ایک پیسہ محصول دیتا ہو ۔ تو بتاؤ ۔ ہر روز کتنا محصول جمع ہو جاتا ہے ؟ جواب روپے آنوں وغیرہ میں دو ۔
۴ اگر میں ۸۱۶ فقیروں کو ایک ایک پیسہ خیرات میں دوں ۔ تو بتاؤ ۔ میرے پاس کتنے روپے ہونے چاہئیں ؟
۵ مجھے اپنی کتاب کا اشتہار دینے کے لئے پیسے پیسے والے ہزار پوسٹ کارڈ چاہیئے ہیں ۔ بتاؤ ۔ کہ کتنے روپے سے میں اس قدر پوسٹ کارڈ خرید سکتا ہوں ؟
۶ اگر ایک پائی کا ایک امرود بکتا ہو ۔ تو بتاؤ ۔ کہ دو ہزار امرود کتنے روپے کو ملینگے ؟
۷ اگر ایک قلم کی قیمت ۲ آنے ہو ۔ تو بتاؤ ۔ ویسے ۵۰۰ قلم کتنے روپے کو ملینگے ؟

۸ اگر ایک آم کی قیمت ایک ادھنا ہو۔ تو بتاؤ۔ ۲۰۰ آم کتنے روپے کو ملینگے ؟

۹ اگر کسی سکول میں ۵۲۰ طالبِ علم پڑھتے ہوں اور ہر ایک طالب علم سیاہی و قلم کی بابت دفتری کو ایک ایک پیسہ دیتا ہو ۔ تو بتاؤ۔ دفتری کو سیاہی و قلموں کے ہر مہینے کتنے روپے وصول ہوتے ہیں ؟

۱۰ اگر ایک پیسہ قیمت کے اخبار کی ہر روز دو ہزار کاپیاں چھپتی ہوں۔ تو بتاؤ۔کہ مالک اخبار کو اخبار کی قیمت کی بابت کتنے روپے روز وصول ہو جاتے ہیں ؟

جمع مرکّب

اعدادِ مرکّب کی جمع کا طریق۔ جس کو جمع مرکّب کہتے ہیں۔ مفصلہء ذیل مثالوں سے بخوبی سمجھ میں آجائیگا ⁂

مثال ۱- ۱۴ روپے ۵ آنے ۲ پیسوں کو ۱۲ روپے ۸ آنے ۳ پیسوں میں جمع کرو ۔

کُل رقموں کو ایک دُوسرے کے نیچے اِس طرح لکھنے کے بعد جس طرح عمل میں لکھا ہے۔ پیسوں کی طرف سے جمع کرنا شرُوع کیا۔ پیسوں کو پیسوں میں جمع کیا۔ تو کُل ۵ پیسے حاصل ہُوئے۔ چونکہ ۵ پیسے مساوی ہیں ایک آنہ اور ایک پیسے کے۔ اِس لئے ایک پیسے کو پیسوں کے نیچے لکھ دیا۔ اور ایک آنے کو آنوں کے ساتھ جمع کیا۔ تو ۱۴ آنے حاصل ہُوئے۔ پھر روپوں کو روپوں میں جمع کیا۔ تو ۲۶ روپے آئے +

عمل

روپے		آنے		پیسے
۱۴	/	۵	٥	۲
۱۲	//	۸	//	۳
۲۶	//	۱۴	//	۱ جواب +

مِثال ۲ - ۱۵ روپے ۹ آنے ۷ پائی و ۲۸ روپے ۶ آنے ۱۱ پائی و ۳۲ روپے ۹ پائی و ۱۰۷ روپے ۸ آنے کو جمع کرو۔

پائیوں کو جمع کرنے سے کُل ۲۷ پائیاں حاصل ہُوئیں۔ ۲۷ پائیوں کو آنوں میں تحویل کرنے سے ۲ آنے ۳ پائی حاصل ہُوئے۔ ۳ پائیوں کو پائیوں

کے نیچے لکھ دیا۔ اور آنوں کو (مع اُن ۲ آنوں کے جو پائیوں سے حاصل ہوئے تھے) جمع کیا۔ تو کُل ۲۵ آنے حاصل ہوئے۔ ۲۵ آنوں کو روپوں میں تحویل کیا۔ تو ایک روپیہ ۹ آنے حاصل ہوئے۔ ۹ آنے آنوں کے نیچے لکھ دیئے۔ اور روپوں کو (مع اُس ایک روپیہ کے جو آنوں کی جمع سے حاصل ہؤا تھا) جمع کیا۔ تو ۱۸۳ روپے حاصل ہوئے۔ ان روپوں کو روپوں کے نیچے لکھ دیا۔ پس کُل رقم ۱۸۳ روپے ۹ آنے ۳ پائی حاصل ہوئی ٭

روپے		آنے		پائی	
۱۵	؍	۹	؍	۷	
۲۹	؍	۹	؍	۱۱	
۳۲	؍	۰	؍	۹	
۱۰۷	؍	۸	؍	۰	
۱۸۳	؍	۹	؍	۳	جواب ٭

زبانی سوالات نمبر ۸

۱ دو صندوقوں میں سے ہر ایک کی قیمت ۱۵ روپے ۴ آنے ہے۔ دونو کی قیمت بتاؤ ٭

۲ ۲ روپے ۵ آنے اور ۷ روپے ۱۱ آنے مل کر کتنے روپے ہوتے ہیں ؟

۳ ایک شخص کے پاس دو بیل ہیں - ایک بیل کی قیمت ۲۵ روپے ۴ آنے ہے - اور دوسرے کی ۱۵ روپے ۸ آنے - تو دونو بیلوں کی قیمت بتاؤ +

۴ ایک لڑکے کو ۴ آنے ۶ پائی اور ۵ آنے ۹ پائی والی دو کتابیں خریدنی ہیں - بتاؤ - اس کو کل کتنی قیمت دینی پڑیگی ؟

جمع کرو :-

۵

روپے	آنے
۷	۳
۹	۱۳

۶

روپے	آنے
۸	۵
۷	۱۲

۷

روپے	آنے
۱۳	۹
۱۹	۸

۸

روپے	آنے
۱۷	۱۰
۲۳	۸

۹

روپے	آنے
۶	۱۵
۷	۱۳

۱۰

روپے	آنے
۱۵	۱۴
۱۹	۱۲

۱۱

روپے	آنے	پائی
۴	۱۲	۲
۸	۶	۵

۱۲

روپے	آنے	پائی
٥	٨	٥
٦	٩	١٠

۱۳

روپے	آنے	پائی
٦	٧	٨
٦	٩	٩

تحریری سوالات نمبر ۹

حاصل جمع دریافت کرو :-

۱

روپے	آنے	پائی
١	٢	٣
٢	٣	٤
٣	٤	٥
٥	٦	٧
٤	٥	٦

۲

روپے	آنے	پائی
١	٠	٢
٢	٣	٠
٠	٥	٧
٢	٢	٢
١	٤	٨

۳

روپے	آنے	پائی
١٠	١٠	١٠
٩	٨	٥
٠	١٤	٦
١٢	٠	٠
٦	٥	٤

۴

روپے	آنے	پائی
١٥	٨	٠
٧	٠	٩
٢٢	٨	٩
١٦	٨	٦
٤	٠	١٠

۵ روپے	آنے	پائی
۳۷۶	۱۲	۰
۲۹۶	۲	۸
۶۱	۱۴	۰
۵۵۸	۹	۴
۷۵	۱۴	۸

۶ روپے	آنے	پائی
۱۷	۴	۸
۳۸۳	۴	۰
۷۳۰	۷	۴
۵۸	۱۰	۸
۹۹۹	۶	۰

۷ روپے	آنے	پائی
۷۷۵	۱۱	۸
۸۶	۴	۸
۵۹۵	۰	۰
۲۸	۱۵	۴
۱۳۰	۳	۴

۸ روپے	آنے	پائی
۳۳	۱۲	۴
۱۹۵	۱۴	۸
۱۳۰	۲	۱۰
۳۷۶	۹	۱۰
۳۶۷	۱۲	۸

۹ روپے	آنے	پائی
۱۸۷	۱۲	۳
۷۹۷	۱	۴
۵	۱	۳
۱۳۶	۱۰	۲
۶۶۲	۴	۱

۱۰ روپے	آنے	پائی
۴۳۸	۱۱	۸
۹۹	۵	۱۰
۴۶۳	۱۱	۰
۳۵۴	۵	۴
۱۹۴	۱۳	۰

۱۱

روپے	آنے	پائی
۳۱۰۹	۰	۱۱
۷۹۸	۱۳	۴
۸۷۴	۰	۸
۸۷۴۹	۱۳	۵
۴۸	۱۰	۴

۱۲

روپے	آنے	پائی
۴۷۳۸	۷	۳
۳۹۴۷	۹	۶
۷۱۳۵	۱۳	۰
۹۱۴	۰	۹
۴۷۹۳	۱۵	۱۱

۱۳

روپے	آنے	پائی
۱۳۵	۱۳	۳
۵۲	۱۵	۹
۷۱	۹	۵
۶۶	۶	۸
۲۱۲	۰	۱۱
۳۳۳	۳	۳

۱۴

روپے	آنے	پائی
۸۴۸	۱۰	۳
۴۹۶	۱۲	۲
۲۷۷	۱۰	۶
۷۳۳۰	۱۵	۸
۹۶۹	۱۳	۳
۶۷۱۰	۱۳	۶

۱۵

روپے	آنے	پائی
۴۳۲۹	۱۳	۱۰
۹۷۳۲	۱۳	۵
۷۵۹۶	[illegible]	۲
۱۵۰	۹	۲
۲۸۷۸	۱۴	۳
۵۳۸۷	۱۲	۶

۱۶

روپے	آنے	پائی
۴۱۵	۸	۷
۷۶۱۹	۶	۹
۹۸۰۶	۳	۸
۱۰۸۱۶	۴	۳
۳۵۴۱۶	۶	۸
۵۸۰۹	۷	۳

۱۷ روپے		آنے		پائی
۸۴۳۸۱۶	〃	۱۳	〃	۸
۷۳۰۰۱۶	〃	۶	〃	۳
۸۱۶	〃	۶	〃	۴
۱۷۶	〃	۷	〃	۵
۱۸۶۰	〃	۷	〃	۳
۸۱۲	〃	۷	〃	۵

۱۸ روپے		آنے		پائی
۷۰۰۸۶	〃	۱۲	〃	۳
۹۵۱۶	〃	۱۱	〃	۷
۱۶۵	〃	۱۰	〃	۴
۹۵	〃	۵	〃	۵
۳۱۴	〃	۸	〃	۶
۸۱۸	〃	۹	〃	۷

۱۹ روپے		آنے		پائی
۷۵	〃	۱۲	〃	۸
۷۴۵	〃	۱۱	〃	۶
۳۴۰۵	〃	۱۰	〃	۸
۹۰۰۸	〃	۱۱	〃	۹
۱۳۳۶	〃	۱۰	〃	۷

۲۰ روپے		آنے		پائی
۲۷۵	〃	۱۲	〃	۶
۳۴۱۵	〃	۱۱	〃	۸
۷۰۰۹	〃	۱۰	〃	۷
۸۰۱۹	〃	۱۱	〃	۸
۵۶۰۷۶	〃	۱۰	〃	۹

۲۱ روپے		آنے		پائی
۳۱۵	〃	۷	〃	۳
۷۱۰۶	〃	۱۳	〃	۸
۶۴۲۵	〃	۱۲	〃	۸
۶۵۱	〃	۱۵	〃	۷
۳۵۰۱	〃	۱۴	〃	۸

۲۲ روپے		آنے		پائی
۱۰۵۶	〃	۱۱	〃	۶
۹۰۶	〃	۱۲	〃	۳
۸۶	〃	۱۰	〃	۴
۴۰۵۵	〃	۱۱	〃	۵
۴۶۰۷	〃	۱۲	〃	۶
۶۵	〃	۵	〃	۵

۲۳

روپے	آنے	پائی
۴۰۹۵	۱۱	۸
۹۰۷۵	۱۰	۷
۹۱۵	۶	۸
۴۱۸	۵	۶
۴۰۳	۳	۲

۲۴

روپے	آنے	پائی
۳۴۰۰	۰	۶
۹۱۸	۹	۹
۴۱۱۵۶	۶	۸
۳۶ ۶	۴	۸
۹۱۵	۷	۶

۲۵

روپے	آنے	پائی
۷۵	۶	۷
۳۸۷	۱۲	۸
۸۰۸	۱۳	۹
۹۵۴۰۴	۷	۱۱
۱۶۲۰۲	۹	۲

۲۶

روپے	آنے	پائی
۱۱۳۴۵	۶	۸
۹۷۹۵	۶	۶
۸۳۶۸	۶	۵
۳۰۷	۹	۸
۳۱۴	۸	۶

۲۷

روپے	آنے	پائی
۱۳۴۱۶۵	۶	۸
۵۰۳۴۳	۵	[illegible]
۷۰۰۴	۴	۳
۷۴۰۰۸	۶	۸
۹۶۰۰۷	۶	۷

۲۸

روپے	آنے	پائی
۲۵	۶	۸
۱۷۵	۰	۹
۲۰۷۶	۱۵	۸
۱۰۷۵	۱	۸
۷۷۵	۶	۸

۲۹

روپے	آنے	پائی
۶۶	۶	۲
۷۷۷	۷	۷
۸۸۸۸	۸	۸
۹۹۹۹۹	۹	۹
۵۵۵۵۵	۵	۵

۳۰

روپے	آنے	پائی
۴۰۳۵۶	۱۱	۸
۳۹۰۲۵	۸	۷
۲۵۰۱۵	۶	۸
۴۰۱۵	۸	۸
۴۱۵	۱۵	۱۰

۳۱

روپے	آنے	پائی
۲۷۶۰۷۶	۶	۸
۸۶۰۲۶	۱۳	۵
۸۰۳۲	۱۱	۶
۲۱۴۲	۱۰	۳

۳۲

روپے	آنے	پائی
۸۴۱۲۵	۱۰	۶
۶۶۰۸۵	۱۱	۳
۲۵۶۵	۱۰	۴
۱۶۵	۱۱	۲

۳۳

روپے	آنے	پائی
۱۳۱۴۵	۱۰	۸
۸۰۷۶	۱۱	۶
۱۴۰۷۵	۱۰	۵
۸۴۰۸۶	۱۳	۶
۴۲۰۷۶	۱۲	۵

۳۴

روپے	آنے	پائی
۳۴۰۶	۴	۷
۷۲۰۸	۹	۸
۵۹۶۳۰۷	۷	۵
۷۸۵۶۰۳	۰	۱۱
۷۹۳	۱۴	۹

۳۵

روپے	آنے	پائی
۶۷۱۳۰۰	۴	۳
۳۹۴۲۸	۶	۸
۲۵۰۷	۵	۷
۳۷۲۰۹	۴	۸
۵۵۵۵۵	۵	۵

۳۶

روپے	آنے	پائی
۲۸۴۵۶۷	۹	۷
۲۶۰۰۳	۶	۰
۹۴۳۷۳	۴	۹
۳۱۲	۴	۳
۵۷۸	۶	۸

۳۷

روپے	آنے	پائی
۴۲۳۰۶۹	۶	۷
۲۱۰۹۰۷	۵	۸
۷۰۰۸۰۹	۳	۵
۷۷۶۰۸	۶	۸
۲۰۳	[illegible]	[illegible]

۳۸

روپے	آنے	پائی
۲۴۵۵۶	۱۱	۷
۵۶۴۸	۱۳	۸
۲۳۸	۹	۳
۴۸	۸	۶
[illegible]	۵	۳

۳۹

روپے	آنے	پائی
۷۶۴۸۰۶	۱۴	۹
۵۰۷۰۵۶	۱۲	[illegible]
۳۹۴۶	۱۱	۶
۸۵۶	۱۰	۷
۲۶	۹	۳

۴۰

روپے	آنے	پائی
۸	۱۲	۹
۴۸	۶	۰
۵۳۶	۳	۷
۵۶۴۸	۷	۳
۹۹۹۹۹۹	۹	۹

۳۱ روپیہ	آنے	پائی
۳۱۴۷۰	۶	۳
۱۳۷۶۲	۱۵	۹
۶۸۰۷	۱۱	۸
۹۱۸	۱۲	۶
۹۸	۱۰	۹

۳۲ روپیہ	آنے	پائی
۸۴۰۰۷	۱۱	۶
۳۹۷۰۹	۱۰	۹
۵۶۱۹	۱۴	۸
۸۰۷	۱۳	۹
۶۷۰۸	۱۰	۲

۳۳ روپیہ	آنے	پائی
۱۱۰۰۳۹۸۴	۲	۰
۱۹۰۲۵۳۷	۷	۲
۹۶۰۲۱۸	۸	۶
۵۹۱۲۸	۷	۹
۷۱۰۸	—	۹

۳۴ روپیہ	آنے	پائی
۳۷۶۵۳۲۶۷	۱۳	۶
۵۹۰۵۲۳۵	۸	۳
۳۵۰۷۰۳	۷	۹
۱۵۰۱۳	۱۳	۸
۲۰۵۵	۱۱	۷

۳۵ روپیہ	آنے	پائی
۲۳۹	۱۱	۷
۵۳۰۰۳	۱۰	۸
۵۴۰۰۰۷	۱۵	۹
۹۵۰۱۷	۱۳	۸

۳۶ روپیہ	آنے	پائی
۱۷۸۹۴	۱۲	۳
۱۳۹۶۷۵	۱۳	۹
۷۰۵۹۳۱۳	۱۳	۸
۵۳۷۹۰۷۰۰۰	۱۵	۵
۵۰۰۸۱۷۰۹۵	۱۳	۸

۴۷ روپے	آنے	پائی	۴۸ روپے	آنے	پائی
۸۳۲۵۰	۱۲	۸	۲۳۹۵۹۷۰	۱۱	۷
۸۵۹۲۷۴	۱۳	۹	۵۱۳۰۸۰۹۵	۱۳	۸
۳۸۹۴۳۸۳	۱۰	۸	۹۳۱۳۰۱۳۵	۱۴	۷
۳۲۰۳۱۲	۱۲	۷	۷۸۰۹۰۳۳۵	۱۳	۸
۱۰۹۱۹	۱۳	۸	۴۵۰۵۶۱۲۵	۱۵	۹

۴۹ روپے	آنے	پائی	۵۰ روپے	آنے	پائی
۷۰۸۹۸	۱۱	۳	۷۲۳۴۰۹	۱۱	۱۰
۷۴۸۰۵۰	۱۵	۱۱	۴۸۰۳۵۲۳	۱۳	۳
۵۹۴۹۰۲۱۴۹	۱۲	۸	۲۹۰۰۰۰۲۹	[illegible]	۹
۸۹۰۰۹۴	۸	۳	۸۱۴۰۸۱۳	۱۳	۸
۲۵۱۳۲	۷	۹	۳۵۰۸۱۴۰۸	۱۳	۷

۵۱ روپے	آنے	پائی	۵۲ روپے	آنے	پائی
۲۱۹	۱۳	۷	۸۴۶۹	۱۲	۳
۷۴۲۰	۱۲	۸	۹۵۴۳۷۹	۱۱	۹
۷۳۴۰۰۸	۱۱	۹	۹۷۳۴۱۹	۱۰	۸
۹۴۸۵	۱۴	۲	۳۱۳۰۰۰۱۸	۶	۷
۴۸۳۳۰۱۴	۱۵	۸	۱۴۰۰۱۲۷	۱۵	۰

٥٣ روپیہ آنے پائی

روپیہ	آنے	پائی
٨٧٥٧٤٣٦٣٦٠	١٣	٨
٩٥٣٨٧٨٦٥	١١	٧
٧٤٨٩٧٥	١٢	٩
٣٩٤٧٦	١٤	٨
١٢٠٠٠٨	١٢	٧

٥٤ روپے آنے پائی

روپے	آنے	پائی
٧٠٨٠٩٠٤٥٦	٨	٣
٧٩٦٢٠٠٩	٧	٦
٥٦٤١٩	٥	٩
٨٠٥	١٣	٧
٣	٦	٦

٥٥ روپے آنے پائی

روپے	آنے	پائی
٣٧٨٦	١٢	٦
٩٠٧١٦	١٠	٨
٤١٢٩	٩	٣
٧٦٠٠٨	٨	٦
٢٩٠٠٦	٦	٣

٥٦ روپے آنے پائی

روپے	آنے	پائی
٣٠٠٨١٥	١١	٩
٢٥٤١٦	١٠	٨
١٢٩١٢٦	٨	٧
٩٥١٠٦	٢	٨
١٠٠٨٦	١١	٦

٥٧ روپے آنے پائی

روپے	آنے	پائی
١١٤٨٩٥	٧	٣
١٠٣٤٣٥	١٣	٨
٨١٢١٧	١٠	٧
٤١٠٨	٨	٨
٧٥٣	١٣	٨

٥٨ روپے آنے پائی

روپے	آنے	پائی
٢٩١٥٧٦٤٠٨	٧	٦
٣٣٣٣٣٣٣٣	٣	٣
٨٧٠٠٨٦٩	٨	٨
١٤٧٦٣٥٣٠٧	١٥	٣

۵۹

روپے	آنے	پائی
۷۹۰۷۰۰۳۱۵	۱۱	۱۰
۷۹۰۰۸۴۱۶	۱۵	۱۰
۱۴۰۸۰۹	۱۳	۱۰
۹۸۲۱۶	۱۲	۱۱

۶۰

روپے	آنے	پائی
۷۰۵۶۴۵۲	۱۵	۸
۴۳۰۰۰۰۸	۱۳	۸
۴۰۰۰۰۰۹	۱۱	۷
۲۵۱۶۱۲۶	۱۲	۸

۶۱

روپے	آنے	پائی
۷۰۸۶۴۶۳۱۸	۱۲	۵
۹۶۳۰۷۳۹۰	۱۱	۸
۷۰۱۳۱۲۳	۱۲	۳
۲۵۰۷۶	۱۰	۸
۴۷۵	۱۵	۱

۶۲

روپے	آنے	پائی
۲۸۰۵	۳	۳
۳۸۸۲	۷	۸
۱۷۵	۴	۵
۳۱۲۰	۹	۹
۱۱۹۷	۱۲	۷

۶۳

روپے	آنے	پائی
۳۱۷۹	۱۴	۸
۳۸	۱۱	۱۰
۹۵۰	۸	۷
۷۹۸۶	۱۳	۲
۴۷۴	۱۳	۱

۶۴

روپے	آنے	پائی
۲۹۱	۳	۶
۷۸۲	۰	۷
۳۰۷	۱۲	۶
۶۵۲	۱۴	۴
۹۹۹	۱۵	۶
۴۳۲	۱۳	۷

۶۵	روپے		آنے		پائی	۶۶	روپے		آنے		پائی
	۲۵۱	//	۱۰	//	۶		۲۵۰۱	//	۰	//	۱۰
	۱۰۵	//	۱۵	//	۴		۱۶۰۸	//	۱۳	//	۹
	۱۳۳	//	۲	//	۱۰		۶۱۷	//	۸	//	۱۱
	۱۳۲	//	۱۳	//	۴		۱۵۲	//	۱۵	//	۹
	۴۲۳	//	۱	//	۱۰		۱۸	//	۱۱	//	۷
	۶۶۶	/	۶	//	۶		۲۵۶۰	//	۷	//	۸
۶۷	۳۵۸۷۰	//	۱۳	//	۷	۶۸	۹۶۵۷	//	۸	//	۷
	۱۹۰۱	//	۷	//	۱۱		۵۶۰	//	۱۳	//	۸
	۶۵۷	//	۱۵	//	۱۰		۱۱۳۲	//	۷	//	۵
	۸۷	//	۹	//	۳		۷۶۰	//	۸	//	۹
	۵۷۰۱۲	//	۷	//	۶		۶۵۴۳	//	۱۵	//	۱۰
	۵۸۹۳	//	۱۱	//	۹		۹۸	//	۱۳	//	۷
۶۹	۷	//	۸	//	۱۱	۷۰	۷۵۰	//	۸	//	۳
	۶۵۰	//	۹	//	۲		۱۶۲۰	//	۱۳	//	۷
	۷۶	//	۸	//	۵		۸۰	//	۶	//	۵
	۵۴۳	//	۰	//	۶		۹	//	۷	//	۸
	۱۸۶۴	//	۱۵	//	۷		۱۳	//	۶	//	۱۱
	۷۶۰	//	۱۳	//	۸		۱۷۰۱	//	۱۵	//	۶

	روپے	آنے	پائی		روپے	آنے	پائی
۷۱	۷۰۵۰	۱۲	۰	۷۲	۵۶	۱۵	۱۱
	۱۸۹	۰	۷		۸۰	۱۳	۱۰
	۶	۱۵	۱۱		۱۶۸۹	۱۲	۱۱
	۸۷	۱۴	۱۰		۵۵	۱۳	۸
	۱۷۲	۱۱	۹		۱۲۶	۱۵	۱۱
	۶۷	۷	۶		۷	۸	۶
۷۳	۷۵۰۱	۸	۷	۷۴	۷۵۶	۰	۶
	۳۱۲۰	۱۳	۹		۱۴۲۲	۸	۱۱
	۶	۱۳	۶		۶۰	۱۴	۱۰
	۷۱۲	۷	۵		۱	۷	۸
	۱۳	۱۴	۹		۳۱۵	۱۵	۱۰
	۵	۶	۱۱		۱۹۸۷	۱۴	۸
۷۵	۲۰۶۱	۵	۷	۷۶	۳۶۸۰۷	۱۲	۶
	۹۸۰	۱۴	۹		۵۱	۶	۹
	۹	۱۳	۱۱		۱۰۲	۱۱	۸
	۱۱۳۶	۸	۷		۲۳	۷	۱۰
	۲۳	۱۵	۹		۶	۱۴	۷
	۶	۷	۸		۱۲۸۷	۱۳	۱۱

پائی		آنے		روپے	پائی		آنے		۶۶ روپے	پائی		آنے		۶۵ روپے
۱۰	〃	۰	〃	۲۵۰۱	۶	〃	۱۰	〃	۲۵۱
۹	〃	۱۳	〃	۱۶۰۸	۴	〃	۱۵	〃	۱۰۵
۱۱	〃	۸	〃	۶۱۷	۱۰	〃	۲	〃	۱۳۴
۹	〃	۱۵	〃	۱۵۲	۴	〃	۱۳	〃	۱۳۲
۷	〃	۱۱	〃	۱۸	۱۰	〃	۱	〃	۴۲۳
۸	〃	۷	〃	۲۵۶۰	۶	〃	۶	〃	۶۶۶
۷	〃	۸	〃	۹۶۵۷۶۸	۷	〃	۱۳	〃	۳۵۸۷۰۶۷
۸	〃	۱۳	〃	۵۶۰	۱۱	〃	۷	〃	۱۹۰۱
۵	〃	۷	〃	۱۱۳۲	۱۰	〃	۱۵	〃	۶۵۷
۹	〃	۸	〃	۷۶۰	۳	〃	۹	〃	۸۷
۱۰	〃	۱۵	〃	۶۵۴۳	۶	〃	۷	〃	۵۷۰۱۲
۷	〃	۱۳	〃	۹۸	۹	〃	۱۱	〃	۵۸۹۳
۳	〃	۸	〃	۷۵۰۷۰	۱۱	〃	۸	〃	۷۶۹
۷	〃	۱۳	〃	۱۶۲۰	۲	〃	۹	〃	۶۵۰
۵	〃	۶	〃	۸۰	۵	〃	۸	〃	۷۶
۸	〃	۷	〃	۹	۶	〃	۰	〃	۵۴۳
۱۱	〃	۶	〃	۱۳	۷	〃	۱۵	〃	۱۸۶۲
۶	〃	۱۵	〃	۱۷۰۱	۸	〃	۱۳	〃	۷۶۰

سوال	روپے	آنے	پائی	سوال	روپے	آنے	پائی
۷۱	۷۰۵۰	۱۲	۰	۷۲	۵۶	۱۵	۱۱
	۱۸۹	۰	۷		۸۰	۱۳	۱۰
	۶	۱۵	۱۱		۱۶۸۹	۱۲	۱۱
	۸۷	۱۴	۱۰		۵۵	۱۴	۸
	۱۷۲	۱۱	۹		۱۲۶	۱۵	۱۱
	۶۷	۷	۶		۷	۸	۶
۷۳	۷۵۰۱	۸	۷	۷۴	۷۵۶	۰	۶
	۳۱۲۰	۱۳	۹		۱۴۲۲	۸	۱۱
	۶	۱۳	۶		۶۰	۱۴	۱۰
	۷۱۲	۷	۵		۱	۷	۸
	۱۳	۱۴	۹		۳۱۵	۱۵	۱۰
	۵	۶	۱۱		۱۹۸۷	۱۴	۸
۷۵	۲۰۶۱	۵	۷	۷۶	۳۶۸۰۷	۱۲	۶
	۹۸۰	۱۴	۹		۵۱	۶	۹
	۹	۱۳	۱۱		۱۷۲	۱۱	۸
	۱۱۳۶	۸	۷		۲۳	۷	۱۰
	۲۳	۱۵	۹		۶	۱۴	۷
	۶	۷	۸		۱۴۸۷	۱۳	۱۱

	روپے	آنے	پائی
۷۷	۶۵۷	۸	۹
	۱۸۹	۱۵	۷
	۸۵	۱۴	۱۱
	۷	۱۳	۷
	۱۹۸	۶	۵
	۶۱	۱۵	۷

	روپے	آنے	پائی
۷۸	۳۶۹۷	۲	۶
	۷۸	۰	۱۱
	۴	۱۵	۹
	۳۱۶	۷	۸
	۸۷۵	۹	۷
	۷۲۶	۵	۶

	روپے	آنے	پائی
۷۹	۱۵۷۸	۰	۹
	۲۶۳۷	۷	۸
	۸۲۱	۱۵	۱۱
	۷۳	۸	۹
	۶	۱۵	۱۱
	۶۱۷	۸	۱۰

	روپے	آنے	پائی
۸۰	۷۰۰۸۵۴	۴	۳
	۸۵۰۴۳۴	۶	۵
	۸۶۰۳۰۰	۹	۸
	۱۰۰۴۰۷	۱۵	۱۱
	۹۹۷۰۸	۳	۷
	۸۴۱۷	۶	۸

	روپے	آنے	پائی
۸۱	۸۰۶۵۶۳	۱۳	۱۱
	۷۷۹۶۷۰۰۸		۲
	۸۰۰۰۹۸	۱۲	۸
	۷۵۰۷۶	۱۳	۶
	۷۰۶۶	۱۴	۳
	۸۰۶	۱۰	۴

	روپے	آنے	پائی
۸۲	۶۶۶۶۶۶	۶	۶
	۷۰۸۰۶	۵	۰
	۹۵۸۱۶	۷	۶
	۷۸۰۶	۷	۳
	۷۸۶	۸	۴

۸۳

روپے	آنے	پائی
۴۱۱۵۶	۱۰	۵
۳۱۶	۱۱	۸
۹۶	۱۰	۶
۷۱۸	۱۲	۵
۹۴۱۸	۱۱	۶

۸۴

روپے	آنے	پائی
۴۱۱۶	۹	۷
۴۱۱۶۵	۸	۸
۶۵۰۶۵	۸	۷
۴۷۱۶۳	۹	۸
۳۶۴۶۳	۷	۸

۸۵

روپے	آنے	پائی
۷۸۶۵۳	۱۲	۸
۸۰۰۶	۱۰	۶
۹۹۵	۱۱	۳
۴۶۱۵	۱۰	۸
۸۴۷۰	۱۱	۱۰

۸۶

روپے	آنے	پائی
۷۶۴۴۳	۱۲	۴
۸۶۳۱۲	۱۱	۵
۳۴۰۰۶	۱۰	۷
۱۷۶۰۹	۱۲	۸
۸۰۰۶	۱۱	۳

۸۷

روپے	آنے	پائی
۱۰۸۰۶	۱۰	۸
۸۱۶	۸	۵
۷۹۰۶	۸	۲
۸۴۰۸	۱۳	۱۱
۹۴۱۳	۱۲	۲

۸۸

روپے	آنے	پائی
۶۶۵۵۰۹۶	۱۳	۸
۵۶۰۷۶۵	۱۳	۷
۷۸۶۵	۱۴	۱۱
۸۵۱۴	۱۴	۰
۳۱۴	۱۴	۱۱

۸۹

روپے	آنے	پائی
۶۴۰۰۳	۰	۰
۸۱۴۳	۴	۸
۱۳۰۶۳	۶	۳
۸۱۷۳	۱۲	۸
۴۰۷۲	۱۱	۷

۹۰

روپے	آنے	پائی
۱۱۶۵۴	۸	۷
۱۰۸۱۶	۰	۸
۶۵۴۱۸	۰	۸
۶۳۴۰۸	۰	۷
۷۰۱۹۸	۱۴	۱۱

۹۱

روپے	آنے	پائی
۶	۴	۲
۱۷	۵	۳
۲۳۷	۰	۸
۳۴۹۵	۱۱	۹
۴۲۲۵	۱۲	۱۰

۹۲

روپے	آنے	پائی
۸۲۵۶۴	۲	۴
۷۸۰۱۴	۱۱	۰
۸۵۰۹	۹	۱۱
۵۱۹	۸	۱۰
۲۳	۹	۶

۹۳

روپے	آنے	پائی
۱۱۳۵۶	۸	۶
۳۴۰۸	۷	۸
۵۱۸	۱۰	۱۱
۹۸	۸	۴
۵۰۸	۶	۳

۹۴

روپے	آنے	پائی
۱۰۰۴۶	۱۳	۸
۹۰۹۳	۱۱	۳
۸۰۳	۱۰	۴
۸۴۰۶	۱۱	۵
۹۶۳۰۶	۱۳	۱۱

۹۵ روپے	آنے	پائی
۷۳۰۰۹۳	۱۱	۷
۳۶۰۸۵	۱۰	۸
۲۹۱۵	۸	۳
۸۱۴	۶	۲
۷۶	۴	۳

۹۶ روپے	آنے	پائی
۳۳۴۵۶	۸	۸
۴۳۰۶	۵	۳
۳۲۰۶	۶	۸
۸۰۶	۳	۶
۳۶	۶	۷

۹۷ روپے	آنے	پائی
۱۳۴۰۰۹	۱۳	۸
۴۰۰۸	۱۲	۸
۳۱۰۰۱	۱۱	۷
۸۰۰۸	۱۰	۸
۸۱۸	۹	۹

۹۸ روپے	آنے	پائی
۱۵۸۲	۰	۹
۱۶۷	۱۵	۸
۲۱۶۵	۱۴	۹
۲۳	۱۳	۱۱
۱	۱۲	۱۱
۹۱	۸	۹

۹۹ روپے	آنے	پائی
۲۳۵۸	۱۴	۰
۵۶۱	۱۳	۶
۳۲	۸	۷
۶	۱۵	۳
۶۱۵	۷	۸
۱۲۱۷	۹	۵

۱۰۰ روپے	آنے	پائی
۶۵۸۷	۲	۹
۷۶۳۱	۱۴	۸
۲۰	۸	۵
۹	۱۲	۹
۶۵۷	۱۳	۸
۱۶	۱۲	۹

(١٠٢)	(١٠١)
سالیب ۶ /	لہ عیب ٠۵ /
صماملیب ٠٨ /	مالومیب ٨ /
الساملیب ١١ /	مارلیب ١٠ /
سملیب ٠٩ /	سالیب ٧ /
مولعاللومیب ٧ /	لعاصلیب ١٢ /

(١٠۴)	(١٠٣)
مصماسالعصیب ١٣٠ /	صلیب ١١ /
صصماعلیب ٧ /	مالیب ٠٩ /
لعماملیب ٠١۵ /	سماساملیب ٠٩ /
لاوصمالیب ١١ /	لصمالیب ٧ /
لعاصیب ٠٩ /	عمالیب ١٣ /

۱۰۵۔ ایک چپڑاسی مختلف شخصوں سے آبیانہ وصول کرتا ہے۔ پہلے شخص سے اُسے ایک روپیہ ۱۴ آنے وصول ہوئے۔ دوسرے سے ۲۰ روپے ایک آنہ۔ تیسرے سے ۵ روپے ۱۲ آنے ۹ پائی۔ چوتھے سے ۷۳ روپے ۵ آنے ۳ پائی۔ پانچویں سے ۸ روپے ۱۱ آنے۔ چھٹے سے ۸۸ روپے ۱۳ آنے۔ بتاؤ۔ اس نے کل کتنا آبیانہ وصول کیا؟

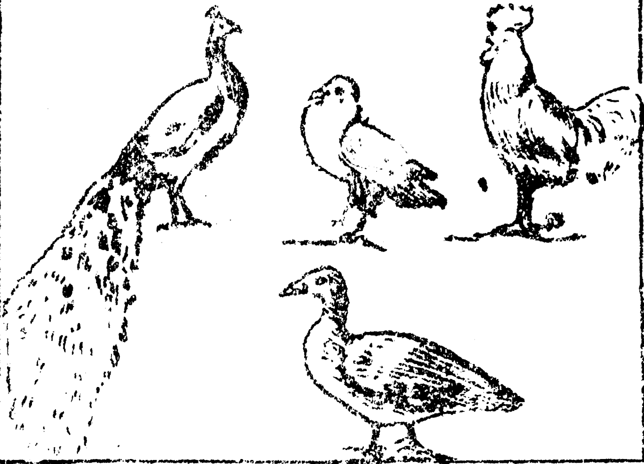
۱۰۶۔ مَیں نے ۲ روپے ۴ آنے کے دستانے خریدے۔ ۷ روپے ۸ آنے کی ٹوپی۔ ۳ روپے ۱۲ آنے کا جوتا اور ۳۹ روپے ۹ آنے ۹ پائی کا مختلف قسم کا اسباب۔ بتاؤ۔ مَیں نے کل کتنے روپے خرچ کئے؟

۱۰۷۔ ایک شخص ہر روز کچھ خیرات کرتا ہے۔ پہلے روز ۶۶ روپے ۹ آنے ۹ پائی خیرات کئے۔ دوسرے روز ۱۰ روپے ۱۱ آنے ۳ پائی۔ تیسرے روز ۱۰ روپے ۵ آنے ۲ پائی۔ چوتھے روز ۱۱۲ روپے ۱۱ آنے۔ بتاؤ۔ اس نے چار روز میں کتنی خیرات کی؟

۱۰۸۔ ایک شخص الف کا ۴۷۵۹ روپے ۷ آنے ۶ پائی

کا قرضدار ہے۔ ب کا ۷۴۸۹ روپے ۶ آنے ۳ پائی
کا۔ س کا ۳۷۹ روپے ۱۳ آنے ۹ پائی کا اور د
کا ۹۰۹۴۹ روپے ۸ آنے ۶ پائی کا۔ ج کا
۱۴۳ روپے ۶ پائی کا۔ ت کا ۱۸۰ روپے ۵ آنے
۳ پائی کا اور ن کا ۱۹۸۴۸ روپے ۸ آنے کا
اور ک کا ۱۵۰ روپے ۴ آنے ۳ پائی کا۔ بتاؤ۔
اُس نے کُل کتنا قرض دینا ہے؟

۱۰۹ ایک شخص نے ایک مرغ ایک روپیہ ۱۰ ر کو
خریدا۔ ایک بطخ ۳ روپے ۴ آنے ۶ پائی کو۔
ایک مور ۷ روپے ۸ ر کو۔ ایک کبوتر ۹ آنے

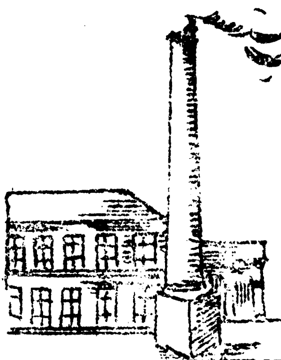
۷ پائی کو۔ بتاؤ۔ اُس نے یہ چاروں پرند کُل
کتنے داموں میں خریدے ؟

۱۱۰ ایک گاؤں کا محصول ۵۴۳ روپیہ ۸ آنے ۶ پائی ہے۔ دُوسرے کا ۷۸۶ روپے ۱۲ آنے۔ تیسرے کا ۳۴۴ روپے۔ چوتھے کا ۸۷۴۳ روپے ۹ آنے ۶ پائی۔ پانچویں کا ۶۹۹ روپے ۶ پائی۔ چھٹے کا ۴۳۷۹ روپے ۶ آنے ہے۔ اگر ان کے علاوہ دو کھیتوں کا محصول ۹ روپے ۷ آنے ۸ پائی اور ۶ روپے ۱۵ آنے ۱۰ پائی ہو۔ تو بتاؤ کہ کُل کتنا محصول وصول ہوتا ہے ؟

۱۱۱ میں نے ۱۸ روپے ۱۳ آنے ۶ پائی کا سُوتی کپڑا خریدا۔ ۲۳ روپے ۱۳ آنے ۶ پائی کا اُونی کپڑا۔ ۷ روپے ۱۵ آنے ۹ پائی کی جرابیں اور دستانے۔ ۹۷ روپے ۱۰ آنے کا ریشمی کپڑا اور ۷ آنے ۵ پائی کی ریلیں۔ بتاؤ۔ میں نے کُل کتنے کا اسباب خریدا ؟

۱۱۲ ایک سوداگر نے ۷ روپے ۷ آنے ۶ پائی کی چائے خریدی۔ ۹ روپے ۱۲ آنے کی شکر۔ ۲ روپیہ ۵ آنے ۶ پائی کی کافی۔ ۱۳ روپے ۶ آنے کا مصالحہ۔

۲۹ روپے ۱۵ آنے ۳ پائی کی مختلف چیزیں۔
بتاؤ۔ اُس نے کُل کتنے کا اسباب بیچا؟
۱۱۳ ایک شخص کے گھر ۴ روپے ۱۳ آنے ۳ پائی
کا گوشت خرچ ہوتا ہے۔ ۶ روپے ۲ آنے ۹
پائی کا آٹا۔ ۳ روپے ۱۴ آنے ۶ پائی کے چاول
۱۴ آنے ۳ پائی کا دُودھ۔ اور ۲ روپے ۱۰ آنے
مُتفرق خرچ ہوتے ہیں۔ بتاؤ۔ اُس کا کُل
کیا خرچ ہوتا ہے؟
۱۱۴ ایک شخص نے ۷ گائیں خریدیں۔ پہلی کی قیمت
۶۲ روپے ۸ آنے دی۔ دُوسری کی ۴۵ روپے ۸
آنے۔ تیسری کی ۶۹ روپے ۴ آنے۔ باقی چار
میں سے ہر ایک کی ۵۷ روپے۔ بتاؤ۔ اُس نے
کُل کی بابت کیا دیا؟

۱۱۵ ایک شخص نے اپنے
کارخانے کے لئے
چمنی بنوائی۔ ۲۵۰۷
روپے ۸ آنے کی اینٹیں
خرچ ہوئیں۔ ۵۲۶
روپے ۱۴ آنے ۹ پائی

کا چونا لگا - ۴۸۹ روپے ۱۱ آنے ۶ پائی راجوں
اور مزدوروں کو مزدوری میں دئے - ۲۲۶
روپے ۳ آنے ۷ پائی متفرق خرچ ہوئے - بتاؤ -
چمنی بنوانے پر اس کا کل کتنا روپیہ خرچ ہوا!
۱۱۶ ایک شخص مہینے میں ۱۸ روپے ۱۰ آنے ۶ پائی
کا آٹا خریدتا ہے - ۵ روپے ۱۰ آنے ۶ پائی کا
گھی - ۲ روپے ۱۴ آنے ۶ پائی کی لکڑی - ۳
روپے ۱۳ آنے ۹ پائی کی متفرق چیزیں - بتاؤ -
اس کا کل کتنا خرچ ہوتا ہے ؟
۱۱۷ ایک دکاندار کو پیر کے دن ایک روپیہ ۱۳
آنے فائدہ ہوا - منگل کو ۲ روپے ۱۳ آنے ۱۰
پائی - بدھ کو ۳ روپے ۵ آنے ۸ پائی - جمعرات
کو ۲ روپے ۳ آنے ۸ پائی - جمعے کو ۲ روپے
۱۱ آنے - سنیچر کو ایک روپیہ ۲ آنے - بتاؤ - ہفتے
میں اس کی کل کتنی آمدنی ہوئی ؟
۱۱۸ ایک شخص اپنی بیوی کے لئے ۲۰۰۰ روپے
چھوڑ کر مرا - بڑے بیٹے کے لئے ۵۰۰ روپے
اور تین چھوٹے بیٹوں میں سے ہر ایک کے
لئے ۱۰۰۰ روپے اور تین لڑکیوں میں سے

ہر ایک لڑکی کے لئے ۵۰۰ روپے اور ایک مدرسے کے لئے ۱۵۰۰ روپے۔ بتاؤ۔ وُہ کُل کتنے روپے چھوڑ کر مرا؟

۱۱۹ ایک شخص نے اپنے سفر میں ۲۹۳ روپے ۱۳ آنے ۹ پائی خرچ کئے۔ اور ۱۲۸ روپے ۱۰ آنے ۳ پائی بچا لایا۔ بتاؤ۔ وُہ کتنے روپے لے کر سفر کو گیا تھا؟

۱۲۰ ایک شخص کو جنوری میں ۶۹۱ روپے ۴ آنے کی آمدنی ہُوئی۔ فروری میں ۱۷۱ روپے ۷ آنے ۲ پائی کی۔ مارچ میں ۲۷۹۸ روپے ۲ آنے ۶ پائی کی۔ اپریل میں ۲۹۲۹ روپے ایک آنے کی۔ مئی میں ۴۷۴۷ روپے ۱۱ آنے کی۔ بتاؤ۔ اُس کی ۵ مہینے کی کُل کتنی آمدنی ہُوئی؟

تفریق مرکّب

اعدادِ مرکّب کی تفریق جس کو تفریق مرکب کہتے ہیں۔ ذیل کی مثالوں سے بخوبی سمجھ میں آجائیگی؀

مثال ۱- ۱۲۵ روپے ۷ آنے ۵ پائی میں سے

۸۸ روپے ۱۱ آنے ۸ پائی تفریق کرو۔

سوال ہذا میں ہم دریافت کرنا چاہتے ہیں۔ کہ کس رقم کو ۸۸ روپے ۱۱ آنے ۸ پائی میں جمع کریں۔ کہ حاصل جمع ۱۲۵ روپے ۷ آنے ۵ پائی ہو جائے؟

عمل

روپے		آنے		پائی
۱۲۵	،،	۷	،،	۵
۸۸	،	۱۱	،،	۸
۳۶	،	۱۱	،	۹

چونکہ ۸ پائی + ۹ پائی = ایک آنہ ۵ پائی۔ اس لئے ۹ پائی کو پائیوں کے نیچے لکھ دیا۔ ایک آنے کو ۱۱ آنے میں جمع کیا۔ پھر چونکہ ۱۲ آنے + ۱۱ آنے = ایک روپیہ ۷ آنے۔ اس لئے یہ ۱۱ آنے آنوں کے نیچے لکھ دئے۔ اور ایک روپے کو ۸۸ روپوں میں جمع کر دیا۔ اب چونکہ ۸۹ روپے + ۳۶ روپے = ۱۲۵ روپے کے۔ اس لئے ۳۶ روپے روپوں کے نیچے لکھ دئے۔ اور عمل ختم ہو گیا۔

دل میں اس طرح

۸ و ۹ = ۱۷

۱۲ و ۱۱ = ۲۳

۹ و ۶ = ۱۵

۹ و ۳ = ۱۲

نوٹ - مساوی کا لفظ دِل میں نہ کہنا چاہیئے +

مثال ۲ - ۲۳۵۶ روپے ۱۳ آنے ۹ پائی کو ۳۹۱۲ روپے ۱۲ آنے ۸ پائی میں سے تفریق کرو -

روپے		آنے		پائی
۳۹۱۲	″	۱۲	″	۸
۲۳۵۶	″	۱۳	″	۹
۱۵۵۵	″	۱۴	″	۱۱

اِس سوال میں بھی پچھلے سوال کی طرح عمل کیا۔ چونکہ ۱۱ پائی + ۹ پائی = ایک آنہ ۸ پائی - اِس لئے ۱۱ پائیاں پائیوں کے نیچے لکھ دیں۔ اور ایک آنے کو ۱۳ آنے میں جمع کیا۔ تو ۱۴ آنے حاصل ہوئے۔ پھر چونکہ ۱۴ آنے + ۱۴ آنے = ایک روپیہ ۱۲ آنے کے۔ اِس لئے ۱۴ آنے آنوں کے نیچے لکھ دئے۔ اور ایک روپیہ ۶ روپے میں جمع کیا۔ اور پھر روپوں میں سے روپے تفریق کئے۔ تو ۱۵۵۵ روپے حاصل ہوئے +

رقموں کی تفریق بھی اُسی طرح ہوگی - جیسا ہم نے اُوپر عمل کیا ہے +

مثال ۳- نماطلبـ ۹۰ر میں سے ۱۸ ءلبـ ۱۱۰ر تفریق کرو۔

ماطلبـ
۹۰ر

۱۸ ءلبـ
۱۱۰ر

ءلبـ جواب +
۱۴۰ر

مثال ۴- ۲۸ روپے ۵ آنے ۹ پائی و ۶۲ روپے ۳ آنے ۱۱ پائی و ۱۸۲ روپے ۱۵ آنے ۶ پائی کے حاصل جمع کو ۳۱۲ روپے ۶ آنے ۲ پائی میں سے تفریق کرو۔

روپے		آنے		پائی	
۳۱۲	//	۶	//	۲	
۲۸	//	۵	//	۹	
۶۲	//	۳	//	۱۱	
۱۸۲	//	۱۵	//	۶	
۳۸	//	۱۳	//	۰	جواب +

زبانی سوالات نمبر ۱

مفصلۂ ذیل رقموں کا حاصل تفریق دل میں دریافت کرو۔ اور صرف جواب سلیٹ پر لکھ دو:۔

۱۔ ۵ روپے و ۴ روپے ۸ آنے کا ۔
۲ ۶ ” و ۳ ” ۱۰ ” کا ۔
۳ ۸ ” و ۷ ” ۷ ” کا ۔
۴ ۹ ” و ۶ ” ۱۲ ” کا ۔
۵ ۱۰ ” و ۸ ” ۹ ” کا ۔
۶ ۱۰ آنے و ۶ آنے ۴ پائی کا ۔
۷ ۱۲ ” و ۸ ” ۹ ” کا ۔
۸ ۱۵ ” و ۱۲ ” ۱۰ ” کا ۔
۹ ۱۵ ” و ۱۴ ” ۹ ” کا ۔
۱۰ ۴ روپے ۴ آنے و ۱۲ آنے کا ۔
۱۱ ۷ ” ۸ ” و ۱۴ ” کا ۔
۱۲ ۹ ” ۷ ” و ۱۳ ” کا ۔
۱۳ ۱۰ ” ۱۰ ” و ۱۴ ” کا ۔
۱۴ ۴۵ ” ۷ ” و ۱۱ ” کا ۔
۱۵ ۱۰ آنے ۶ پائی و ۹ پائی کا ۔

۱۶ ۱۲ آنے ۸ پائی و ۱۰ پائی کا ۔
۱۷ ۱۵ " ۶ " و ۹ " کا ۔
۱۸ ۴ روپے ۶ آنے ۴ پائی و ۱۰ پائی کا ۔
۱۹ ۹ " ۷ " و ۸ " کا ۔
۲۰ ۶ " ۷ " ۷ " و ۹ پائی کا ۔
۲۱ ۷ آنے ۴ پائی و ۶ آنے ۸ پائی کا ۔
۲۲ ۹ " ۳ " و ۶ " ۸ " کا ۔
۲۳ ۱۰ " ۵ " و ۷ " ۹ " کا ۔
۲۴ ۸ " ۸ " و ۷ " ۷ " کا ۔
۲۵ ۱۲ " ۸ " و ۱۰ " ۹ " کا ۔
۲۶ ۴ روپے ۴ آنے و ۳ روپے ۸ آنے کا ۔
۲۷ ۳ " ۷ " و ۲ " ۱۱ " کا ۔
۲۸ ۴ " ۸ " و ۳ " ۱۲ " کا ۔
۲۹ ۱۵ " ۶ پائی و ۷ " ۸ " کا ۔
۳۰ ۱۶ " ۹ " و ۱۲ " ۷ " کا ۔

تحریری سوالات نمبر ۱۱

حاصل تفریق دریافت کرو :-

نمبر	روپے	آنے	پائی	نمبر	روپے	آنے	پائی
۱	۱۴	۱۰	۸	۲	۷	۱۲	۰
	۱۱	۰	۵		۳	۷	۱۰
۳	۲۰۵	۴	۱	۴	۷۳۹	۱۰	۸
	۳۰۳	۸	۹		۴۱۳	۱۵	۴
۵	۷۰۰	۱۰	۰	۶	۴۳۱	۱	۱
	۲۹	۱۱	۶		۲۹۸	۱۳	۱۱
۷	۱۵۰۶	۳	۱۰	۸	۵۸۸	۱۴	۲
	۱۰۹۸	۶	۱۱		۴۷۹	۱۵	۹
۹	۲۰۰	۰	۰	۱۰	۷۰۶	۳	۳
	۱۹۹	۱۵	۱۱		۶۰۷	۹	۹
۱۱	۸۰۰	۱۲	۷	۱۲	۱۰۸۱	۲	۳
	۴۹۹	۱۳	۸		۷۹۲	۹	۸
۱۳	۱۵۰۶	۱	۲	۱۴	۱۲۰۶	۸	۱
	۷۹۸	۱۳	۴		۹۰۸	۱۵	۱۱
۱۵	۱۶۰۳	۶	۷	۱۶	۸۰۰۰	۲	۵
	۱۵۹۶	۱۵	۱۱		۷۹۸۹	۹	۸
۱۷	۷۰۸۱	۶	۲	۱۸	۶۰۱	۵	۸
	۶۰۹۲	۱۲	۷		۵۰۹	۸	۱۱

	روپے	آنے	پائی		روپے	آنے	پائی
۱۹	۱۰۷۰۱	۶	۳	۲۰	۹۰۱۰	۵	۲
	۹۰۸۲	۱۴	۷		۵۱۰۱	۳	۷
۲۱	۱۰۰۰۰	۲	۱	۲۲	۱۲۵۴	۵	۱
	۹۱۰۱	۱۳	۱۰		۸۲۷	۷	۸
۲۳	۱۲۸۰	۱	۰	۲۴	۱۲۲۸	۵	۳
	۲۸۹	۴	۷		۱۹۹	۱۱	۰
۲۵	۱۰۱۳۰	۴	۱۰	۲۶	۳۲۵۶	۵	۴
	۹۰۰۹	۱۲	۱۱		۲۷۶۱	۸	۱۱
۲۷	۵۷۳۶	۰	۱	۲۸	۳۱۹۷۰	۰	۳
	۴۰۸۹	۱۳	۷		۲۰۶۷۱	۱۳	۸
۲۹	۷۵۰۱	۳	۲	۳۰	۱۸۴۲	۱۱	۱۱
	۶۹۰۸	۱۲	۱۰		۱۹۵۴	۷	۲
۳۱	۱۰۷۶۵	۸	۹	۳۲	۷۸۰۶	۰	۰
	۹۸۰۹	۱۱	۱۰		۶۹۹۶	۸	۷
۳۳	۷۵۸۹۰	۱۳	۶	۳۴	۵۰۰۰۸	۷	۵
	۶۷۸۹۸	۱۵	۸		۴۱۳۱۹	۱۳	۱۱
۳۵	۵۴۳۲۱	۸	۵	۳۶	۷۶۵۸۶	۰	۰
	۵۳۳۲	۱۲	۸		۶۷۸۹۸	۸	۵

۳۷

روپے	آنے	پائی
۱۰۷۵۱	۰	۶
۹۹۲۲	۷	۸

۳۸

روپے	آنے	پائی
۷۶۰۵۲	۸	۰
۳۶۱۸۰	۹	۱۱

۳۹

روپے	آنے	پائی
۱۱۵۶۷	۲	۳
۶۹۰۸	۷	۸

۴۰

روپے	آنے	پائی
۷۶۰۱۵	۸	۲
۶۱۸۰۹	۱۱	۵

۴۱

روپے	آنے	پائی
۱۰۰۰۷	۳	۴
۱۲۱۸	۷	۹

۴۲

روپے	آنے	پائی
۷۴۱۶	۱۳	۸
۶۵۱۵	۱۴	۵

۴۳

روپے	آنے	پائی
۷۵۴۱۳	۷	۱
۳۲۳۱۴	۸	۳

۴۴

روپے	آنے	پائی
۷۹۳۴۵	۵	۲
۵۶۴۴۵	۷	۳

۴۵

روپے	آنے	پائی
۷۴۵۰	۱۱	۲
۶۵۱۵	۱۲	۳

۴۶

روپے	آنے	پیسے
۴۳۱۲	۱۱	۱
۳۴۱۳	۱۳	۲

۴۷

روپے	آنے	پیسے
۷۰۵۴	۴	۳
۶۹۵۵	۵	۲

۴۸

روپے	پیسے	دھیلے
۷۸۵	۲	۱
۷۶۵	۱	۲

۴۹

روپے	پیسے	دھیلے
۹۱۵	۳	۲
۸۱۹	۲	۳

۵۰

روپے	پیسے	دھیلے
۱۱۱۵	۳	۳
۱۰۹۶	۲	۴

۵۱ آنے پیسے دھیلے
۱۱ ″ ۲ ″ ۵
۷ ″ ۳ ″ ۶

۵۲ آنے پیسے دھیلے
۱۵ ″ ۲ ″ ۴
۱۳ ″ ۳ ″ ۵

۵۳ آنے پیسے دھیلے
۱۳ ″ ۳ ″ ۳
۱۱ ″ ۳ ″ ۴

۵۴ روپے آنے پائی
۶۴۱۳۰ ″ ۱۳ ″ ۱۱
۵۳۲۲۹ ″ ۱۵ ″ ۷

۵۵ روپے آنے پائی
۶۴۱۶ ″ ۶ ″ ۸
۴۵۱۷ ″ ۷ ″ ۹

۵۶ روپے آنے پائی
۷۶۱۵ ″ ۱۲ ″ ۵
۵۹۱۶ ″ ۱۳ ″ ۶

۵۷ ۱۴۱۵ ″ ۱۰ ″ ۵
۱۴۲۵ ″ ۷ ″ ۳

۵۸ ۹۹۹۹ ″ ۱۱ ″ ۶
۸۸۷۸ ″ ۱۲ ″ ۵

۵۹ ۱۰۰۰۰ ″ ۱۳ ″ ۱۱
۹۹۹۹ ″ ۱۴ ″ ۱۱

۶۰ ۱۱۵۰۶ ″ ۴ ″ ۲
۱۰۵۱۹ ″ ۵ ″ ۳

۶۱ ۱۰۰۰۱ ″ ۱۳ ″ ۳
۹۱۱۴ ″ ۱۴ ″ ۴

۶۲ ۱۵۴۱۳۸ ″ ۷ ″ ۲
۱۴۹۱۰۹ ″ ۸ ″ ۳

۶۳ پونڈ روپے آنے
۱۵۰۰ ″ ۴ ″ ۸
۱۴۰۹ ″ ۱۰ ″ ۳

۶۴ پونڈ روپے آنے
۱۰۰۱ ″ ۱۲ ″ ۱۲
۹۹۹ ″ ۱۳ ″ ۱۳

۶۵ پونڈ روپے آنے

۴۰۰۵ // ۱۳ // ۱۱

۲۵۹۶ // ۱۴ // ۶

۶۶ پونڈ روپے آنے

۱۵۶۰۰ // ۰ // ۰

۱۳۰۰۷ // ۱ // ۱

۶۷ ۱۴۵۶۸ // ۰ // ۲

۱۰۰۶۸ // ۴ // ۳

۶۸ ۶۴۳۴۰ // ۱۲ // ۰

۵۴۰۰۰ // ۱۲ // ۶

۶۹ پونڈ روپے پیسے

۷۹۶۰ // ۵ // ۰

۵۶۳۲ // ۴ // ۱

۷۰ پونڈ روپے پیسے

۷۰۰۷ // ۷ // ۳

۶۹۹۸ // ۸ // ۲

۷۱ ۱۰۰۵۰ // ۷ // ۲

۹۹۶۰ // ۸ // ۳

۷۲ ۹۰۰۹ // ۰ // ۰

۸۴۰۶ // ۵ // ۵

۷۳ ۱۹۰۰۳ // ۵ // ۰

۱۸۰۰۴ // ۱۴ // ۵

۷۴ ۶۱۴۰ // ۰ // ۲

۵۱۴۹ // ۴ // ۳

۷۵ ۱۱۰۰ // ۹ // ۴

۱۰۹۹ // ۶ // ۵

۷۶ ۴۱۱۵۶ // ۰ // ۲

۳۲۲۵۸ // ۹ // ۳

۷۷ ۱۴۹۹۵ // ۱۳ // ۴

۱۳۹۹۶ // ۱۰ // ۵

۷۸ ۱۱۰۰۶ // ۹ // ۵

۱۰۹۵۹ // ۱۲ // ۶

۷۹ ۱۰۰۶۶ // ۰ // ۲

۹۹۹۶۳ // ۱۴ // ۳

۸۰ ۷۶۴۱ // ۱۲ // ۳

۷۵۴۰ // ۱۰ // ۴

۸۱ پونڈ آنے پائی

۱۵۶۰ // ۰ // ۰

۱۴۴۶ // ۳ // ۳

۸۲ پونڈ آنے پائی

۱۰۰۶۵ // ۷ // ۲

۹۰۶۵ // ۹ // ۳

۸۳ ۹۰۶ // ۱۱ // ۴

۸۰۰۷ // ۱۲ // ۵

۸۴ ۷۰۰۶۴ // ۱۰ // ۵

۵۹۹۶۵ // ۱۱ // ۶

۸۵ ۱۱۳۱ // ۱۲ // ۷

۱۰۳۲ // ۹ // ۸

۸۶ ۱۰۰۰۰ // ۱۱ // ۶

۹۹۹۹ // ۵ // ۹

۸۷ ۱۱۰۱ // ۰ // ۰

۹۹۹ // ۱۲ // ۵

۸۸ ۱۳۴۰۰ // ۴ // ۱۱

۱۲۳۹۹ // ۳ // ۱۰

۸۹ ۹۴۵۰۰۶ // ۱۲ // ۸

۹۳۴۹۹۴ // ۱۳ // ۹

۹۰ ۷۰۰۷۰ // ۱۲ // ۱۰

۲۹۹۵۶ // ۱۳ // ۱۱

۹۱ ۱۰۰۶۵ // ۱۰ // ۸

۴۳۷۶ // ۲ // ۹

۹۲ ۱۳۱۰۰۱ // ۱۰ // ۶

۱۳۶۹۹۹ // ۱۱ // ۷

۹۳ پونڈ آنے ٹکے

۴۱۷۰ // ۰ // ۰

۳۱۵۹ // ۵ // ۱

۹۴ روپے آنے ٹکے

۹۰۰۶۴ // ۲ // ۰

۷۰۰۶۵ // ۱۴ // ۱

۹۵ روپے چونّی آنے

۷۰۰۶۴ // ۰ // ۲

۵۴۰۰۹ // ۰ // ۳

۹۶ روپے دوانی پائی

۱۱۷۱۰۰ // ۶ // ۵

۱۰۵۶۹۹ // ۷ // ۶

٩٧ روپے اٹھنی آنے

١۴٠٠٩ ، ٠ ″ ٠

١٣٧٠٨ ، ١ ″ ۵

٩٨ روپے اٹھنی آنے

۴١٦۵ ″ ٠ ، ٣

٣٠٧٦ ″ ١ ، ۴

٩٩ روپے اٹھنی آنے

٧٦۴٠٠ ″ ٣ ، ۵

۵٦٧٠٣ ، ۴ ، ٦

١٠٠ روپے اٹھنی پیسے

١١٢٣ ″ ٠ ، ۵

٩٠٦ ″ ١ ، ٦

١٠١ روپے اٹھنی پائی

١۴۵٧٠ ″ ٠ ، ٠

١٢۴١٦ ″ ١ ، ٣

١٠٢ روپے اٹھنی پائی

١٠٠٠٠ ، ٠ ، ۵

٩٩٩٩ ، ١ ، ٨

١٠٣ روپے چونی پیسے

١٣٠٦۴ ″ ٢ ، ۵

١٢٠٦۵ ″ ٣ ″ ٦

١٠۴ روپے چونی پیسے

٩٦۵۴٣ ″ ٠ ، ٠

۵۴٧٠٦ ″ ٠ ، ٣

١٠۵ ٧٦٠٧ ″ ١ ″ ١

٧۵٩٩ ″ ٣ ″ ۴

١٠٦ ۵٠٠٦۴ ″ ٠ ″ ۴

۵۴٧٠٦ ″ ۵ ″ ۴

١٠٧ ٧٩٦۴٣ ″ ٠ ″ ٠

۵٦٧٠٦ ″ ٠ ″ ٣

١٠٨ ٧٦٠٧ ″ ١ ″ ٣

٧۵٦٩ ″ ٣ ″ ۴

١٠٩ پونڈ اٹھنی آنے

۴١۵٠ ″ ٠ ″ ٠

٢٣۴٩ ، ۴ ، ٣

١١٠ پونڈ اٹھنی آنے

۴١٣٠ ″ ١ ، ۴

٢٠٣۴ ″ ٢ ″ [illegible]

نمبر	پونڈ	اٹھنی	آنے
۱۱۱	۶۴۳۴۰	۵	۰
	۳۷۶۳۹	۶	۲
۱۱۲	۱۰۱۰۹	۵	۵
	۹۰۹۸	۶	۶
۱۱۳	۷۰۸۵۶	۰	۰
	۲۸۸۸۸	۷	۷
۱۱۴	۱۱۳۴	۷	۶
	۹۱۳	۸	۲
۱۱۵	۴۱۶۰۰۶	۱	۱
	۲۹۰۰۶۵	۲	۲
۱۱۶	۴۱۵۶	۴	۳
	۱۰۰۵	۶	۵
۱۱۷	۳۱۴۱۶۷	۵	۴
	۲۰۳۰۶۵	۵	۶
۱۱۸	۴۵۶۰۷	۰	۵
	۳۵۶۹۹	۴	۶
۱۱۹	۴۱۵۶۰	۴	۰
	۳۱۰۰۵	۵	۸
۱۲۰	۳۱۴۱۶۷	۳	۰
	۲۰۳۰۶۵	۶	۵

نمبر	پونڈ	اٹھنی	پائی
۱۲۱	۱۰۰۰۰	۰	۰
	۹۹۹۹	۱	۱
۱۲۲	۱۰۰۰۰	۱	۱
	۹۹۹۹	۲	۲
۱۲۳	۱۱۵۶	۲	۳
	۹۱۳	۰	۴
۱۲۴	۱۰۰۰۰	۰	۱
	۹۹۹۹	۳	۲
۱۲۵	۱۱۱۵۴	۰	۰
	۷۸۶۳	۴	۳
۱۲۶	۴۱۵۶۳	۲	۰
	۲۰۴۱۳	۵	۳

۱۲۷

پونڈ	شلنگ	پائی
۱۱۰۰۶۰	۰	۶
۹۰۵۶۰	۲	۷

۱۲۸

پونڈ	شلنگ	پائی
۷۰۷۶	۰	۶
۴۵۶۷	۳	۹

۱۲۹

پونڈ	شلنگ	پائی
۹۱۵۶	۸	۶
۷۰۵۷	۹	۸

۱۳۰

پونڈ	شلنگ	پائی
۴۱۰۶۵	۰	۵
۲۰۸۶۸	۲	۳

۱۳۱

پونڈ	شلنگ	پائی
۴۱۲۱۳۶	۲	۷
۴۰۶۱۳۹	۲	۸

۱۳۲

پونڈ	شلنگ	پائی
۱۶۷۰۰۰	۵	۵
۱۵۵۹۹	۶	۶

۱۳۳

روپے	چونّی	ٹکے
۱۱۵۱	۰	۰
۱۰۵۲	۳	۳

۱۳۴

روپے	چونّی	ٹکے
۱۱۵۰۱	۰	۳
۹۶۷۶	۱	۷

۱۳۵

روپے	چونّی	ٹکے
۶۷۰۰۴	۱	۶
۳۰۰۵	۲	۷

۱۳۶

روپے	چونّی	ٹکے
۴۴۰۰۵۵	۲	۵
۳۹۰۰۵۶	۳	۶

۱۳۷

روپے	چونّی	ٹکے
۹۰۰۹	۱	۷
۷۹۹	۲	۸

۱۳۸

روپے	چونّی	ٹکے
۳۴۵۶	۳	۲
۳۴۵۵	۲	۳

۱۳۹

روپے	چونّی	ٹکے
۱۴۰۰۶	۱	۵
۷۰۰۹	۲	۶

۱۴۰

روپے	چونّی	ٹکے
۷۰۰۷۶	۰	۰
۳۹۰۵۵	۱	۹

۱۴۱ ایک دُکاندار کا نوکر قرضہ وصول کرنے گیا۔ ایک شخص سے اُس نے ایک روپیہ ۱۴ آنے

وصول کئے۔ دوسرے سے ۲۰ روپے ایک آنہ۔ تیسرے سے ۵ روپے ۱۲ آنے ۹ پائی۔ چوتھے سے ۴۷ روپے ۵ آنے ۳ پائی۔ پانچویں سے ۸ روپے ۱۱ آنے۔ چھٹے سے بجائے ۸۸ روپے ۱۳ آنے کے ۱۰۰ کا نوٹ۔ بتاؤ۔ چھٹے شخص کو وہ کتنا روپیہ واپس دے۔ اور یہ بھی بتلاؤ۔ کہ اُسے کُل کتنے روپے وصول ہوئے؟

۱۴۲ میں ۵۰ روپے کا نوٹ لے کر بازار گیا۔ اور ۲ روپے ۴ آنے کی جرابیں خریدیں۔ ۶ روپے ۲ آنے کا کپڑا خریدا۔ ۲ روپے ۱۴ آنے کا جوتا اور ۳۹ روپے ۹ آنے ۹ پائی قرضے میں دئے۔ بتاؤ۔ میں کتنا روپیہ پھیر کر گھر لایا؟

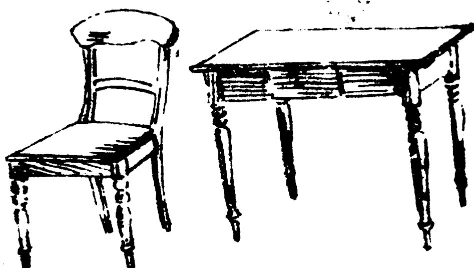
۱۴۳ میری جیب میں ایک روپیہ تھا۔ میں نے ۴ آنے ۳ پائی کی آدھ سیر شکر خریدی۔ بتاؤ۔ میں گھر کیا پھیر کر لایا؟

۱۴۴ ایک شخص کے پاس ۵۰ روپے کا نوٹ تھا۔ اُس نے ۳۱ روپے ۱۴ آنے ۶ پائی کا سودا خریدا۔ بتاؤ۔ اب اُس کے پاس کیا ہے؟

۱۴۵ میں نے ایک دوست کو ۱۳۹ روپے ۲ آنے

۹ پائی قرض دِئے۔ اِس رقم میں سے اُس نے مجھے ۶۹ روپے ۱۳ آنے ۱۰ پائی ادا کر دِئے۔ بتاؤ۔ ابھی اُسے کیا دینا ہے؟

۱۴۶ ایک میز اور ایک کُرسی کی قیمت ۱۵ روپے ۸ آنے اگر کُرسی کی قیمت ۶ روپے ۱۰ آنے ۶ پائی ہو۔ تو میز کی قیمت دریافت کرو۔

۱۴۷ ایک کُتب فروش نے ۱۵ روپے ۱۲ آنے ۹ پائی کی کتابیں خریدیں۔ اور یہی کتابیں ۱۶ روپے ۱۲ آنے ۶ پائی کو فروخت کیں۔ بتاؤ۔ اُسے کتنا فائدہ ہُوا؟

۱۴۸ ایک گائے اور بچھڑے کی قیمت ۲۰۰ روپے ہے۔ اگر بچھڑے کی قیمت ۵۵ روپے ہو۔ تو گائے کی قیمت بتاؤ۔

۱۴۹ ایک شخص کے پاس ۱۱ روپے ۱۲ آنے تھے۔
اِس میں سے اُس نے ۴ روپے ۱۳ آنے
۴ پائی کا سودا خریدا۔ بتاؤ۔ اب اُس کے
پاس کیا ہے؟
۱۵۰ ایک شخص کی سالانہ آمدنی ۶۳۲ روپے ۸ آنے
ہے۔ اور اُس کا سالانہ خرچ ۴۸۴ روپے ۸ آنے
بتاؤ۔ اُس کو سال میں کیا بچتا ہے؟
۱۵۱ ایک شخص نے ۵۰ روپے کی ہُنڈی کا روپیہ
وُصول کرتے وقت ۷ روپے ۵ آنے ۹ پائی
مِتّی کاٹے کی بابت مُجرا دِئے۔ اور ایک آنہ
ٹکٹ رسید کی بابت۔ بتاؤ۔ اُس نے درحقیقت
کِتنے روپے وُصول کِئے؟
۱۵۲ مجھے ۲ روپے ۱۳ آنے ۶ پائی ریل کے ٹکٹ
کی بابت دینے ہیں۔ اگر مَیں ٹکٹ دینے والے
کو ۱۰ روپے کا نوٹ دُوں۔ تو بتاؤ۔ مجھے کِتنا
روپیہ واپس مِلنا چاہیئے؟
۱۵۳ ۱۷ روپے ۴ آنے ۲ پائی اور ۷ روپے ۵ آنے
۸ پائی کا فرق دریافت کرو۔
۱۵۴ میرے پاس ۵۰ روپے کا نوٹ ہے۔ اور

مجھے ۲۱ روپے ۸ آنے قرض کی بابت ادا کرنے ہیں ۔ بتاؤ ۔ قرض ادا کرنے کے بعد میرے پاس کیا بچیگا ؟

۱۵۵ اِس تصویر میں بندوق اور تلوار کی جو قیمتیں دی ہوئی ہیں ۔ اُن کا فرق دریافت کرو ۔

۳۲۸ روپے ۹ آنے ۲ پائی ۵۰۷ روپے ۴ آنے ۳ پائی

۱۵۶ ایک شخص کے پاس ۴۶۲ روپے ہیں ۔ اور اُس پر ۹۴ روپے ۱ آنے قرض ہیں ۔ بتاؤ ۔ قرض اُتارنے کے بعد اُس کے پاس کیا بچیگا ؟

۱۵۷ ایک شخص کے پاس ۴۴۷۴ روپے ۲ آنے نقد ہیں ۔ ۷۳۴۳ روپے ۸ آنے کا اسباب ہے ۔ ۷۱۳۵ روپے روپے ۸ آنے کا مکان ۔ ۸۸۹۰ روپے کی ایک کوٹھی ۔ اور لوگوں سے اُسے ۹۵۷۹ روپے ۷ آنے ۹ پائی قرض کی بابت لینے ہیں ۔ مگر وہ الف کا ۱۱۵۳ روپے ۱۳ آنے ۹ پائی کا قرضدار ہے ۔ ب کا ۳۲۷۹

روپے ۳ آنے ۳ پائی کا۔ س کا ۱۲۶ روپے ۱۰ آنے ۷ پائی کا۔ بتاؤ۔ کُل روپے دے لے کر وُہ کتنے کا آدمی ہے؟

۱۵۸ الف کی جیب میں ۱۲ روپے ۱۲ آنے ۸ پائی ہیں۔ اور ب کی جیب میں ۱۱ روپے ۱۴ آنے ۸ پائی۔ اگر الف ب کو ۹ روپے ۱۰ آنے ۱۰ پائی دے دے۔ اور ب الف کو ۸ روپے ۱۵ آنے ۲ پائی۔ تو بتاؤ۔ کس کے پاس زیادہ روپیہ بچیگا؟ اور ہر ایک کے پاس آخر میں کتنا کتنا روپیہ ہوگا؟

مُتفرق سوالاتِ نمبر ۱۲

۱ ۷۰۷۰۷۷ کو لفظوں میں لکھو۔

۲ ایک کروڑ تیئیس لاکھ پچاس ہزار گیارہ کو ہندسوں میں لکھو۔

۳ ۱۷۰۴۹۲ کو ۲۰۳۵۱۰ میں سے تفریق کرو۔

۴ ۵۰۰۹ کو ۴۱۰۰ سے ضرب دو۔

۵ ۱۰۰۴۵۶۱۰۲۴ کو ۱۱۷ پر تقسیم کرو ٭

۶ بتاؤ ۵۱۲ روپے ۱۰ آنے ۸ پائی کی رقم ۳۹۹ روپے ۱۵ آنے ۹ پائی سے کتنی بڑی ہے ؟

۷ ۷۰۶۲۲۳۴ کو ۶۳ پر جزو بنا کر تقسیم کرو ٭

۸ ۴۱۳۰۵۰۸۷ کو لفظوں میں لکھو ٭

۹ ایک کروڑ چوہتر لاکھ پچاس ہزار تین سو دو کو ہندسوں میں لکھو ٭

۱۰ بتاؤ ۴۱۶ روپے ۷ آنے ۶ پائی کی رقم ۸۱۱ روپے ۳ آنے ۴ پائی سے کتنی چھوٹی ہے؟

۱۱ ۱۴۲۸۵۷ و ۲۸۵۷۱۴ و ۴۲۸۵۷۱ و ۵۷۱۴۲۸ و ۷۱۴۲۸۵ و ۸۵۷۱۴۲ کو جمع کرو ٭

۱۲ ۳۱۲۷۵۰ میں سے ۱۷۰۹۶ کو تفریق کرو ٭

۱۳ ۹۴۱۰۰۰۸ کو ۲۷۰۰۹ سے ضرب دو ٭

۱۴ ۵۶۴۰۸۳۲ کو ۴۰۶۴ پر تقسیم کرو ٭

۱۵ ایک شخص ۲۵۲۶ روپے ۲ آنے ۳ پائی کا قرضدار ہے۔ اس نے ۱۹۶۷ روپے ۹ آنے ۱۰ پائی ادا کر دئے۔ بتاؤ۔ اسے ابھی کتنا قرض ادا کرنا باقی ہے ؟

۱۶ کسی اخبار کے ایک صفحے میں آٹھ کالم ہیں۔ اور ہر ایک کالم میں ۱۹۰ سطریں ہیں ۔ اور ہر ایک سطر میں ۴۲ حرف ۔ بتاؤ ۔ کُل صفحے میں کتنے حرف ہیں ؟

۱۷ ایک کروڑ پچیس لاکھ نو ہزار بانوے کو ہندسوں میں لکھو ؛

۱۸ ۳۱۲۵ کو کتنے میں ضرب دیں ۔ کہ حاصل ضرب ۲۸۱۲۵ ہو ؟

۱۹ دو ہزار اور دو لاکھ کے درمیان فرق بتاؤ ؛

۲۰ ۴۵۵ روپے ۵ آنے ۶ پائی + ۳۶۷ روپے ۸ آنے ۱۱ پائی ـ ۲۹۶۷ روپے ۶ آنے ۷ پائی + ۳۶۰۹ روپے ۶ آنے ۴ پائی ـ ۶۱ روپے ۸ آنے ۲ پائی کی قیمت دریافت کرو ؛

۲۱ ۵۸۰۷ اور ۲۴۷۹ کا حاصل ضرب دریافت کرو ؛

۲۲ ۷۰۷۷۰۷ میں ۱۰۱ کتنی مرتبہ شامل ہیں ؟

۲۳ ۶۱ × ۶۱ × ۶۱ کو حل کرو ؛

۲۴ ایک آدمی کی عمر اپنے بیٹے کی عمر سے تگنی ہے ۔ اگر اب اُس آدمی کی عمر ۴۲ سال کی

ہو۔ تو بتاؤ۔ جب اُس کا لڑکا پیدا ہُوا تھا۔
اُس کی عمر کتنی تھی ؟

۲۵ ۸۰۷۸۵ روپے ۹ آنے ۲ پائی میں سے
۴۹۹۹ روپے ۱۵ آنے ۱۱ پائی تفریق کرو ؎

۲۶ ایک ریلوے ٹرین میں ۱۷ گاڑیاں ہیں۔ اور
ہر ایک گاڑی میں ۴۲ شخص بیٹھ سکتے ہیں۔
اگر اُس ٹرین میں ۲۹۳ مسافر ہوں۔ تو بتاؤ۔
کہ کتنے آدمیوں کی اور جگہ ہے ؟

۲۷ تین کروڑ ستر لاکھ پچاسی ہزار سات سو آٹھ
کو ہندسوں میں لکھو ؎

۲۸ ۸۲۳۵۷۹۶ کو لفظوں میں لکھو ؎

۲۹ اٹھاون کروڑ پانچ لاکھ تین ہزار ننانوے
میں سے تین کروڑ تریسٹھ ہزار چھیاسٹھ کو
تفریق کرو ؎

۳۰ بتاؤ۔ اِن رقموں میں سے کونسی رقم بڑی ہے۔
اور کس قدر ؟ ۲۴۵۴۷ روپے ۸ آنے ۶ پائی
+ ۱۳۱۶۰ روپے ۶ آنے ۹ پائی یا ۲۶۸۷۹
روپے - ۹۹۷۲۱ روپے ۷ آنے ۱ پائی ؎

۳۱ ۴۰ و ۷۰ و ۴۰۰۷ و ۷۰۰۴ کا متواتر حاصل ضرب

دریافت کرو ۔

۳۲ ۳۳۳۳۳۳ میں سے ۱۱۱ کتنی مرتبہ تفریق کیا جا سکتا ہے ؟

۳۳ ۷۰۶۳ کو ۷۰۶۳ سے ضرب دو ۔

۳۴ اگر مضروب فیہ ۱۷ ہو ۔ اور حاصل ضرب ۷۷۳۱۱۵ ۔ تو مضروب دریافت کرو ۔

۳۵ ۲۵ روپوں میں سے ۰۰۰۴ پائیاں تفریق کرو ۔

۳۶ ۵۲۳۵۱۷ میں جتنی دفعہ ۵ کا عدد آیا ہے ۔ اُس کی قیمت علیحدہ علیحدہ لفظوں میں لکھو ۔

۳۷ ۱۲۱۵۰۰ ÷ ۱۲۳۷۵ کو حل کرو ۔

۳۸ ۱۲۳۰۴۰۱ − ۴۸۷۹۲۰ ″ ″ ″ ″ ۔

۳۹ ۷۰۲۰۹ و ۳۰۲۰ کا حاصل ضرب بناؤ ۔

۴۰ ۳۳۲۵ روپوں میں سے ۱۸۹۶۷۲ پیسے تفریق کرو ۔

۴۱ ۱۷۳۶۶۰ و ۹۶۸۰۷۶ کا حاصل جمع دریافت کرو ۔

۴۲ ۴۷۵۰۶۸۰۳ و ۰۰۰۳۷ کا حاصل قسمت

اور باقی دریافت کرو ۔

۴۳ ۴۳۰۷۳۱ میں جتنے ۳ آئے ہیں - اُن کی قیمت علیحدہ علیحدہ لفظوں میں لکھو ۔

۴۴ ۲۳۴۵۵۳۸ و ۹۰۲۱۳ کا حاصلِ قسمت معلوم کرو ۔

۴۵ ایک دُکاندار کی سالانہ آمدنی ۲۵۶۷ روپے ۸ آنے ۶ پائی ہے - اور خرچ سالانہ ۱۳۲۴ روپے ۱۵ آنے ۹ پائی - بتاؤ - اُس کو سالانہ بچت کیا ہوتی ہے ۔

۴۶ ۷۰۰۸۳ و ۴۳۵۷۲ کا حاصلِ ضرب دریافت کرو ۔

۴۷ ۱۷۶۳۰۵ و ۸۴۲۵۰ کا حاصلِ تفریق دریافت کرو ۔

۴۸ ۴۶۰۰۰ ÷ ۲۰۰۰ کی قیمت زبانی دریافت کرو ۔

۴۹ ۲۳۰۰۰۲۵۰۱۵ کو لفظوں میں لکھو ۔

۵۰ ایک شخص کو سالانہ آمدنی گیہوں کی فروخت سے ۱۲۵۰ روپے - کپاس سے ۱۱۹۵ روپے ۴ آنے ۵ پائی اور نیشکر سے ۱۹۵۶ روپے

۱۳ آنے ۷ پائی حاصِل ہوتی ہے۔ اِس آمدنی میں سے وُہ اپنی زمین کا محصُول ۳۲۲۵ روپے ۸ آنے ۴ پائی سالانہ ادا کرتا ہے۔ مُلازموں کو ۳۲۵ روپے ۶ آنے ۴ پائی سالانہ تنخواہ دیتا ہے۔ اور ۲۲۵ روپے کا سالانہ بیج خریدتا ہے۔ بتاؤ۔ اُسے سال میں کیا مُنافع ہوتا ہے؟

۵۱ ۴۲۸۳ کو ۹۸۷ سے ضرب دو۔ اور بغیر زیادہ عمل کرنے کے ۴۲۸۳ اور ۹۰ کا اور ۴۲۸۳ اور ۸۰۰۰ کا حاصِل ضرب دریافت کرو ٭

۵۲ ۳۸۱۰۵۲ کو ۶۲۳ پر تقسیم کرو ٭

۵۳ ۹۰۳۰۷ × ۵ × ۲ × ۵ کا لگاتار حاصِل ضرب دریافت کرو ٭

۵۴ ثابت کرو۔ کہ ۴۰ × ۴۰ + ۹ × ۹ برابر ہے ۴۱ × ۴۱ کے؟

۵۵ ایک سے ۹۹ تک لکھنے میں کتنے ہندسوں کے لکھنے کی ضرورت ہوتی ہے؟

۵۶ تیرہ کروڑ چار لاکھ ستاون کو ہندسوں میں لکھو ٭

۵۷ ۶۷۲۳ اور ۶۳۷۱ کے مجموعے اور فرق کا

حاصل ضرب دریافت کرو ٭

۵۸ ایک شخص نے دو گھوڑے خریدے۔ ایک ۴۴۵ روپے ۸ آنے کو۔ دُوسرا ۵۹۷ روپے ۴ آنے کو۔ اور اُسی وقت ایک گھوڑا ۵۵۶ روپے ۹ آنے کو اور دُوسرا ۳۶۸ روپے ۶ آنے کو بیچ دیا۔ بتاؤ۔ اُسے اِس تجارت میں کس قدر فائدہ یا نُقصان ہُوا؟

۵۹ ۳۱ × ۳۱ کتنا بڑا ہے ۲۹ × ۲۹ سے؟

۶۰ ۲۳۶۹۳۶۰ کو ۷ پر تقسیم کرو۔ اور پھر جو کچھ حاصل ہو۔ اُس کو ۸ پر تقسیم کرو۔ اور بغیر زیادہ عمل کرنے کے ۲۳۶۹۳۶۰ و ۵۶۰ اور ۲۳۶۹۳۶۰ و ۷۰ کا حاصل قسمت دریافت کرو ٭

۶۱ ۳۷۱۶ میں سے ۲۹ کتنی مرتبہ نکالیں۔ کہ ۳۱۹ باقی بچیں؟

۶۲ ۵۷۹۸۱۲۶۳ کو ۲۰۷ سے ضرب دو ٭

۶۳ ۴۶۶ روپے ۸ آنے ۹ پائی اور ۲۵۶۴ پائیوں کا فرق دریافت کرو ٭

۶۴ پینتیس لاکھ کو ہندسوں میں لکھو ٭

۶۵ چوہتّر لاکھ چھ ہزار پانسو چار میں کیا جمع کریں - کہ مجموعہ اسّی لاکھ ہو ؟

۶۶ ۳۵۴۶۷۵۸ اور ۶۱۳۹ کے حاصلِ ضرب کو ۱۰۰۰۰ پر تقسیم کرو ۔

۶۷ ۳۱۲۴۸۷۶ کو ۱۷ پر تقسیم کرو ۔

۶۸ وُہ کونسا عدد ہے - کہ اگر اُس کو ۱۷ پر تقسیم کریں - تو حاصلِ قسمت ۱۰۷ اور باقی ۱۷ حاصل ہو ؟

۶۹ ۳۱ × ۳۱ کس قدر زیادہ ہے ۲۹ × ۳۳ سے؟

۷۰ ۴۵۵ روپے ۶ آنے ۸ پائی و ۶۴ روپے ۷ آنے و ۳۲۰ روپے ۱۱ آنے ۴ پائی کا حاصلِ جمع دریافت کرو - اور اِس حاصلِ جمع میں سے ۶۹۷ روپے ۶ آنے ۴ پائی تفریق کرو ۔

۷۱ ایک شخص دِن کو ۱۴ مِیل اور رات کو ۱۳ مِیل چلتا ہے - بتاؤ ۹ رات و دن میں کتنی دُور چلا جائیگا ؟

۷۲ دو کروڑ تیس لاکھ تیس ہزار پانچ کو ہندسوں میں لکھو ۔

۷۳ تین کوڑی اور دس میں سے اڑھائی درجن

تفریق کرو۔

۷۴ لچھمی نرائن نے سُندر داس کو یکُم جنوری کو ۳۲۵ روپے ۸ آنے کا اسباب بھیجا۔ ۵ فروری کو ۲۸۹ روپے ۶ آنے کا اور یکُم مارچ کو ۲۷۸ روپے ۷ آنے کا۔ سُندر داس نے اِس مال کی بابت اِس طرح قیمت ادا کی۔ پندرہ جنوری کو ۲۸۵ روپے ۴ آنے۔ ۲۸ فروری کو ۳۰۰ روپے اور ۲۰ مارچ کو ۲۶۵ روپے ۶ آنے۔ بتاؤ۔ ابھی سُندر داس کو کتنا روپیہ اور ادا کرنا ہے؟

۷۵ ۷۳۰ × ۶۲ × ۵۱ - ۴ کی قیمت دریافت کرو۔

۷۶ ۵۷۰۰۲۱ کو ۷۷۰ پر تقسیم کرو۔

۷۷ ۵۹۴ کو کس عدد سے ضرب دیں۔ کہ ۷۰۲ اور ۴۲۹ کے حاصلِ ضرب کے برابر ہو؟

۷۸ ۳۷۹۲۰۷ کو ۷۰۹ پر تقسیم کرو۔

۷۹ ۲۲۰½ روپوں میں سے ۱۹۸¼ روپے تفریق کرو۔

۸۰ ۵ × ۵ + ۶ × ۶ + ۷ × ۷ + ۸ × ۸ کی قیمت

دریافت کرو ۔

۸۱ ایک سبق ۹۷۹ صفحے سے شروع ہوتا ہے۔ اور ۱۰۱۰ صفحے کے آخر پر ختم ہوتا ہے۔ بتاؤ۔ کہ یہ سبق کتنے صفحوں پر ہے ؟

۸۲ ۲۰۱۵ ۳۰۶۰۰ کو لفظوں میں لکھو ۔

۸۳ ۶۷۵۴۳۲ کو ۴۳۰۰۰ پر تقسیم کرو ۔

۸۴ ۵۶۷ اور ۸۰۹ کا حاصل ضرب اِن کے مجموعے سے کس قدر زیادہ ہے ؟

۸۵ ۱۶۷ روپے ۱۵ آنے ۴ پائی میں سے ۲۲۳۵۰ پائیوں کے آدھے کا تگنا تفریق کرو ۔

۸۶ اگر مقسوم علیہ ۔ حاصل قسمت اور مقسوم علیحدہ علیحدہ ۱۳۲ و ۳۱۲ اور ۴۱۳۸۹ ہوں۔ تو باقی بتاؤ ۔

۸۷ ثابت کرو ۔ کہ ۲۶۱ × ۲۶۱ برابر ہے ۱۱۵ × ۱۱۵ + ۲۳۶ × ۲۳۶ کے ؟

۸۸ موہن لال کو شام چند کے ۳۱۲ روپے ۸ آنے دینے تھے۔ لیکن اُس نے صرف ۲۱۵ روپے ۹ آنے ۸ پائی ادا کئے۔ شام چند کو موہن لال کے ۳۲۵ روپے ۸ آنے دینے تھے۔

لیکن اُس نے ۲۸۲ روپے ۷ آنے ادا کئے۔ بتاؤ۔ کون شخص کتنا روپیہ ادا کرے۔ کہ حساب بیباق ہو جائے؟

۸۹ ۳۷۱۷۳ اور ۵ کا مختصر طور پر حاصل ضرب دریافت کرو۔

۹۰ ۳۷۵۹۶۱ کو لفظوں میں لکھو۔

۹۱ کسی تقسیم کے سوال میں مقسوم علیہ باقی کا آٹھ گنا اور حاصل قسمت سات گنا ہے۔ اگر باقی ۴۵۲ ہو۔ تو مقسوم دریافت کرو۔

۹۲ ایک لاکھ نارنگیوں کے واسطے کتنے صندوق چاہئیں۔ جبکہ ہر ایک صندوق میں ۱۷۳ نارنگیاں آئیں۔ اور کچھ باقی بچ رہیں؟

۹۳ ۲۵۵ روپے ۶ آنے ۸ پائی + ۵۷ روپے ۸ آنے۔ ۴۶۸ روپے ۹ آنے $6\frac{1}{2}$ پائی — ۷۷ روپے ۹ آنے ۱۰ پائی + ۳۸۷ روپے ۸ آنے $9\frac{1}{2}$ پائی کی قیمت دریافت کرو۔

۹۴ کسی کتاب میں ۳۵۶ صفحے ہیں۔ اور ہر صفحے میں ۴۰ سطریں اور ہر سطر میں ۵۲ لفظ۔ بتاؤ۔ کُل کتاب کے کتنے لفظ ہیں؟

۹۵ ۴۵ روپے میں سے ۲۲ اٹھنیاں و ۲۲ چونیاں و ۲۲ دوانیاں و ۲۲ اکنیاں و ۲۲ پیسے تفریق کرو ۔

۹۶ ۸۶۴۳ اور ۱۲۵ کا حاصل ضرب مختصر طور پر دریافت کرو ۔

۹۷ ۳۴ کے کیا معنی ہیں ؟

۹۸ ۷۰۰۷۰۷۰۷۷ کو لفظوں میں لکھو ۔

۹۹ ۵۳۷۱۵۲ اور ۷۶۳ کے مجموعے و فرق و حاصل ضرب اور حاصل قسمت کو جمع کرو ۔

۱۰۰ وہ کونسا عدد ہے ۔ کہ اگر اس کو ۱۴۹۷ میں سے ۳۷ دفعہ تفریق کریں ۔ تو باقی ۳۷ حاصل ہو ؟

۱۰۱ ایک آدمی کی عمر اس وقت ۷۶ سال کی ہے ۔ اب سے ۲۸ سال پہلے وہ اپنے لڑکے سے ۲۹ گنا بڑا تھا ۔ بتاؤ ۔ لڑکے کی عمر اس وقت کیا تھی ؟

۱۰۲ ۴۲۵ روپے ۹ آنے ۶ پائی اور ۲۱۷ روپے ۳ آنے ۵ پائی کے حاصل تفریق کو پائیوں میں ظاہر کرو ۔

۱۰۳ ۲۴۰ کو ایسے دو حِصّوں میں تقسیم کرو۔ کہ ایک حِصّہ دُوسرے سے بقدر ۳۶ کے بڑا ہو ؛
۱۰۴ وُہ کونسا عدد ہے۔ جو ۲۱ × ۲۱ سے بمقدار ایک کے بڑا ہو ؟
۱۰۵ ۳۱۵ روپے ۶ پائی اور ۲۲۵ روپے ۸ آنے کے فرق کو پَیسوں میں ظاہر کرو ؛
۱۰۶ ۷۸۴۴ کو ۹۹۹ سے مختصر طَور پر ضرب دو؛
۱۰۷ مختصر طریق سے ۳۶۱۲ کو ۷۹۷ سے ضرب دو؛
۱۰۸ ۶۵۱۴۵۷ میں دُوسرے ۵ کی قیمت پہلے ۵ سے کس قدر زیادہ ہے ؟
۱۰۹ ۱۴۳ کو ایسے دو حِصّوں میں تقسیم کرو۔ جن کا فرق ۷ ہو ؛
۱۱۰ وُہ کونسا عدد ہے۔ جس کو اگر ۱۱۹ سے ضرب دیں۔ تو اُتنا ہی حاصِل ضرب حاصِل ہو۔ جِتنا کہ ۱۸۷ کو ۱۳۳ سے ضرب دینے سے حاصِل ہوتا ہے ؟
۱۱۱ ۳۵ و ۳۶ اور ایک اور عدد کا لگاتار حاصِل ضرب ۱۶۵۰۶۰ ہے۔ تیسرا عدد بتاؤ ؛
۱۱۲ ۴۰ روپے ۴ آنے کے سوائے میں سے ۱۰ روپے

۸ آنے کا ڈیوڑھا تفریق کرو ۔

۱۱۳ ۱۵۵۴۵۸۴۷۸۸ کو ۲۱۹۷ پر تقسیم کرو ۔

۱۱۴ ۷ + ۳ کو ۱۲ + ۵ سے ضرب دو ۔

۱۱۵ ۱۵ روپے کے ڈیوڑھے میں سے ۱۸ روپے کا سوایا تفریق کرو ۔ اور حاصل تفریق میں ۴۲۵ روپے کا آدھا جمع کرو ۔

۱۱۶ ۲۷۸۱ کو ۳۵۷ سے دو سطروں میں ضرب دو ۔

۱۱۷ ۶۷۵۹۲۱۳ کو لفظوں میں لکھو ۔

۱۱۸ ۷۳ × ۷۳ × ۲۳ کتنا بڑا ۶۲۳ × ۶ ۲ ۳ سے ہے ؟

۱۱۹ مقسوم ۱۸۷۳۲۵۱۰ ہے ۔ اور حاصل قسمت ۲۶۴۳ ۔ مقسوم علیہ اور باقی دریافت کرو ۔

۱۲۰ اگر ۹۷ اور ۸۶ کا حاصل ضرب ۶۷۹۴ ہو ۔ تو ۸۷ اور ۸۶ کا حاصل ضرب بغیر ضرب دینے کے دریافت کرو ۔

۱۲۱ ۳۸۷۶۵۴ کو ۹۸ کے ساتھ ضرب دو ۔

۱۲۲ ۴۷۰۹۱۰۰۰ ÷ ۱۲۵ کی قیمت بغیر لمبی تقسیم کے دریافت کرو ۔

۱۲۳ پانچ لاکھ میں سے تین ہزار نو کو ۱۷ مرتبہ تفریق کرو ۔

۱۲۴ ۲۲۵ روپے ۴ آنے ۶ پائی کے دگنے اور ۳۱۲ روپے ۹ آنے ۷ پائی کے چوگنے کی قیمت جمع کے قاعدے سے علیحدہ علیحدہ دریافت کرکے دونو کا حاصل تفریق دریافت کرو ۔

۱۲۵ کتنے تھیلے جن میں سے ہر ایک میں ۷۳۱۶ گولیاں ہوں ۔ اکٹھے کئے جائیں ۔ کہ دس لاکھ سے زیادہ گولیاں جمع ہو جائیں ؟

۱۲۶ وہ کونسا عدد ہے ۔ جو ۱۵۹۲۹ میں اتنی ہی مرتبہ شامل ہے ۔ جتنی مرتبہ ۱۴۹۷۸ میں ۸۸۱ شامل ہے ؟

۱۲۷ ۹۳ × ۸ × ۱۲۵ کی قیمت زبانی دریافت کرو ۔

۱۲۸ ۲۱۸ روپے ۸ آنے ۴ پائی + ۲۳۲ روپے ۶ آنے ۳ پائی ۔ ۷۱ روپے ۸ آنے ۔ ۲۱۲ روپے ۶ آنے کی قیمت دریافت کرو ۔

۱۲۹ وہ کونسا عدد ہے ۔ جس کے دگنے میں ۹ جوڑے جائیں ۔ تو ۵۵ ہو جائیں ؟

۱۳۰ ۲۷۱۶ کو ایسے دو حصوں میں تقسیم کرو ۔ کہ

ایک حصّہ دُوسرے سے بقدر ۵۷۶ کے بڑا ہو ؂

ضربِ مُرکّب

۱ - کِسی خاص عددِ مُرکّب کو اُسی میں چند مُعیّن مرتبہ جمع کرنے کے مُختصر طریق کو ضرب کہتے ہیں ؂

نوٹ ۱ - ضربِ مُفرد اور ضربِ مُرکّب میں صِرف اِتنا فرق ہوتا ہے - کہ ضربِ مُفرد میں مضروب عدد مُفرد ہوتا ہے - اور ضربِ مُرکّب میں عددِ مُرکّب ؂

نوٹ ۲ - ضربِ مُرکّب گویا جمعِ مُرکّب کا اِختصار ہے - اگر کُچھ فرق ہے - تو صِرف اِتنا ہے - کہ ضربِ مُرکّب میں وُہ اعداد جو جمع کئے جاتے ہیں - ایک ہی ہوتے ہیں - اور جمعِ مُرکّب میں یہ امر ضروری نہیں ؂

۲ - ضربِ مُرکّب کا طریق ذیل کی مِثالوں سے بخُوبی سمجھ میں آ جائیگا ؂

مِثال ۱ - ۱۲ روپے ۵ آنے ۸ پائی کو ۷ سے ضرب دو -

پائی		آنے		روپے
۸	//	۵	//	۱۲
۷				
۸	//	۷	//	۸۶

عمل کا بیان

آسانی کے واسطے جمع مرکب کی طرح ہم نے اپنا عمل سب سے چھوٹے درجے کی رقم سے شروع کیا۔ اور اوّل ۸ پائیوں کو ۷ میں ضرب دیا۔ تو کُل ۵۶ پائیاں حاصل ہوئیں۔ ۵۶ پائیاں = ۴ آنے ۸ پائی۔ ۸ پائی کو پائیوں کے درجے میں لکھ دیا۔ اور ۵ آنوں کو ۷ میں ضرب دیا۔ تو ۳۵ آنے حاصل ہوئے۔ ۳۵ آنوں میں ۴ آنے جمع کئے۔ تو ۳۹ آنے ہوئے۔ ۳۹ آنے = ۲ روپے ۷ آنے ۔ ۷ آنے آنوں کے نیچے لکھ دئے۔ اور ۱۲ روپوں کو ۷ میں ضرب دیا۔ تو ۸۴ روپے حاصل ہوئے۔ ۸۴ روپوں میں ۲ روپے جمع کئے۔ تو کُل ۸۶ روپے حاصل ہوئے۔ جن کو روپوں کے نیچے لکھ دیا۔ اور عمل ختم کیا۔

نوٹ۔ اُستاد کو چاہیئے۔ کہ یہی مثال جمع کے قاعدے

سے حل کرکے طالب علموں کو سمجھائیے۔ کہ دونو عملوں میں سوائے اِس کے اَور کچھ فرق نہیں۔ کہ جمع کے قاعدے سے حل کرنے میں پہاڑوں سے مدد نہیں لی جاتی۔ اَور ضرب کے قاعدے سے لی جاتی ہے ۔

مثال ۲۔ ۳۲ روپے ۱۱ آنے ۷ پائی کو ۱۵ میں ضرب دو۔

روپے		آنے		پائی
۳۲	//	۱۱	//	۷
				۱۵
۴۹۰	//	۱۳	//	۹

عمل کا بیان

۷ پائی × ۱۵ = ۱۰۵ پائی

= ۸ آنے + ۹ پائی

۱۱ آنے × ۱۵ + ۸ آنے = ۱۷۳ آنے

= ۱۰ روپے + ۱۳ آنے

۳۲ روپے × ۱۵ + ۱۰ روپے = ۴۹۰ روپے ۔

پس حاصلِ ضرب مطلوب = ۴۹۰ روپے ۱۳ آنے ۹ پائی ۔

۳۔ اگر مضروب فیہ ۱۶ سے زیادہ ہو۔ اور اُس کے اجزائے ضربی بن سکتے ہوں۔ تو مُفصّلہ

ذیل طریق برتنا چاہیے۔

مثال ۳۔ ۵ روپے ۶ آنے ۴ پائی کو ۳۵ سے ضرب دو۔

عمل ۳۵ = ۵ × ۷

روپے آنے پائی

۵ // ۶ // ۴

۵

۲۶ // ۱۵ // ۸ = ۵ روپے ۶ آنے ۴ پائی کا ۵ گنا

۷

۱۸۸ // ۱۳ // ۱ = ۵ روپے ۶ آنے ۴ پائی کا ۵ × ۷ یا ۳۵ گنا۔

۴۔ اگر مضروب فیہ ۱۶ سے زیادہ ہو۔ اور اُس کے اجزائے ضربی پورے نہ بن سکتے ہوں۔ تو مفصلۂ ذیل طریق استعمال کرنے چاہئیں۔

مثال ۴۔ ۱۴ روپے ۳ آنے ۵ پائی کو ۳۶۲ سے ضرب دو۔

پہلا طریق

۳۶۲ = ۱۰ × ۱۰ × ۳ + ۶۰ + ۲

روپے آنے پائی

۱۴ // ۳ // ۵

۱۰

۱۴۲ // ۲ // ۲ = ۱۴ روپے ۳ آنے ۵ پائی کا ۱۰ گنا

روپے آنے پائی

۴۲ ″ ۲ ″ ۲ = ۴ روپے ۳ آنے ۵ پائی کا ۱۰ گنا

۱۰

۴۲۱ ″ ۵ ″ ۸ = ۴ ″ ۳ ″ ۵ ″ ۱۰۰ ″

۳

۱۲۶۴ ″ ۱ ″ ۰ = ۴ ″ ۳ ″ ۵ ″ ۳۰۰ ″

۱۰ کے حاصل ضرب کو ۶ کے ساتھ ضرب دینے سے ۲۵۲ ″ ۱۳ ″ ۰ = ۴ ″ ۳ ″ ۵ ″ ۶۰ ″

اصل رقم کو ۲ کے ساتھ ضرب دینے سے ۸ ″ ۶ ″ ۱۰ = ۴ ″ ۳ ″ ۵ ″ ۲ ″

۱۵۲۵ ″ ۴ ″ ۱۰ = ۴ ″ ۳ ″ ۵ ″ ۳۶۲ ″

دوسرا طریق

۵ پائی × ۳۶۲ = ۱۸۱۰ (۱۲

آنے ۱۵۰ ″ ۱۰ پائی

۳ آنے × ۳۶۲ = ۱۰۸۶ آنے

۱۲۳۶ (۱۶

روپے ۷۷ ″ ۴ آنے

۴ روپے × ۳۶۲ = ۱۴۴۸ روپے

پس ۴ روپے ۳ آنے ۵ پائی × ۳۶۲ = ۷۷ روپے ۴ آنے ۱۰ پائی + ۱۴۴۸ روپے

= ۱۵۲۵ روپے ۴ آنے ۱۰ پائی

جواب ؎

زبانی سوالات نمبر ۱۳

دِل میں ضرب دو۔ اور جواب روپے آنے و پائیوں وغیرہ میں دریافت کر کے سلیٹ پر لِکھ دو:۔

۱	۸	آنوں کو	۲	و	۳	و	۴	سے	؎
۲	۹	"	"	۳	و	۴	و ۵	"	؎
۳	۱۱	"	"	۴	و	۵	و ۶	"	؎
۴	۱۲	"	"	۵	و	۶	و ۷	"	؎
۵	۳	پائیوں کو	۱۲	و	۱۳	و	۱۴	سے	؎
۶	۴	"	"	۱۰	و	۱۵	و ۱۶	"	؎
۷	۵	"	"	۸	و	۱۲	و ۱۶	"	؎
۸	۶	"	"	۱۰	و	۱۳	و ۱۵	"	؎
۹	۷	"	"	۱۱	و	۱۲	و ۱۴	"	؎
۱۰	۲	پیسوں	"	۲۵	و	۳۵	و ۴۰	"	؎

١١ ٣ پیسوں کو ١٤ و ١٥ و ١٦ سے ✣

١٢ ٢ آنے ٣ پائی کو ٤ و ٥ و ٦ سے ✣

١٣ ٢ 〃 ٨ 〃 〃 ٤ و ٥ و ٦ 〃 ✣

١٤ ٢ 〃 ٩ 〃 〃 ٣ و ٦ و ٧ 〃 ✣

١٥ ٢ 〃 ١٠ 〃 〃 ٤ و ٨ و ١٠ 〃 ✣

تحریری سوالات نمبر ١٤

ضرب دو :-

١ ٨ روپے ٩ آنے ٦ پائی کو ٢ و ٣ سے ✣

٢ ١٢ 〃 ٦ 〃 ٧ 〃 〃 ٧ و ٨ 〃 ✣

٣ ١٣ 〃 ٤ 〃 ٦ 〃 〃 ٥ و ٦ 〃 ✣

٤ ١٩ 〃 ١٢ 〃 ٧ 〃 〃 ١٢ 〃 ١٣ 〃 ✣

٥ ٢٥ 〃 ٨ پائی کو ١٠ و ١٢ سے ✣

٦ ٢٧ 〃 ٩ 〃 ١٥ و ٢٠ 〃 ✣

٧ ٣٠ 〃 ٦ آنے ٤ پائی کو ٣٠ و ٣٥ سے ✣

٨ ٣٩ 〃 ٧ 〃 ٨ 〃 〃 ٤٥ و ٤٨ 〃 ✣

٩ ٦٦ 〃 ٩ 〃 ٧ 〃 〃 ٧٥ و ٥٥ 〃 ✣

١٠ ٧٦ 〃 ١٢ 〃 ٤ 〃 〃 ٨٥ و ١١٥ 〃 ✣

١١ ٧١ 〃 ١٢ 〃 ٨ 〃 〃 ٩٥ و ٩٦ 〃 ✣

۱۲ ۸۳ روپے ۴ آنے ۷ پائی کو ۶۸ و ۶۹ سے ✤

۱۳ ۸۴ 〃 ۶ 〃 ۲ 〃 〃 ۹۹ و ۱۰۰ 〃 ✤

۱۴ ۷۸ 〃 ۱۴ 〃 ۲ 〃 〃 ۷۰ و ۸۰ 〃 ✤

۱۵ ۱۳ 〃 ۸ پائی ۷۵ و ۸۵ سے ✤

۱۶ ۶۷ 〃 ۶ آنے ۴ پائی کو ۱۲۵ و ۱۳۲ سے ✤

۱۷ ۹۰ 〃 ۱۴ 〃 ۷ 〃 ۱۲۵ و ۱۳۲ 〃 ✤

۱۸ ۹۳ 〃 ۱۴ 〃 ۳ 〃 ۱۲۰ و ۱۱۵ 〃 ✤

۱۹ ۳۷ 〃 ۳ 〃 ۶ 〃 ۱۴۵ و ۱۵۰ 〃 ✤

۲۰ ۳۸ 〃 ۶ 〃 ۸ 〃 ۱۱۲ و ۱۳۰ 〃 ✤

۲۱ ۶۷ 〃 ۷ 〃 ۶ 〃 ۱۶۲ و ۱۶۵ 〃 ✤

۲۲ ۶۸ 〃 ۹ 〃 ۳ 〃 ۱۰۰ و ۱۲۰ 〃 ✤

۲۳ ۳۹ 〃 ۱۰ 〃 ۴ 〃 ۱۲۵ و ۱۷۵ 〃 ✤

۲۴ ۴۰ 〃 ۱۴ 〃 ۸ 〃 ۹۷ و ۱۰۱ 〃 ✤

۲۵ ۹۵ 〃 ۹ 〃 ۹ 〃 ۱۱۲ و ۱۱۶ 〃 ✤

۲۶ ۷۵ 〃 ۱۱ 〃 ۱۱ 〃 ۱۱۱ و ۱۱۳ 〃 ✤

۲۷ ۷۷ 〃 ۱۰ 〃 ۱۰ 〃 ۱۲۵ و ۱۷۵ 〃 ✤

۲۸ ۹۸ 〃 ۵ 〃 ۴ 〃 ۱۱۹ و ۱۲۰ 〃 ✤

۲۹ ۹۹ 〃 ۵ 〃 ۴ 〃 ۱۲۵ و ۱۳۰ 〃 ✤

۳۰ ۴۸ 〃 ۱۱ 〃 ۸ 〃 ۳۶ 〃 ۸۷ 〃 ✤

۳۱ ۱۱۹ روپے ۷ آنے ۲ پائی کو ۴۰ و ۵۵ سے

۳۲ ۱۹۸ ″ ۹ ″ ۱۰ ″ ۵۶ و ۱۱۴ ″

۳۳ ۱۹۹ ″ ۱۴ ″ ۶ ″ ۶۳ و ۱۶۲ ″

۳۴ ۸۷۹ ″ ۹ ″ ۱۰ ″ ۶۴ و ۱۶۰ ″

۳۵ ۵۱۳۹ ″ ۵ ″ ۰ ″ ۱۸۵ و ۲۱۸ ″

۳۶ ۱۰۵ ″ ۱۳ ″ ۶ ″ ۲۷۱ و ۳۱۵ ″

۳۷ ۳۳ ″ ۶ ″ ۴ ″ ۷۷ و ۲۳۱ ″

۳۸ ۵۳۹ ″ ۱۳ ″ ۱۰ ″ ۹۶ ″ ۲۸۸ ″

۳۹ ۱۹۸ ″ ۱۴ ″ ۴ ″ ۱۲۱ ″ ۳۶۳ ″

۴۰ ۴۲ ″ ۰ ″ ۹ ″ ۱۲۸ و ۲۵۶ ″

۴۱ ۵۴۷ ″ ۱۳ ″ ۱۰ ″ ۱۳۵ و ۵۴۰ ″

۴۲ ۴۰ ″ ۰ ″ ۲ ″ ۱۴۴ و ۴۳۲ ″

۴۳ ۸۸۹ ″ ۱۰ ″ ۱۰ ″ ۱۵۴ و ۵۱۶ ″

۴۴ ۷۸۷ ″ ۱۳ ″ ۲ ″ ۱۶۲ و ۲۴۱ ″

۴۵ ۸۰ ″ ۴ ″ ۳ ″ ۱۷۶ و ۲۶۴ ″

۴۶ ۲۳۱ ″ ۶ ″ ۳ پیسے کو ۸۷ و ۹۸ ″

۴۷ ۴۰۸ ″ ۸ ″ ۲ ″ ۳۱ و ۶۲ ″

۴۸ ۳۱۲ ″ ۰ ″ ۱ ″ ۷۰ و ۹۰ ″

۴۹ ۳۲۸ ″ ۸ ″ ۰ ″ ۸۱ و ۷۶ ″

۵۰ ۱۹۸ روپے ۶ آنے ۲ پیسے کو ۸۶ و ۷۵ سے ۔

۵۱ ۱۸۶ " ۸ " ۱ " ۹۰ و ۹۵ " ۔

۵۲ ۱۰۵۶ " ۹ " ۳ " ۸۵ و ۱۱۲ " ۔

۵۳ ۹۱۲ " ۸ " ۳ " ۷۶ و ۱۳۶ " ۔

۵۴ ۱۳۶۵ " ۷ " ۲ " ۲۷۶ و ۱۹۵ " ۔

۵۵ ۲۵ پونڈ ۱۲ روپے ۷ آنے ۲ پائی کو
۲۵ و ۵۰ سے ۔

۵۶ ۲۷ پونڈ ۱۱ روپے ۸ آنے ایک پائی کو
۷۶ و ۲۵ سے ۔

۵۷ ۲۹ پونڈ ۱۵ روپے ۷ آنے ۸ پائی کو
۸۶ و ۷۳ سے ۔

۵۸ ۶۵ پونڈ ۱۶ روپے ۸ آنے ۵ پائی کو
۷۲ و ۷۳ سے ۔

۵۹ ۸۶ پونڈ ۷ روپے ۹ آنے ۳ پائی کو
۸۲ و ۸۷ سے ۔

۶۰ ۷۸ پونڈ ۱۰ روپے ۱۵ آنے ۱۱ پائی کو
۹۱ و ۷۳ سے ۔

۶۱ ۸۶۰ پونڈ ایک روپیہ ۲ آنے ۹ پائی کو
۸۵ و ۷۲ سے ۔

٦٢ ٧٨١ پونڈ ٣ روپے ٦ آنے ٨ پائی کو ٧١
و ٨٧ سے ۔

٦٣ ٧٠٦ پونڈ ٢ روپے ٧ آنے ٣ پائی کو
٧٠ و ٩٠ سے ۔

٦٤ ٨٠٢ پونڈ ٣ روپے ٨ . آنے ٥ پائی کو
٨١ و ٩٧ . سے ۔

٦٥ ٨٣٠ پونڈ ١٥ روپے ١٥ آنے کو ١١٥ و
١٢٥ سے ۔

٦٦ ٩١٨ پونڈ ٥ روپے ٤ آنے ١١ پائی کو
٢١٣ و ٧٨٤ سے ۔

٦٧ ١٣٤٦ پونڈ ٢ روپے ٣ آنے ٧ پائی کو
٢٠٧ و ٤١٦ سے ۔

٦٨ ا ساص / ٤/٥ پائی ،،، × ١٢٠ ÷ ٦٩ صمىلل / ٩/٨ پائی ،، × ٢١٦ ÷

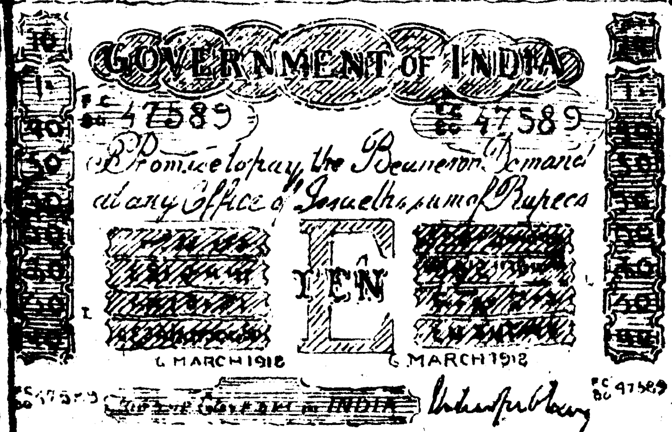
٧٠ الصاع / ٠٧ ،،، × ١٩٢ ÷ ٧١ للعال / ١١/٠ ،،، × ١١٢ ÷

٧٢ ٩ سیر چاے کی قیمت بحساب ٢ روپے ٦ آنے
فی سیر دریافت کرو ۔

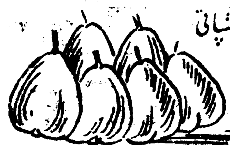
٧٣ ١١ چیزوں کی قیمت ٣١ روپے ٥ آنے ٨ پائی

فی چیز کے حساب معلوم کرو۔

۴۷۔ ایک شخص کے پاس ایک نوٹ تھا۔ اُس نے کچھ پھل خریدے۔ نوٹ اور پھلوں کی قیمت تصویر میں دی ہوئی ہے۔ بتاؤ۔ پھلوں

کی قیمت دینے کے بعد اُس کے پاس کیا بچا ؟

۷۵ اگر میرا ماہوار خرچ ۱۷۱ روپے ۴ آنے ۹ پائی ہو۔ تو بتاؤ۔ دس مہینے میں میرا کُل خرچ کتنا ہوگا ؟

۷۶ ایک دُکاندار کے مجھ پر ۵۰ روپے چاہیئے ہیں۔ اگر میں اُس کو ۳ جوڑے جُوتوں کی قیمت بحساب ۳ روپے ۱۲ آنے فی جوڑا اور ۲ جوڑی جُرابوں کی قیمت بحساب ۱۳ آنے ۹ پائی فی جوڑی اور ۱۴ روپے ۴ آنے ۳ پائی اس کے علاوہ ادا کروں۔ تو بتاؤ۔ مجھے ابھی دُکاندار کو کتنا روپیہ اور دینا چاہیئے ؟

۷۷ ایک دوالیہ اپنے قرض خواہوں کو روپے میں ۱۰ ر ۱۲ دام ادا کرتا ہے۔ بتاؤ۔ مجھے ۱۰۰ روپے کے قرض پر کیا ملیگا ؟ اور اُس پر کتنا نقصان ہوگا ؟

۷۸ بتاؤ۔ کتنے روپے ۳۲ آدمیوں میں بانٹیں۔ کہ ہر ایک کو ۱۱۱ روپے ۱۱ آنے ۱۱ پائی ملیں ؟

۷۹ ایک کتاب کی قیمت ۷ روپے ۵ آنے ۴ پائی ہے۔ بتاؤ ۱۴ کتابوں کی کیا قیمت ہوگی ؟

۸۰ اگر ایک پینسل ۷ کو ملے۔ تو بتاؤ ۱۴۴ پینسل کتنے میں ملینگے ؟

۸۱ ۹ درجن بوتلوں کی قیمت بحساب ۲ روپے ۱۰ آنے فی بوتل دریافت کرو ؞

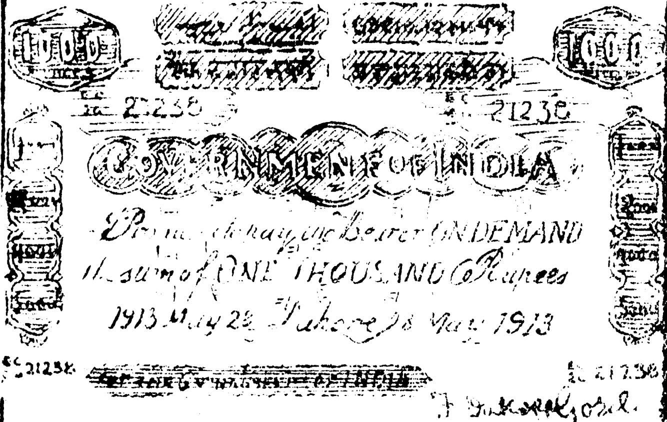
۸۲ اگر بانات کا نرخ ۱۳ روپے ۳ آنے ۹ پائی فی گز ہو۔ تو ۱۹ گز کی قیمت بتاؤ ؞

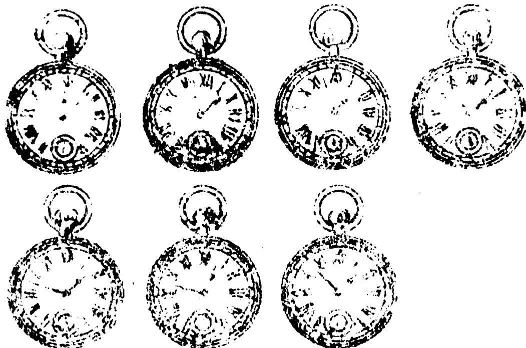
۸۳ ایک زمیندار نے ۱۲۷ بھیڑیں ۱۱ روپے ۸ آنے ۳ پائی فی بھیڑ کے حساب فروخت کیں۔ اور ۲۰ بیل ۷۷ روپے فی بیل کے حساب خریدے۔ بتاؤ۔ بھیڑوں کی قیمت سے کتنے روپے اُس کے پاس زیادہ تھے ؟

۸۴ ایک لڑکا ۱۳ برس کی عمر سے ۵ آنے فی ہفتہ بچانا شروع کرتا ہے۔ تو بتاؤ۔ جب وہ ۱۶ برس کا ہوگا۔ تو اُس کے پاس کتنے روپے ہونگے ؟ (ایک سال = ۵۲ ہفتے) ؞

۸۵ ایک شخص ہزار روپے کا نوٹ لے کر بازار گیا۔ اور اُس نے ۷ گھڑیاں خریدیں۔ اگر

ہر ایک گھڑی کی قیمت ۵۷۱ روپے ۱۱ آنے ہو۔ تو بتاؤ۔ کُل قیمت ادا کرنے کے لئے اُسے ہزار روپیہ کے علاوہ کتنے روپے اور چاہئیں؟

۸۶ ۱۷ بکریوں کی قیمت بحساب ۲ روپے ۲ آنے ۶ پائی فی بکری دریافت کرو ۔

۸۷ اگر کسی مکان کا کرایہ ایک روپیہ ۱۲ آنے ۸ پائی فی ہفتہ ہو ۔ تو ۱۳ ہفتے کا کرایہ دریافت کرو ۔

۸۸ ۹۳ مزدوروں کو ۱۰ آنے فی مزدور کے حساب روزانہ مزدوری ملتی ہے ۔ بتاؤ ۱۴ دن کی ان کو کس قدر مزدوری ملیگی ؟

۸۹ غلے کی ۲۹ بوریوں کی قیمت بحساب ۲۴ روپے ۶ آنے ۸ پائی فی بوری دریافت کرو ۔

۹۰ ایک شخص کا ہفتہ وار خرچ ۸۸ روپے ۱۲ آنے ہے ۔ اور اس کو سال میں ۵۰۰۳ روپے بچتے ہیں ۔ اس شخص کی سالانہ آمدنی کیا ہے ؟

۹۱ محلے کی ۹۱ گاڑیوں کی قیمت بحساب ۱۸۵ روپے ۶ آنے ۹ پائی فی گاڑی دریافت کرو ۔

۹۲ ایک شخص کے پاس ۲۲ روپے ۱۳ آنے ۲ پائی فی ہفتہ خرچ کرنے کے بعد سال میں ۲۰۰ روپے بچتے ہیں ۔ بتاؤ ۔ اس کی سالانہ آمدنی کیا ہے ؟

تقسیمِ مرکّب

۱۔ تقسیمِ مرکّب وہ طریق ہے۔ جس سے ہم (۱) کسی عددِ مرکّب کو کسی عددِ مجرّد پر یا (۲) کسی عددِ مرکّب کو اسی قسم کے اور مرکّب عدد پر تقسیم کرتے ہیں ٭

نوٹ ۱۔ تقسیم کی یہ دونو خاصیّتیں اس سے پہلے بیان ہو چکی ہیں۔ پہلی خاصیّت کو تقسیمِ غیر مجانس (پارٹیشن) اور دوسری کو تقسیمِ مجانس (کوٹیشن) کہتے ہیں ٭

نوٹ ۲۔ تقسیمِ مرکّب ضربِ مرکّب کا اُلٹ ہے ٭

۲۔ کسی عددِ مرکّب کو کچھ مساوی حصّوں پر تقسیم کرنے اور اُن میں سے ایک حصّے کی مقدار معلوم کرنے کا طریق (یعنی تقسیمِ غیر مجانس) مفصّلۂ ذیل مثالوں سے بخوبی سمجھ میں آ جائیگا ٭

مثال۔ ۳۱ روپے ایک آنہ ۸ پائی کو ۴ پر تقسیم کرو۔

تقسیم کی تعریف کے بموجب ۳۱ روپے ایک

آنہ ۸ پائی کو ۴ پر تقسیم کرنے سے یہ مطلب ہے۔ کہ ایک ایسا عددِ مرکّب دریافت کرو۔ جو ۳۱ روپے ایک آنہ ۸ پائی میں سے چار مرتبہ متواتر تفریق ہو سکے +

حل

پائی		آنے		روپے
۸	″	۱	″	۴) ۳۱
۵	″	۱۲	″	۷

بڑی سے بڑی مقدار جو ۴ میں ضرب کھا کر ۳۱ سے تفریق ہو سکتی ہے ۷ ہے۔ یعنی ۴ × ۷ +

پس ۴ × ۷ یعنی ۲۸ روپے ہم نے ۳۱ روپوں میں سے تفریق کیے۔ تو ۳ روپے یعنی ۴۸ آنے باقی بچے +

اب ہمارے پاس ۴۸ آنے + ایک آنہ یعنی کُل ۴۹ آنے ہو گئے۔ جن میں سے ۱۲ آنے چار مرتبہ تفریق ہو سکتے ہیں۔ اور ایک آنہ یعنی ۱۲ پائیاں باقی بچتی ہیں +

۱۲ پائیوں میں ۸ پائیاں جمع کیں۔ تو کُل ۲۰ پائیاں ہوئیں۔ اور ۲۰ پائیوں میں سے ۵ پائیاں

پُوری چار مرتبہ تقسیم ہو سکتی ہیں۔ اور باقی کچھ نہیں بچتی ؛

پس معلوم ہُوا۔ کہ ۳۱ روپے ایک آنہ ۰ پائی کو ۴ پر تقسیم کرنے سے ۷ روپے ۱۲ آنے ۵ پائی حاصلِ قسمت آتا ہے ؛

نوٹ۔ اُستاد کو چاہئے۔ کہ اس مثال کو تفریق کے قاعدے سے حل کرکے طالبِ علموں کو دونو عملوں کا فرق سمجھائے ؛

۳۔ اگر مقسوم علیہ ۱۶ سے بڑا ہو۔ اور اُس کے اجزاے ضربی بن سکتے ہوں۔ تو پہلے مقسوم علیہ کے ایسے اجزاے ضربی بنا لو۔ جو ۱۶ سے چھوٹے ہوں۔ پھر مقسوم کو پہلے جُز پر تقسیم کرو۔ جو حاصلِ قسمت آئے۔ اُس کو دُوسرے جُز پر۔ اور پھر اسی طرح باقی جُزوں پر ؛

مثال۔ ۴۶ روپے ۹ آنے کو ۲۱ پر تقسیم کرو۔

۲۱ = ۳ × ۷

	روپے		آنے		پائی
۳	۴۶	//	۹	//	۰
۷	۱۵	//	۷	//	۴
	۲	//	۳	//	۴

پس جواب = ۲ روپے ۳ آنے ۴ پائی ٭

۴ - جب مقسوم علیہ ۱۶ سے زیادہ ہو - تو مفصلۂ ذیل طریق سے عمل کرنا چاہیئے ٭

مثال - ۲۷۶ روپے ۶ آنے ۶ پائی کو ۲۹ پر تقسیم کرو۔

عمل (الف)

پائی	آنے	روپے
۶	۹	۹
۶	۶	۲۹) ۲۷۶
		۲۶۱
		۱۵
		۱۶
		۲۴۶
		۲۳۲
		۱۴
		۱۲
		۱۷۴
		۱۷۴

تشریح

(الف) ۲۷۶ روپے ÷ ۲۹ = ۹ روپے خارج قسمت و ۱۵ روپے باقی ٭ ۱۵ روپے + ۶ آنے = ۲۴۶ آنے ٭ ۲۴۶ آنے ÷ ۲۹ = ۹ آنے خارج قسمت و ۱۴ آنے باقی ٭ ۱۴ آنے + ۶ پائی = ۱۷۴ پائی ٭ ۱۷۴ پائی ÷ ۲۹ = ۶ پائی خارج قسمت اور باقی ندارد ٭

(ب)

پائی	آنے	روپے
۶	۹	۹
۶	۶	۲۹) ۲۷۶
		۱۵
		۱۶
		۲۴۶
		۱۴
		۱۲
		۱۷۴
		۱۷۴

(ب) اس جگہ ضرب و تفریق کے عملوں کو ایک ہی دفعہ دل میں کر لیا ہے ٭

۵ - جب مقسُوم علیہ ۱۰ یا ۱۰۰ یا ۱۰۰۰ یا اِسی قِسم کا کوئی اور عدد ہو - تو تقسِیم کا عمل اِس طرح کرنا چاہیئے - جیسا کہ نیچے کی مِثال میں کیا ہے ؛

مِثال - ۱۲۴۵ روپے ۱۳ آنے ۴ پائی کو ۱۰۰ پر تقسِیم کرو -

عمل

پائی		آنے		روپے
۴	//	۷	//	۱۲

۱۰۰) ۱۲،۴۵ // ۱۳ // ۴

۱۶

---

۷ ؛ ۳۳

۱۲

---

۴ ، ۰۰

×

تشریح

ایسے عملوں میں اگر مقسُوم علیہ ۱۰ ہو - تو ہر نئے مقسُوم کے آخری ہِندسے کو نظر انداز کرکے باقی ہِندسوں کو خارِج قِسمت خیال کرتے جاتے ہیں۔ اگر مقسُوم علیہ ۱۰۰ ہو - تو دو دو ہِندسے - اور ۱۰۰۰ ہو - تو تین ہِندسے (اور علےٰ ہٰذا القِیاس صِفروں کی تعداد کے مُوافِق) دائیں طرف سے چھوڑ کر باقی ہِندسے خارِج قِسمت خیال کرو ؛

٦۔ تقریبی جواب دریافت کرنے کا طریق

مثال۔ ١٦٥ روپے ٦ آنے ١١ پائی کو ٣١ پر تقسیم کرو۔ جواب پائیوں تک صحیح ہو۔

پائی آنے روپے
٤ // ٥ // ٥

٣١) ١٦٥ // ٦ // ١١
١٠
١٦
١٦٦
١١
١٢
١٤٣
١٩

اس مثال میں عمل کے خاتمے پر ١٩ پائیاں باقی بچتی ہیں۔ اور ٥ روپے ٥ آنے ٤ پائی خارج قسمت نکلتا ہے۔ اگر اب ہم اپنے جواب کو ٣١ سے ضرب دیں۔ تو اصل مقسوم سے ١٩ پائی کم حاصل ضرب حاصل ہوگا۔ اور اگر ہم خارج قسمت میں ایک پائی بڑھا کر ٣١ سے ضرب دیں۔ تو یہ حاصل ضرب اصل مقسوم سے بمقدار ١٢ پائی کے بڑھ جائیگا۔ پس ظاہر ہے۔ کہ دوسرا جواب پہلے جواب کی نسبت زیادہ صحیح ہے۔ پس ٥ روپے ٥ آنے ٤ پائی جواب پائیوں تک صحیح ہے ؁

تقریبی جواب نکالنے میں اِس طرح بہت سہولت ہو سکتی ہے۔ کہ آخری باقی کو دو چند کرو۔ اگر آخری باقی کا دو چند مقسوم علیہ کے برابر ہو۔ تو اصل جواب میں زیادتی کرنا اور نہ کرنا یکساں ہے۔ اگر دو چند کرنے سے مقسوم علیہ سے چھوٹا عدد حاصل ہوتا ہے۔ تو اصل جواب ٹھیک ہے۔ اور اگر دو چند کرنے سے مقسوم علیہ سے بڑا عدد حاصل ہوتا ہے۔ تو تم کو اپنے جواب میں ایک اکائی بڑھانی چاہیئے؛

۷۔ کسی مرکّب عدد کو اُسی قِسم کے کسی اور عددِ مرکّب پر تقسیم کرنے کا طریق (یعنی تقسیم مجانس) یہ ہے:-

مثال۔ ۴۲ روپے ۴ آنے ۸ پائی کو ۵ روپے ۶ آنے ۷ پائی پر تقسیم کرو۔

اوّل ہم مرکّب مقداروں کو ادنےٰ درجے کی مقداروں میں تحویل کرتے ہیں۔ یعنی دونو رقموں کی پائیاں بنا لیتے ہیں۔ اگر دونو جگہ پائیاں نہ ہوتیں۔ اور صِرف آنے ہی ہوتے۔ تو پائیوں میں تحویل کرنے کی ضرورت نہ ہوتی۔ بلکہ اُس حالت

میں ہم دونو رقموں کے آنے بنا لیتے ۔

۴۲ روپے ۴ آنے ۸ پائی = ۸۳۱۲ پائی

۵ " ۶ " ۷ " = ۱۰۳۹ "

۸۳۱۲ پائی ÷ ۱۰۳۹ پائی = ۸ پائی

پس معلوم ہوا - کہ ۵ روپے ۶ آنے ۶ پائی ۴۲ روپے ۴ آنے ۸ پائی میں ۸ دفعہ شامل ہیں ۔

زبانی سوالات نمبر ۱۵

پہلے پانچ سوالوں کے جواب زبانی بتاؤ

تقسیم کرو :-

۱ ۵ روپے ۴ آنے ۹ پائی کو ۲ و ۳ و ۴ پر ۔

۲ ۶ " ۷ " ۴ " ۳ و ۴ و ۵ " ۔

۳ ۱۳ " ۶ " ۵ " ۵ و ۶ و ۷ " ۔

۴ ۲۵ " ۱۰ " ۹ " ۷ و ۸ و ۵ " ۔

۵ ۱۴ " ۵ " ۴ " ۶ و ۹ و ۸ " ۔

۶ ۱۱ " ۷ " ۲ " ۴ و ۶ و ۸ " ۔

۷ ۱۰ " ۵ " ۴ " ۵ و ۷ و ۹ " ۔

۸ ۱۶ " ۷ " ۳ " ۵ و ۹ و ۷ " ۔

۹ ۱۵ " ۸ " ۶ " ۷ و ۹ و ۶ " ۔

۱۰ ۱۲ روپے ۵ آنے ۷ پائی کو ۳ و ۷ و ۸ پر ÷

۱۱ ۱۸ // ۶ // ۸ // ۶ و ۸ و ۵ // ÷

۱۲ ۱۷ // ۲ // ۷ // ۷ و ۹ و ۶ // ÷

۱۳ ۲۴ // ۳ // ۸ // ۹ و ۸ و ۷ // ÷

۱۴ ۲۱ // ۲ // ۹ // ۷ و ۶ و ۴ // ÷

۱۵ ۲۳ // ۳ // ۷ // ۴ و ۵ و ۹ // ÷

۱۶ ۲۰ // ۷ // ۳ // ۶ و ۸ و ۵ // ÷

۱۷ ۱۲ // ۱۵ // ۱۱ // ۳ و ۷ و ۴ // ÷

۱۸ ۲۶ // ۱۵ // ۷ // ۸ و ۶ و ۵ // ÷

۱۹ تیسری جماعت کے ۸ لڑکوں میں ۸ روپے ۱۰ آنے ۸ پائی انعام بانٹا گیا۔ بتاؤ۔ ہر ایک لڑکے کے حصے میں کتنی رقم آئیگی؟

۲۰ ایک شخص نے اپنے گھر کے لئے چار لمپ برابر قیمت والے ۱۶ روپے ۵ آنے ۴ پائی کو خریدے۔ تو بتاؤ۔ ایک لمپ کتنی قیمت کا تھا؟

۲۱ اگر برابر قیمت والی ۷ کتابوں کی قیمت ۲۲ روپے ۲ آنے ۷ پائی ہو۔ تو بتاؤ۔ ہر ایک کتاب کی کیا قیمت ہے؟

۲۲ ایک سکول کے لئے برابر قیمت کے ۶ بورڈ

۴۲ روپے ۷ آنے کو خریدے گئے۔ ایک بورڈ کی قیمت بتاؤ ٭

۲۳ چار مزدوروں نے ۲ دِن میں ۲ روپے ۸ آنے کمائے۔ بتاؤ۔ ہر ایک مزدور نے ایک دِن میں کیا کمایا ؟

۲۴ ایک شخص ایک جہاز کے مالک کو ۲ مہینے کے لئے ۷ روپے ڈیڑھ آنہ بھیجتا ہے۔ بتاؤ۔ وُہ شخص ماہواری کیا دیتا ہے ؟

۲۵ ۸ بکریاں ۸۴ روپے ۹ آنے ۴ پائی کو خریدی گئیں۔ بتاؤ۔ ایک بکری کتنے کو پڑی ؟

۲۶ آموں کے چار (برابر قیمت والے) ٹوکروں کی قیمت ۲۲ روپے ۴ آنے ہے۔ ہر ایک کی قیمت بتاؤ ٭

۲۷ ایک شخص کا کُتا ایک سیر گوشت روز کھاتا ہے۔ اگر وُہ ۹ دِن میں ایک روپیہ ۱۵ آنے ۶ پائی کا گوشت کھائے۔ تو ایک سیر گوشت کی قیمت بتاؤ ٭

سوالاتِ نمبر ۱۶

اجزاے ضربی سے تقسیم کرو :-

۱ ۲۵ روپے ۱۰ آنے کو ۱۵ و ۲۵ پر ∴

۲ ۲۸ 〃 ۱۴ 〃 〃 ۳۵ و ۴۰ 〃 ∴

۳ ۴۰ 〃 ۱۵ 〃 ۶ پائی کو ۳۲ و ۴۸ پر ∴

۴ ۵۶ 〃 ۹ 〃 ۴ 〃 ۴۰ و ۷۰ 〃 ∴

۵ ۸۰ 〃 ۱۲ 〃 ۹ 〃 ۸۱ و ۳۶ 〃 ∴

۶ ۸۷ 〃 ۷ 〃 ۹ 〃 ۶۴ و ۶۰ 〃 ∴

۷ ۱۳۵ 〃 ۹ 〃 ۸ 〃 ۷۰ و ۳۲ 〃 ∴

۸ ۴۳۵ 〃 ۱۰ 〃 ۶ 〃 ۹۱ و ۶۹ 〃 ∴

۹ ۳۱۷۰ 〃 ۱۵ 〃 ۹ 〃 ۴۹ و ۱۲۸ 〃 ∴

۱۰ ۶۴۲۵ 〃 ۷ 〃 ۸ 〃 ۱۵۶ و ۲۵۶ 〃 ∴

۱۱ ۲۱۰۰۴۵۶ روپے ۷ آنے ۴ پائی کو ۱۵۶ و ۲۵۶ پر ∴

۱۲ ۲۵۶ روپے ۴ آنے ۸ پائی کو ۱۹۶ و ۱۰۴ پر ∴

۱۳ ۷۱۰۴ 〃 ۵ 〃 ۱۰ 〃 ۹۶ و ۱۰۴ 〃 ∴

۱۴ ۲۵۶ 〃 ۵ 〃 ۴ 〃 ۲۰۹ و ۱۹۵ 〃 ∴

۱۵ ۱۵۶ 〃 ۱ 〃 ۹ 〃 ۲۰۱ و ۱۶۵ 〃 ∴

۱۶ ۵۶۷۸ روپے ۱۵ آنے ۹ پائی کو ۱۲۱ و ۱۶۸ پر ٭
۱۷ ۳۲۴۶۵ 〃 ۱۵ 〃 ۹ 〃 ۱۲۱ و ۱۶۸ پر ٭
۱۸ ۲۶۴۶ 〃 ۷ 〃 ۸ 〃 ۱۰۴ و ۱۸۰ 〃 ٭
۱۹ ۷۶۱۴۶ 〃 ۸ 〃 ۰ 〃 ۱۰۴ و ۱۸۰ 〃 ٭
۲۰ ۷۰۶۵ 〃 ۱۱ 〃 ۴ 〃 ۱۶۹ و ۱۴۴ 〃 ٭
۲۱ ۸۱۱۶۵۴ 〃 ۱۰ 〃 ۳ 〃 ۱۶۹ و ۱۴۴ 〃 ٭
۲۲ ۳۴۶۷ 〃 ۵ 〃 ۹ 〃 ۱۸۲ و ۱۹۵ 〃 ٭
۲۳ ۴۶۳۸۵ 〃 ۸ 〃 ۱۰ 〃 ۱۸۲ و ۱۹۵ 〃 ٭

سوالات نمبر ۱۷

حاصل قسمت دریافت کرو:-

۱ ۷۰ روپے ۸ آنے ۴ پائی ÷ ۲ ٭
۲ ۹۳۵ 〃 ۸ 〃 ۱۱ 〃 ÷ ۲ ٭
۳ ۱۵۲ 〃 ۷ 〃 ۳ 〃 ÷ ۳ ٭
۴ ۲۸۴ 〃 ۱۲ 〃 ۲ 〃 ÷ ۳ ٭
۵ ۵۷۷ 〃 ۴ 〃 ۴ 〃 ÷ ۳ ٭
۶ ۶۳۵ 〃 ۶ 〃 ۸ 〃 ÷ ۴ ٭
۷ ۷۴۳۷ 〃 ۱۴ 〃 ۲ 〃 ÷ ۴ ٭
۸ ۴۵۲ 〃 ۱۰ 〃 ۲ 〃 ÷ ۵ ٭

۹	۹۶	روپے	۱۴	آنے	۱۰	پائی	÷	۵	✣
۱۰	۷	″	۱۳	″	۶	″	÷	۶	✣
۱۱	۴۴۷	″	۱۴	″	۴	″	÷	۶	✣
۱۲	۳۶۱	″	۸	″	۲	″	÷	۶	✣
۱۳	۳۱	″	۱۵	″	۷	″	÷	۷	✣
۱۴	۸۰	″	۱۳	″	۳	″	÷	۷	✣
۱۵	۷۶۷۸	″	۱۳	″	۶	″	÷	۷	✣
۱۶	۴۳۸	″	۹	″	۴	″	÷	۸	✣
۱۷	۶۱۵۸	″	۳	″	۰	″	÷	۸	✣
۱۸	۸۰۲	″	۱	″	۹	″	÷	۹	✣
۱۹	۵۴۳۶	″	۰	″	۸	″	÷	۹	✣
۲۰	۱۱	″	۱۳	″	۲	″	÷	۱۰	✣
۲۱	۱۰۶۹۸	″	۱	″	۸	″	÷	۱۰	✣
۲۲	۲۱۸	″	۹	″	۳	″	÷	۱۱	✣
۲۳	۱۰۰۹	″	۰	″	۰	″	÷	۱۱	✣
۲۴	۸۰۹۹۱	″	۱۴	″	۴	″	÷	۱۱	✣
۲۵	۸۱۴	″	۱۳	″	۰	″	÷	۱۲	✣
۲۶	۱۹۴۵۲	″	۱۰	″	۸	″	÷	۱۲	✣
۲۷	۵۱۱	″		″	۴	″	÷	۱۶	✣

۲۸	۷۷۴۴	روپے	۲	آنے	۰	پائی	÷	۱۸
۲۹	۸۳۳۵	//	۰	//	۶	//	÷	۲۱
۳۰	۵۹۷۸	//	۱۴	//	۶	//	÷	۲۵
۳۱	۳۲۷۹	//	۱۵	//	۲	//	÷	۲۵
۳۲	۱۴۷۹۱	//	۳	//	۶	//	÷	۲۷
۳۳	۶۱۷۱	//	۹	//	۰	//	÷	۳۶
۳۴	۲۶۲۸۸	//	۹	//	۶	//	÷	۳۰
۳۵	۲۸۰۴۸	//	۱۰	//	۰	//	÷	۳۳
۳۶	۲۵۵	//	۱۰	//	۰	//	÷	۵۶
۳۷	۵۶۲۹۵	//	۱۳	//	۴	//	÷	۶۴
۳۸	۴۱۰۸۱	//	۱	//	۶	//	÷	۷۰
۳۹	۲۲۳۷	//	۱۳	//	۰	//	÷	۱۲۴
۴۰	۲۴۴۱	//	۴	//	۰	//	÷	۴۸
۴۱	۲۴۰۲	//	۱۳	//	۹	//	÷	۶۳
۴۲	۳۷۷۵	//	۱۴	//	۹	//	÷	۶۶
۴۳	۸۷۶۳	//	۶	//	۰	//	÷	۷۲
۴۴	۸۷۱۷	//	۲	//	۸	//	÷	۸۰
۴۵	۲۲۳۷	//	۱۳	//	۰	//	÷	۸۸
۴۶	۳۶۶۱	//	۱۴	//	۸	//	÷	۹۶

ب۴۷	۸۶۶۶۷	روپے	۴	آنے	۶	پائی	÷	۹۹	❖
۴۸	۶۵۹۸	//	۲	//	۰	//	÷	۱۰۸	❖
۴۹	۱۱۹۸۶	//	۵	//	۴	//	÷	۱۱۰	❖
۵۰	۱۱۹۸۶	//	۴	//	۰	//	÷	۱۲۰	❖
۵۱	۹۷۹۸۴	//	۱۲	//	۸	//	÷	۱۲۱	❖
۵۲	۲۴۰۲۸	//	۹	//	۶	//	÷	۱۲۶	❖
۵۳	۲۲۷۸۷	//	۸	//	۶	//	÷	۱۳۲	❖
۵۴	۲۲۶۸۸	//	۰	//	۴	//	÷	۱۴۰	❖
۵۵	۸۹۳۱۶	//	۱۰	//	۸	//	÷	۱۶۰	❖
۵۶	۹۳۹۸۴	//	۵	//	۲	//	÷	۱۶۵	❖
۵۷	۱۰۰۱۳	//	۸	//	۰	//	÷	۱۶۸	❖
۵۸	۳۵۰۷	//	۶	//	۴	//	÷	۱۷۶	❖
۵۹	۹۳۳۹۳	//	۱۲	//	۰	//	÷	۱۹۰	❖
۶۰	۷۵۲۱۹۸	//	۱۲	//	۰	//	÷	۱۹۲	❖
۶۱	۷۵۲۱۹۸۷	//	۰	//	۰	//	÷	۱۹۸	❖
۶۲	۷۵۲۱۹۸۶	//	۰	//	۱	//	÷	۲۲۵	❖
۶۳	۶۵۲۷	//	۱	//	۴	//	÷	۱۰۰	❖
۶۴	۷۲۳۹	//	۹	//	۴	//	÷	۱۰۰۰	❖
۶۵	۳۱۲۵	//	۰	//	۰	//	÷	۲۰۰۰۰	❖

۶۶ ۱۸۳۱۹۰ روپے ۵ آنے ۰ پائی ÷ ۲۳۴ ٭

۶۷ ۶۴۹۶۸ " ۳ " ۳ " ÷ ۳۶۵ ٭

۶۸ ۵۴۶۲۰۹ " ۳ " ۰ " ÷ ۶۷۸ ٭

۶۹ ۹۸۷۵۵ " ۰ " ۰ " ÷ ۲۸۶ ٭

۷۰ ۱۹۲۴۸۶ " ۱۲ " ۴ " ÷ ۳۰۵ ٭

۷۱ ۵۴۹۳ " ۲ " ۱ " ÷ ۷۹۳ ٭

۷۲ ۶۲۴۴۷۴ " ۹ " ۴ " ÷ ۸۳۶ ٭

۷۳ ۳۲۰۳۱۹ " ۲ " ۰ " ÷ ۸۸۸ ٭

۷۴ ۷۳۲۹۱۴ " ۶ " ۱۰ " ÷ ۱۱۷۵ ٭

۷۵ ۱۱۶۳۰ " ۶ " ۰ " ÷ ۸۰۰۴ ٭

۷۶ ۸۶۳۲۸ " ۰ " ۰ " ÷ ۸۶۴۰ ٭

۷۷ ۷۴۳۱۲۸ " ۱۰ " ۲ " ÷ ۱۰۰۰۲ ٭

تقسیم کرو :-

۷۸ ۳۶ روپے ۱۴ آنے کو ۷ روپے ۶ آنے پر ٭

۷۹ ۱۱۳ " ۱۴ " ۶ پائی کو ۱۲ روپے ۱۰ آنے ۶ پائی پر ٭

۸۰ ۱۰۲۵ روپے ۲ آنے ۶ پائی کو ۱۱۳ روپے ۱۴ آنے ۹ پائی پر ٭

۸۱ ۶۸۳ روپے ۷ آنے کو ۲۵ روپے ۵ آنے پر ٭

۸۲ ۲۲۷ روپے ۱۳ آنے کو ۳۷ روپے ۱۵ آنے ۶ پائی پر
۸۳ ۲۰۵ 〃 ۵ 〃 〃 ۳۴۱ 〃 ۱۱ 〃 ۶ 〃 〃
۸۴ ۹۴۹۶ 〃 کو ۱۴۸ روپے ۶ آنے پر ؁
۸۵ ۵۱۳۲ 〃 ۱۳ آنے کو ۵۷۰ روپے ۵ آنے پر ؁
۸۶ ۳۵ 〃 ۷ 〃 〃 ۹ آنے پر ؁
۸۷ ۱۰۶۲ 〃 کو ۱۰ آنے ۱۰ پائی پر ؁

۸۸ [illegible] / ۱۲ ÷ ۱۱۲ ؁ ۸۹ [illegible] / ۹ ÷ ۶۱۸ ؁

۹۰ [illegible] / ۱۵ ÷ ۳۱۵ ؁ ۹۱ ایک لاکھ [illegible] / ۷ ÷ ۳۱۵ ؁

۹۲ اگر چاء کے ۳ صندوقوں کی قیمت ۲۳ روپے ہو۔ تو ایک صندوق کی قیمت دریافت کرو ؁
۹۳ اگر ۴ تھانوں کی قیمت ۲۳ روپے ۶ آنے ہو۔ تو ایک تھان کی قیمت دریافت کرو ؁
۹۴ ایک شخص نے ۳۷ روپے ۶ فقیروں میں تقسیم کئے۔ بتاؤ۔ ہر ایک کو کیا ملا ؟
۹۵ ایک شخص نے کافی کے ۸ بکس ۴۶ روپے کو خریدے۔ ایک بکس کی قیمت دریافت کرو ؁
۹۶ اگر ۱۱ سیر چاء کی قیمت ۱۹ روپے ۴ آنے

ہو - تو ایک سیر کی قیمت بتاؤ ٭

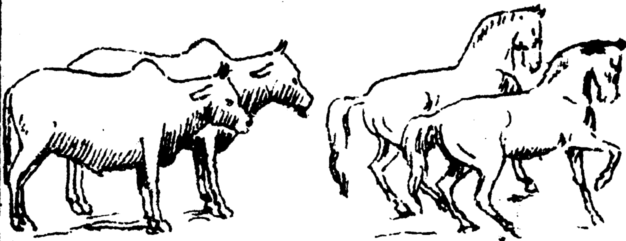
۹۷ ۵ روپے ۲ آنے ۶ پائی کی تہائی کو ۵ پر تقسیم کرو ٭

۹۸ ۵ روپے ۶ آنے ۲ پائی کا گیارھواں حصہ بتاؤ ٭

۹۹ ۷۵ " ۳ " کا نواں حصہ بتاؤ ٭

۱۰۰ ۲ " ۱۳ " ۶ پائی کو ۷ پر تقسیم کرو - اور ۳۱ " ۸ " کو ۹ پر - اور حاصل قیمتوں کی حاصل جمع دریافت کرو ٭

۱۰۱ اگر ۲ گھوڑوں کی قیمت ۲۲۰ روپے ۸ آنے ہو - اور ۲ بیلوں کی ۸۰ روپے ۴ آنے - تو ۳۱ گھوڑوں اور ۲۷ بیلوں کی قیمت دریافت کرو ٭

اگر ۷ گز کپڑے کی قیمت ۷۵ روپے ۸ آنے ایک پائی ہو - تو ایک گز کی قیمت دریافت

کرو ۔

۱۰۳ ۲۵ روپے ایک لڑکے اور ایک لڑکی پر اس طرح تقسیم کرو ۔ کہ لڑکے کو لڑکی سے دگنا ملے ۔

۱۰۴ ۲۵ روپے ایک لڑکے اور ایک لڑکی پر اس طرح تقسیم کرو ۔ کہ لڑکے کو لڑکی سے چوگنا ملے ۔

۱۰۵ ۲۵ روپے ایک آنہ ۶ پائی کو ۳ آدمیوں اور ۲ لڑکوں پر اس طرح تقسیم کرو ۔ کہ ہر ایک آدمی کو لڑکے سے ڈگنا ملے ۔

۱۰۶ اگر ایک پونڈ ۴ روپے ۷ آنے ۳ پائی ۔ ۷ لڑکوں میں تقسیم کیئے جائیں ۔ تو بتاؤ ۔ ہر ایک کو کیا ملیگا ؟

۱۰۷ میری جیب میں ۳۹ روپے ۶ آنے کے نوٹ اور روپے ہیں ۔ اگر نوٹ روپوں سے آٹھ گنے ہوں ۔ تو بتاؤ ۔ نوٹ کتنے کے ہیں اور روپے کتنے ؟

۱۰۸ اگر شورے کے ۱۲۵ تھیلوں کی قیمت ۲۳۶۷ روپے ۳ آنے ہو ۔ تو ایک تھیلے کی قیمت بتاؤ ۔

۱۰۹ اگر غلے کی ۴۹ گاڑیوں کی قیمت ۶۴۹ روپے ۴ آنے ہو۔ تو ایک گاڑی کی قیمت بتاؤ ۔

۱۱۰ اگر ۳۳ تولے سونے کی قیمت ۳۷۴ روپے ۵ آنے ۶ پائی ہو۔ تو ایک تولے کی قیمت بتاؤ ۔

۱۱۱ اگر ۲۱۰ سیر چائے کی قیمت ۲۰۸ روپے ۱۴ آنے ۶ پائی ہو۔ تو ایک سیر کی قیمت بتاؤ ۔

۱۱۲ اگر سونے کی ۷ انگوٹھیوں کی قیمت ۱۰۸ روپے ۱۱ آنے ۶ پائی ہو۔ تو ۲ انگوٹھیوں کی قیمت بتاؤ ۔

۱۱۳ اگر ۶۳ سیر شکر کی قیمت ۱۳ روپے ۱۲ آنے ۶ پائی ہو۔ تو ایک سیر کی قیمت بتاؤ ۔

۱۱۴ اگر کسی سوداگر کو ۱۴ برس میں ۷۳۲۸۹ روپے ۱۳ آنے ۸ پائی منافع ہو۔ تو ایک سال کا منافع بتاؤ ۔

۱۱۵ ۱۸۷ روپے ۸ آنے کو تین شخصوں میں اس

طرح تقسیم کرو - کہ ایک کو باقی دو میں سے ہر ایک سے ۳۷ روپے ۸ آنے زیادہ ملیں ۔

۱۱۶ ہزار روپے کو ۷ مردوں اور ۶ عورتوں میں اس طرح تقسیم کرو - کہ ہر ایک مرد کو ہر ایک عورت سے دُگنا روپیہ ملے ۔

۱۱۷ اگر شربت کی ۱۴۴ درجن بوتلوں کی قیمت ۱۷۲ روپے ۸ آنے ہو - تو بتاؤ - میں فی درجن کس نرخ سے بیچوں - کہ مجھے کُل قیمت پر ۵۰ روپے ۴ آنے فائدہ ہو ؟

۱۱۸ اگر ۲۴ درجن نارنگیوں کی قیمت ۲ روپے ۶ آنے ہو - تو ایک درجن نارنگیوں کی قیمت بتاؤ ۔

۱۱۹ ۱۰۰ روپے کو ۱۱ شخصوں میں اس طرح تقسیم کرو - کہ ایک کو باقیوں میں سے ہر ایک سے ایک روپیہ زیادہ ملے ۔

متفرق سوالات نمبر ۱۸

۱ بتاؤ (الف) ۳۵ روپے ۸ آنے میں کتنی اٹھنیاں -

(ب) ۲۲ روپے ۱۲ آنے میں کتنی چونیاں ۔
(ج) ۱۸ " ۱۴ " " " دوانیاں
ہونگی ؟ (سوال زبانی حل کرو) ۔

۲ مفصلۂ ذیل عددوں کو جمع کرو ۔ اور لفظوں میں بیان کرو ۔ کہ ان کا مجموعہ ایک لاکھ سے کس قدر کم ہے :-
پانچ ہزار چار سو ننانوے و پندرہ ہزار چھ سو اٹھارہ و بیس ہزار ایک و تینتیس ہزار تین سو تینتیس و چار ہزار پانچ و پینتالیس ہزار پانسو پچپن و چار ہزار تین سو بتیس و گیارہ ہزار ایک سو ایک ۔

۳ جمع کرو :-
(الف) ۳ پائی و ۵ پائی و ۴ پائی و ۷ پائی و ۹ پائی و ۱۱ پائی ۔ (ب) ۴ آنے و ۷ آنے و ۸ آنے و ۱۰ آنے و ۱۲ آنے و ۱۴ آنے و ۱۵ آنے ۔ (ج) ۲ آنے ۳ پائی و ۳ آنے ۴ پائی و ۴ آنے ۵ پائی و ۷ آنے ۸ پائی ۔ (د) ۲ روپے ۵ آنے ۹ پائی و ۸ روپے ۹ آنے ۱۱ پائی و ۲۱ روپے ۷ آنے ۴ پائی ۔ (سوال زبانی حل کرو) ۔

۴ کس عدد کو پچپن لاکھ پانچ ہزار پچپن میں سے تفریق کریں۔ کہ حاصل تفریق بارہ لاکھ آٹھ سو نو حاصل ہو؟

۵ ایک روز میں بازار گیا اور پانچ دکانوں سے سودا خریدا۔ پہلی دکان سے ۴ روپے ۸ آنے ۹ پائی کی چیزیں خریدیں اور دکاندار کو پانچ روپے کا نوٹ دیا۔ دوسری دکان سے ۸ روپے ۱۴ آنے ۶ پائی کا اسباب خریدا اور دکاندار کو ۱۰ روپے کا نوٹ دیا۔ تیسری دکان سے ۴۸ روپے ۱۴ آنے ۹ پائی کا اسباب خریدا اور دکاندار کو ۵۰ روپے کا نوٹ دیا۔ چوتھی دکان سے ۹۴ روپے ۱۲ آنے ۶ پائی کا اسباب خریدا اور دکاندار کو ۱۰۰ روپے کا نوٹ دیا۔ پانچویں دکان سے ۹۸۷ روپے ۱۴ آنے ۳ پائی کا اسباب خریدا اور ۱۰۰۰ روپے کا نوٹ دیا۔ بتاؤ۔ ہر دکان سے مجھے کتنی ریزگاری ملی۔ اور کل کتنی رقم ہوئی؟

۶ ایک شہر میں ۸۵۸۷۸ مسلمان آباد ہیں۔ ۳۵۵۳۳۸ ہندو۔ ۳۴۳۴ عیسائی۔ ۸۷۲

پارسی اور ۴۵۱۶ مختلف مذاہب کے لوگ۔ بتاؤ۔ اُس شہر میں مختلف مذاہب کے کتنے آدمی اَور آکر آباد ہوں۔ کہ کُل آبادی ۵۰۰۰۰ ہو جائے؟

۷ ایک درجن چیزوں کی قیمت بحساب (۱) ۶ پائی فی چیز۔ (۲) ۹ پائی فی چیز۔ (۳) ایک آنہ ۳ پائی فی چیز۔ (۴) ایک آنہ ۶ پائی فی چیز۔ (۵) ۴ آنے ۹ پائی فی چیز۔ (۶) ۸ آنے ۷ پائی فی چیز۔ (۷) ۱۰ر فی چیز۔ (۸) ایک روپیہ ۵ آنے ۴ پائی فی چیز۔ (۹) ۶ روپے ۸ر فی چیز دریافت کرو۔ (سب سوال زبانی حل کرو)۔

نوٹ۔ ایک درجن میں ۱۲ چیزیں ہوتی ہیں۔

۸ ایک شخص مر گیا۔ اور اُس نے اپنے مرنے کے وقت ۱۹۸۷۶ روپے چھوڑے۔ اگر اُس کے چھوٹے پانچ لڑکوں میں سے ہر ایک کو ۳۲۵۵ روپے ملیں۔ تو بتاؤ۔ بڑے لڑکے کو جو سب سے بڑا ہے۔ کیا ملیگا؟

۹ ۱۵ چیزوں کی قیمت بحساب (۱) ۴ آنے ۶ پائی فی چیز۔ (۲) ۹ر فی چیز۔ (۳) ۱۲ آنے ۴ پائی

فی چیز۔ (۴) ایک روپیہ ۹ آنے فی چیز۔ (۵) ۴ روپے ۵ آنے ۴ پائی فی چیز۔ (۶) ۴ روپے ۱۰ آنے ۸ پائی فی چیز دریافت کرو۔ اور کُل سُوال زبانی حل کرو ٭

۱۰ ایک شخص نے اپنے مرنے کے وقت ۳۵۰۰۰ روپے چھوڑے۔ اور وصیت کی۔ کہ ۱۰۶۰۰ روپے اُس کی بیوی کو دیئے جائیں۔ اور ۵۰۰۰ روپے بڑے لڑکے کو۔ اور ۹۶۸۰ روپے باقی لڑکے اور لڑکیوں کو۔ اِس کے علاوہ ۴۰۳۵ روپے اور ۴۹۰ روپے دو قرضوں کی ادائیگی میں دینے کی وصیت کی۔ باقی روپے کے متعلق یہ وصیت کی۔ کہ یہ خیراتی کاموں میں دیا جائے۔ بتاؤ۔ خیراتی کاموں کے لئے اُس نے کتنا روپیہ چھوڑا؟

۱۱ ۱۵ ڈیوڑھے میں سے کیا تفریق کریں۔ کہ حاصل تفریق ۲۲ حاصل ہو؟ (جواب زبانی بتاؤ) ٭

۱۲ ایک شخص نے کچھ اسباب ۱۵۱۶ روپے ۱۴ آنے ۸ پائی کو خریدا۔ اور ۱۶۳۵ روپے ۳ آنے

۴ پائی کو بیچ ڈالا۔ بتاؤ۔ اِس سَودے میں
اُس کو کیا نفع ہُوا؟

۱۳ ۲۴ درجن اور نِصف درجن چیزوں کا حاصِل جمع و حاصِل تفریق و حاصِل ضرب اور حاصِل قِسمت دریافت کرو۔ (ایک درجن میں ۱۲ چیزیں فرض کرو)۔

۱۴ ۱۵۰ بکریوں کی قیمت بحساب ۵ روپے ۰۷/ فی بکری دریافت کرو۔

۱۵ بتاؤ ۷۵۷۰ میں ۵۱۴ کتنی دفعہ جمع کریں۔ کہ مجموعہ ۱۴۲۵۲ ہو جائے؟

۱۶ مَیں ایک سَوداگر کی دُکان پر اسباب خریدنے گیا۔ اور مَیں نے ۶ مَوزے بحساب ۰۷/ فی مَوزہ اور ۸ رُومال بحساب ۶/ فی رُومال اور ایک قلمدان ۳ روپے ۸ آنے ۱۰ پائی کو خریدا۔ اور سَوداگر کو مَیں نے ۵۰ روپے کا نوٹ دیا۔ بتاؤ۔ اُس نے مجھے کیا رقم واپس دی؟

۱۷ بتاؤ ۱۵۱۴۰ میں ۱۰۲۸ کتنی دفعہ جمع کریں۔ کہ حاصِل جمع ۲۸۵۰۴ ہو جائے؟

۱۸ اگر تیسرے درجے کا کِرایہ ایک پیسہ فی میل

ہو۔ اور مجھے ۱۹۰ میل کا سفر طے کرنا ہو۔
تو بتاؤ ۱۰ روپے کے نوٹ میں سے ٹکٹ بابو
مجھے کیا واپس دیگا ؟

۱۹ ۸۸ ۸۷ ۳ میں سے ۶۶۴ کتنی دفعہ تفریق کریں
کہ حاصلِ تفریق ۱۰۰۰ حاصل ہو ؟

۲۰ اگر لاہور سے سہارنپور کا فاصلہ ۲۳۷ میل
ہو۔ اور ریل کی شرح کرایہ ڈیوڑھے درجے
کے لئے ڈیڑھ پیسہ فی میل ہو۔ تو بتاؤ لاہور
سے سہارنپور تک آنے جانے میں مجھے کیا
کرایہ دینا پڑیگا ؟

۲۱ ۷۵۷۷۶ میں سے ۱۳۲۸ کتنی دفعہ تفریق
کریں۔ کہ حاصلِ تفریق ۲۰۰۰ حاصل ہو ؟

۲۲ ۱۳ سوائے اور ۹ سوائے کا فرق زبانی
دریافت کرو۔

۲۳ ململ کے ایک تھان کی قیمت بحساب ۵/
گز دریافت کرو۔ اور ایک تھان ۹۰ گز کا
فرض کرو۔

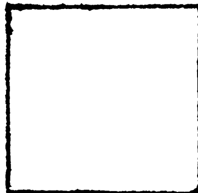
۲۴ ایک عدد دوسرے عدد سے بمقدار ۲۵۶ کے
زیادہ ہے۔ اور اِن دونو عددوں کا مجموعہ

۸۴۷ ہے۔ دونو عدد دریافت کرو ؎

۲۵ میں نے شکّر کی ۲۰ تھیلیاں ۴۰ روپے ۱۰ آنے کو خریدیں۔ ایک تھیلی کی قیمت بتاؤ ؎

۲۶ ۱۰۰۰ کو ایسے دو حصّوں میں تقسیم کرو۔ کہ دونو حصّوں کا حاصِل تفریق مساوی ہو ۵۲ کے ؎

۲۷ ایک چوکور کھیت کا ایک ضلع ۱۳۵ گز ہے۔ اُس کے چاروں طرف باڑ لگانے کی اُجرت ایک روپیہ ۱۰ آنے ۸ پائی فی گز کے حساب سے دریافت کرو ؎

۱۳۵ گز

۲۸ ۹ پونڈ چائے کی قیمت ۱۴ آنے ۸ پائی فی پونڈ کے حساب دریافت کرو ؎

۲۹ ۸۴۸ کو ایسے دو حصّوں میں تقسیم کرو۔ کہ اُن کا حاصِل تفریق برابر ہو ۴۴ کے ؎

۳۰ میں نے ۸۴۵ روپے ۱۵ آنے ۳ پائی چار دِن میں خرچ کیئے۔ اور اِسی عرصے میں مجھے ۹۲۳

روپے ۴ آنے ۳ پائی کی آمدنی ہوئی۔ بتاؤ۔ مجھے کیا بچا؟

۳۱ ایک کارخانے میں تین آدمی شریک ہیں۔ اور ان سب کو سال میں ۹۰۰۰۰ روپے فائدہ ہوتا ہے۔ اگر کارخانے کا سالانہ خرچ ۴۱۲۸۰ روپے ہو۔ تو بتاؤ۔ ہر ایک شریک کو کتنا منافع ملیگا؟

۳۲ ۴۸ روپے ۴ آنے ۸ پائی اور ۳۷ روپے ۹ آنے ۱۰ پائی میں کیا ملائیں۔ کہ پورے ۱۰۰ روپے ہو جائیں؟

۳۳ ۱۴ سوائے۔ ۹ سوائے کی قیمت زبانی دریافت کرو۔

۳۴ ایک میوہ فروش کے پاس ۱۰۰۰ کیلے کی پھلیاں ہیں۔ اور اس کو چار ہوٹلوں میں ۴۰۰ پھلیاں اور ۳۵۰ پھلیاں اور ۱۸۰ پھلیاں اور ۱۰ درجن پھلیاں دینی ہیں۔ بتاؤ۔ ان چاروں ہوٹلوں میں پھلیاں مہیا کرنے کے لئے اُسے کتنی پھلیاں اور منڈی سے خریدنی چاہئیں؟

۳۵ مَیں نے ایک گھوڑا ۳۶۵ روپے کو خریدا۔ اور اُسے تین مہینے اپنے پاس رکھّا۔ اِس عرصے میں ۲۰ روپے ۸ آنے ماہوار اُس کے دانے پر خرچ ہُوئے۔ ۱۵ روپے ۰۹ر ماہوار گھاس پر اور ۸ روپے ماہوار سائیس کی تنخواہ پر۔ اب مَیں نے یہ گھوڑا ۴۰۰ روپے میں فروخت کر دیا۔ بتاؤ۔ مجھے کتنا فائدہ یا نُقصان ہُوا؟

۳۶ ایک کتاب میں ۲۶۲ صفحے ہیں۔ ہر صفحے میں ۲۳ سطریں اور ہر سطر میں بحساب اوسط ۹ لفظ۔ بتاؤ۔ اُس کتاب میں کُل کتنے لفظ ہیں؟

۳۷ اگر ۱۵ شخصوں میں سے ہر ایک کو مَیں ۲۰ روپے ۰۷ر دُوں۔ تو بتاؤ۔ کہ اُن آدمیوں کو یہ رقم ادا کرنے کے بعد ۵۰۰ روپے کے نوٹ میں سے میرے پاس کیا بچیگا؟

۳۸ ۷ متواتر طاق عددوں کا مجموعہ جن میں ۲۷ تیسرا عدد ہے۔ دریافت کرو۔

۳۹ اگر ایک کتاب کی قیمت ۰۱۳ر ہو۔ تو بتاؤ۔

اِس قسم کی ۱۵۵۰ کتابوں کی قیمت کیا ہوگی ؟

۴۰ ۳۲ سے شروع کرکے تیرہ عدد متواتر لکھو۔ اور اِس سلسلے میں جتنے جُفت عدد ہیں۔ اُن کا مجموعہ دریافت کرو ٭

۴۱ ایک شخص نے ۶۵ من گیہوں بحساب ۶ روپے ۰۸ر فی من خریدے۔ اُن میں سے ۵ من گیہوں ضائع ہو گئے۔ بتاؤ۔ باقی گیہوں فی من کس حساب سے بیچے۔ کہ اُسے اُتنی ہی قیمت مِل جائے۔ جتنی اُس نے خرچ کی تھی ؟

۴۲ دو گھوڑوں اور ایک گاڑی کی قیمت ۱۰۴۰ روپے ہے۔ اگر ہر ایک گھوڑے کی قیمت گاڑی کی قیمت سے چھ گُنی ہو۔ تو ہر ایک گھوڑے کی قیمت دریافت کرو ٭

۴۳ اگر آلو ۲ر سیر بکتے ہوں۔ تو ڈیڑھ سیر آلوؤں کی قیمت زبانی بتاؤ ٭

۴۴ ایک شخص نے ایک مکان بنوایا۔ ۱۲۶۵ روپے کی اینٹیں خرچ ہوئیں۔ ۱۵۰ روپے ۰۶ر کا چونا۔ ۱۰ روپے ۱۲ آنے کی تلھی۔ ۴۵ روپے ۱۰ آنے کی مٹی۔ ۳۸۲ روپے ۰۶ر

راجوں اور مزدوروں کی مزدوری میں خرچ ہوئے اور ۲۵۰ روپے متفرق خرچ ہوئے۔ اگر زمین کی قیمت کچھ نہ دینی پڑی ہو۔ تو بتاؤ۔ کہ اس مکان کے بنوانے پر اس کا کل کتنا خرچ ہوا؟

۴۵ ۶ جوڑے جوتوں اور ۴ ٹوپیوں کی قیمت ۴۴ روپے ہے۔ اگر جوتے کے ایک جوڑے کی قیمت ٹوپی کی قیمت سے سہ چند ہو۔ تو ایک جوڑا جوتے اور ایک ٹوپی کی قیمت علیحدہ علیحدہ بتاؤ۔

۴۶ میرے پاس ۱۰۰ روپے کا نوٹ ہے۔ میں نے یہ نوٹ تڑا کر خرچ کرنا شروع کیا۔ اگر میرا روزانہ خرچ ۱۵ روپے ۱۰ آنے ۸ پائی ہو۔ تو بتاؤ۔ کہ یہ رقم میرے خرچ کے لئے کتنے دن کافی ہو سکتی ہے۔ اور آخر روز مجھے کیا بچیگا؟

۴۷ زید اور بکر کی ماہوار آمدنی ۴۲ روپے ہے۔ اگر زید کی آمدنی بکر سے ۲۸ روپے زیادہ ہو۔ تو دونوں کی آمدنی علیحدہ علیحدہ بتاؤ۔

۴۸ میرے پاس ۵۰۴ روپے ۵ آنے ۴ پائی ہیں۔ اگر میں یہ رقم کچھ آدمیوں میں تقسیم کروں۔

اور ہر ایک کو ۵ روپے ۲ آنے ۳ پائی دُوں۔
تو بتاؤ۔ پوری پوری رقمیں ادا کرنے کے بعد
میرے پاس کیا بچیگا؟ اور یہ بھی بتاؤ۔ کتنے
آدمیوں میں پوری پوری تقسیم ہو سکیگی؟

۴۹ ۱۵۲۶۷ کو ۵۶۷ سے دو سطروں میں ضرب دو۔

۵۰ ایک شخص ایک دِن میں ۱۰ آنے ۸ پائی بچاتا
ہے۔ اور ایک بائیسکل جس کی قیمت ۱۲۰ روپے
ہے۔ خریدنی چاہتا ہے۔ بتاؤ۔ کتنے دن کے
بعد اُس کے پاس بائیسکل خریدنے کے لئے
کافی رقم جمع ہو جائیگی؟

۵۱ ۶۷۶۳۸ کو ۵۱۲ پر اجزائے ضربی کے ذریعہ
تقسیم کرو۔ اور آخر میں جو باقی بچتی ہے۔
اُسے ظاہر کرو۔

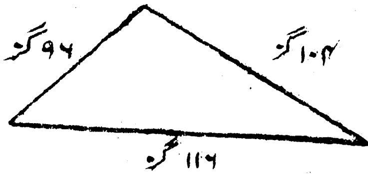
۵۲ ایک شخص ہر روز ایک روپیہ ۵ آنے ۴ پائی
بچاتا ہے۔ اور وہ ایک گھوڑا خریدنا چاہتا
ہے۔ جس کی قیمت ۱۶۰ روپے ہے۔ بتاؤ۔ کتنے
دِن کے بعد اُس کی روزانہ بچت گھوڑا
خریدنے کے لئے کافی ہو جائیگی؟

۵۳ ۶۰۰۰ میں کونسا عدد جمع کریں۔ کہ حاصِل

جمع ۱۱۷ پر پورا پورا تقسیم ہو جائے ؟

۵۴ اگر گیہوں کا نرخ چنوں سے ڈیوڑھا ہو ۔ تو بتاؤ ۱۷ سیر گیہوں کے بدلے کتنے چنے آئینگے؟
(جواب زبانی بتاؤ) ۔

۵۵ ایک کھیت مثلث کی شکل کا ہے۔ جس کے ضلعوں کی لمبائی دی ہوئی ہے۔ اس کھیت

کے گرد جنگلہ لگانے کی قیمت بحساب ۵ روپے ۵۰ر فی گز دریافت کرو ۔

۵۶ میں نے ۱۷۰۵ روپے ایک آنہ ۴ پائی کچھ آدمیوں میں بحساب ۱۱ روپے ۸ آنے فی آدمی تقسیم کیئے ۔ کل آدمیوں کی تعداد بتاؤ ۔ اور یہ بھی بتاؤ ۔ کہ جو رقم باقی بچتی ہے ۔ پھر اُسے اُنہیں آدمیوں پر تقسیم کر دیا جائے ۔ تو ہر ایک آدمی کو کتنی رقم اور زیادہ ملیگی ؟

۵۷ اگر کسی تقسیم کے سوال میں حاصل قسمت ۲۱۹۲ ہو ۔ مقسوم علیہ ۳۵۸ اور باقی ۲۱۰ ۔

مقسوم دریافت کرو ۔

۵۸ ۱۱۷ روپے ۶ آنے کے تمغے کسی مدرسے کے طلباء کو تقسیم کئے گئے۔ اگر ہر ایک تمغے کی قیمت ۲ آنے ہو۔ تو کُل طلباء کی تعداد جن کو تمغے ملے۔ دریافت کرو ۔

۵۹ کونسا عدد ۱۴ کا اُتنا ہی گُنا ہے۔ جتنا کہ ۸۶۲۴۰ ہے ۱۱۰ کا ؟

۶۰ میرے پاس ایک ہزار روپے کی رقم ہے۔ جسے میں چند آدمیوں میں تقسیم کرنی چاہتا ہوں۔ اگر ہر ایک شخص کو ۱۵ روپے ۸ آنے ۹ پائی دوں۔ تو بتاؤ۔ یہ رقم کتنے آدمیوں پر تقسیم ہو سکتی ہے۔ اور میرے پاس آخر میں کیا بچتا ہے؟ یہ بھی بتاؤ۔ کہ اگر باقی رقم چار آدمیوں میں تقسیم کی جائے۔ تو ہر ایک کو کیا ملیگا اور کیا باقی رہیگا ؟

۶۱ ایک تالاب میں سے پانی کے ۷۵ حوض بھرے گئے۔ اگر ۱۵ من پانی تالاب میں بچ رہا ہو۔ اور ہر حوض میں ۱۸ من پانی آتا ہو۔ تو بتاؤ۔ کہ تالاب میں کتنا پانی تھا ؟

۶۲ اگر ۱۶۰۱ روپے ۹ آنے کی رقم میں روپے۔ آنے۔ پائی ایک ہی تعداد میں ہوں۔ تو بتاؤ۔ کہ ہر ایک کی تعداد کیا ہے؟

۶۳ ۴ × ۵۲۵ × ۲۵ × ۲ کی قیمت زبانی دریافت کرو۔

۶۴ اگر بھوسے کا نرخ سوا روپیہ من ہو۔ تو بتاؤ۔ ۱۹ من بھوسہ کتنے میں آئیگا؟ (جواب زبانی دریافت کرو)۔

۶۵ ایک شخص کو اپنی تجارت میں پہلے سال ۴۰۲۵ روپے ۱۰ آنے ۸ پائی فائدہ ہوا۔ دوسرے سال ۲۵۴۰ روپے ۵ آنے ۴ پائی۔ تیسرے سال ۳۲۰۸ روپے ۸ آنے۔ چوتھے سال ۲۴۳۰ روپے ۴ آنے۔ بتاؤ۔ اُسے بحساب اوسط سالانہ فائدہ کیا ہوا؟

نوٹ۔ چند عددوں کی اوسط سے وہ عدد مراد ہے۔ جس کو اگر اتنی مرتبہ آپس میں جمع کریں۔ جتنی اُن عددوں کی تعداد ہے۔ تو یہ حاصل جمع اُن سب عددوں کی حاصل جمع کے برابر ہو۔ پس دیئے ہوئے عددوں کی اوسط برابر ہے اُن کی حاصل جمع تقسیم اُن کی کل تعداد۔

۶۶ ۳۵۵۵۵۲۴ کو ۲۵ اور ۴۰ کے حاصلِ ضرب پر تقسیم کرو۔ اور حاصلِ قسمت اور باقی زبانی دریافت کرو۔

۶۷ ایک شخص کو اپنی تجارت میں پہلے سال ۳۵۰۲ روپے ۶ آنے ۴ پائی۔ دُوسرے سال ۴۶۷۰ روپے ۲ آنے ۵ پائی۔ تیسرے سال ۵۹۸۲ روپے ۱۱ آنے ۳ پائی۔ چوتھے سال ۶۰۱۰ روپے ۶ آنے ۹ پائی منافع ہُوا۔ بتاؤ۔ اُسے بحساب اوسط سالانہ کیا فائدہ ہُوا؟

۶۸ ۲۲۳۲۵۴۸ میں کونسا چھوٹے سے چھوٹا عدد جمع کریں۔ کہ حاصلِ جمع ۳۱۲۲ پر پُورا پُورا تقسیم ہو جائے؟

۶۹ ایک شخص کی سالانہ آمدنی ۵۵۰ روپے ۸ آنے ۶ پائی ہے۔ اور اُس کا روزانہ خرچ ایک روپیہ ۵ آنے ۴ پائی۔ اگر سال ۳۶۵ دِن کا ہو۔ تو بتاؤ۔ سال کے آخر میں اُسے کیا بچیگا؟

۷۰ ۸۹۴۳۲ میں سے کونسا عدد تفریق کریں۔ کہ حاصلِ تفریق ۳۴۸۱ پر پُورا پُورا تقسیم

ہو جائے ؟

۷۱ میں نے تین درجن رومال بحساب ایک آنہ ۵ پائی فی رومال۔ اور دو درجن کالر بحساب ۰٫۶٫ فی کالر۔ اور ایک درجن نکٹائیاں بحساب ۸٫ ۹ پائی فی نکٹائی خریدیں۔ بتاؤ۔ میں نے کل کتنی قیمت ادا کی ؟

۷۲ آٹھ سال ہوئے۔ کہ ایک شخص کی عمر اپنی بہن سے دو چند تھی۔ اگر اس کی بہن کی عمر اس وقت ۲۴ سال کی ہو۔ تو بتاؤ۔ اس شخص کی عمر اس وقت کیا ہے ؟

۷۳ ۱۳۴ روپے کو دو لڑکوں میں اس طرح تقسیم کرو۔ کہ ایک کو دوسرے سے ۲۶ روپے زیادہ ملیں ۔

۷۴ ایک دیگچے میں ۱۸ لوٹے پانی سماتا ہے۔ اگر لوٹے میں سوا سیر پانی آتا ہو۔ تو بتاؤ۔ دیگچے میں کتنا پانی سماتا ہے ؟ (جواب زبانی بتاؤ) ۔

۷۵ چھ سال کے بعد ایک شخص کی عمر اپنے لڑکے سے پچگنی ہو جائیگی۔ اگر لڑکے کی عمر اس وقت ۴ سال ہو۔ تو بتاؤ۔ جب اس کا

لڑکا پیدا ہُوا تھا۔ تو اُس وقت اُس کی عمر کیا تھی ؟

۷۶ ۲۶۵۰ کو زید۔ عمرو اور بکر میں اِس طرح تقسیم کرو۔ کہ زید کو عمرو سے ۴۰۰ روپے زیادہ ملیں۔ اور عمرو کو بکر سے ۱۵۰ روپے زیادہ ملیں ٭

۷۷ ایک لڑکے اور اُس کے باپ کی عمروں کا مجموعہ اِس وقت ۶۲ برس ہے۔ دس سال ہوئے۔ کہ باپ کی عمر لڑکے سے پچگنی تھی۔ باپ اور بیٹے کی موجودہ عمریں بتاؤ ٭

۷۸ کچھ رقم اَ، بَ، جَ میں اِس طرح تقسیم کی گئی۔ کہ اَ اور بَ کو ۱۸۰ روپے ملے۔ اَ اور جَ کو ۱۷۰ اور بَ اور جَ کو ۱۵۰۔ بتاؤ۔ ہر ایک کو کیا مِلا ؟

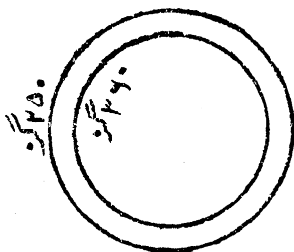
۷۹ ایک چوکور کھیت کے ایک ضلع کی لمبائی ۲۲۰ گز ہے۔ اگر اُس کے چاروں طرف دس دس گز کے فاصلے پر درخت لگائے جائیں۔ تو کُل درختوں کی تعداد بتاؤ ٭

۸۰ جب انکم ٹیکس کی شرح ۵ پائی فی روپیہ ہو۔

تو بتاؤ۔ جس شخص کی آمدنی ۷۵۰ روپے ہو۔
اُس کو کتنا انکم ٹیکس دینا پڑیگا؟

۸۱ ۳۶۲ و ۲۲۵ و ۲۴۲ کا حاصل ضرب مسلسل
دریافت کرو۔

۸۲ ایک گول کھیت کے گرد ایک گول سڑک
بنی ہوئی ہے۔ جس کی گولائی اندر کی طرف
۳۶۰ گز ہے اور باہر کی طرف ۴۵۰ گز۔ اگر
اُس سڑک کے
اندر اور باہر
کی جانب دس
دس گز کے
فاصلے پر درخت
لگائے جائیں۔

اور فی درخت ایک روپیہ ۸ آنے خرچ پڑے۔
تو بتاؤ۔ کل درخت لگانے میں کیا خرچ پڑیگا؟

۸۳ اگر ۴ پائی فی روپیہ کے حساب کوئی شخص
۱۵۰ روپے انکم ٹیکس دیتا ہو۔ تو بتاؤ۔ اُس
کی آمدنی کیا ہوگی؟

۸۴ اگر ۱۹ روپے کی $23\frac{3}{4}$ سیر مٹھائی آتی ہو۔

تو بتاؤ - ایک روپے کی کتنی مٹھائی آئیگی ؟
(جواب زبانی بتاؤ)

۸۵ اگر ۱۰۹ کو کسی عدد سے ضرب دیں - تو ۴۲ ۱۴ حاصل ضرب حاصل ہوتا ہے - بتاؤ - وہ عدد کیا ہے ؟

۸۶ ایک شخص کچھ چیزیں ۳۳ روپے ۱۲ آنے کوڑی کے حساب خریدتا ہے - اور ۲۱ روپے ۴ آنے درجن کے حساب فروخت کرتا ہے - بتاؤ - اُسے ایک چیز پر کتنا فائدہ ہوتا ہے - اور سو چیزوں پر کتنا ؟

۸۷ تقسیم کے مفصلۂ ذیل سوال ہیں جن عددوں کی کمی ہے - انہیں لکھ دو :-

۷	
۸	۳ باقی
	۲ باقی ۱۲۰۴

۸۸ ایک شخص نے کچھ کپڑا ۵٫ گز کے حساب خریدا - اور ۶ آنے ۶ پائی فی گز کے حساب بیچا - اگر اس کو کل ۴ روپے ۸ آنے فائدہ ہوا ہو - تو بتاؤ - اس نے کتنے گز کپڑا خریدا

اور بیچا؟

۸۹ زید کے پاس ۶۵۰ روپے ہیں۔ اور بکر کے پاس ۲۸۰ روپے۔ بتاؤ۔ زید بکر کو کتنے روپے دے۔ کہ دونو کے پاس برابر برابر روپے ہو جائیں؟

۹۰ ایک شخص نے ۲۹ من تیل ۲۵ روپے فی من کے حساب خریدا۔ اور پھر ۱۹ من تیل ۲۸ روپے فی من کے حساب خریدا۔ اور دونو کو ملا دیا۔ بتاؤ۔ ملے ہوئے تیل کی ایک من کی کیا قیمت ہے؟

۹۱ ایک شخص نے ۲۸۰ آم بحساب ۱۴ آم فی روپیہ اور اسی قدر آم بحساب ۳۵ آم فی روپیہ خریدے۔ دیکھنے سے معلوم ہوا۔ کہ اُن میں سے ۱۰۰ آم سڑے ہوئے ہیں۔ انہیں اُس نے پھینک دیا۔ اور باقی آم اُس نے ۲ روپے کے ۲۴ کے حساب بیچ ڈالے۔ بتاؤ۔ اسے کس قدر فائدہ ہوا؟

۹۲ ایک سوداگر نے ۱۱ پونڈ چاے ایک روپیہ ۴ آنے فی پونڈ کے حساب خریدی۔ اور

۱۵ پونڈ چاے ۱۴ آنے ۸ پائی فی پونڈ کے حساب اور ۱۴ پونڈ چاے ایک روپیہ ۸ پائی فی پونڈ کے حساب۔ اگر وہ اِن سب چاؤں کو مِلا کر ایک روپیہ ۲ آنے ۸ پائی فی پونڈ کے حساب فروخت کرے۔ تو بتاؤ۔ اُسے فی پونڈ کیا نفع ہوگا؟ اور کُل کتنا نفع ہوگا؟

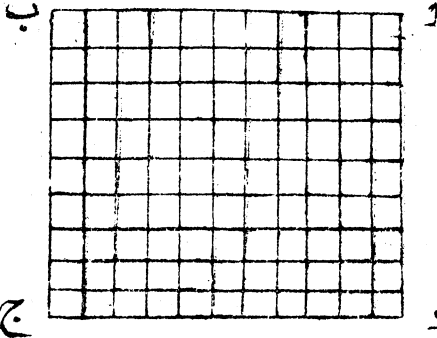
۹۳ دو عددوں کا حاصلِ جمع ۱۴۱۸ روپے ہے۔ اگر چھوٹا عدد ۱۱۴ ہو۔ تو اُن عددوں کا حاصلِ تفریق دریافت کرو۔

۹۴ اگر ۱۵ روپے کا ۲۲۰ سیر مکھن آتا ہو۔ تو بتاؤ۔ ایک روپے کا کتنا آئیگا؟ (جواب زبانی بتاؤ)

۹۵ امرتسر سے پشاور کو ریل کے ذریعے ململ کے تھان جن کا وزن ایک من ہو لے جانے میں ۱۰ روپے کرایہ خرچ ہوتا ہے۔ اور اس وجہ سے جس تھان کی قیمت امرتسر میں ۱۰ روپے ہوتی ہے۔ اُس کی قیمت پشاور میں ۱۰ روپے ۸ آنے ہو جاتی ہے۔ بتاؤ۔ ایک من

کی گنٹھڑی میں ململ کے کتنے تھان ہوتے ہیں ؟

۹۶ شکل ا ب ج د کے ذریعے ثابت کرو ۔ کہ
۱۱ × ۹ = ۹ × ۱۱

۹۷ ۴۳۲ اور ۵۱۶ کے حاصل ضرب میں سے کس عدد کو تفریق کریں ۔ کہ وہ اِن دونو عددوں کے مجموعے کے برابر ہو جائے ؟

۹۸ اگر ایک من آٹے کی قیمت ۶ روپے ۸ ؍ ہو۔ تو بتاؤ ۔ کہ آٹے کی تین بوریوں کی قیمت کیا ہوگی ۔ جبکہ ہر ایک بوری میں ۲ من آٹا ہو ؟

۹۹ کس عدد کو ۶۰۸ سے ضرب دیں ۔ کہ ۶۶۸۸ ہو جائے ؟

۱۰۰ بتاؤ ۔ ایک روپیہ ۲ ؍ کی رقم ۲۶ روپے ۱۲ ؍

میں کتنی مرتبہ شامل ہے؟

۱۰۱ کس عدد کو ۳۷ سے ضرب دیں۔ کہ وُہی حاصلِ ضرب حاصل ہو۔ جو ۱۸۵ کو ۶۱۸ کے ساتھ ضرب دینے سے حاصل ہوتا ہے؟

۱۰۲ اگر ۷۰۵ روپے ۸ آنے ۶ پائی کو ۵ روپے ۴ آنے ۳ پائی پر تقسیم کریں۔ تو حاصل قسمت اور باقی بتاؤ۔

۱۰۳ اگر میرے پاس ۴۰۰ روپے اور ہوں۔ تو میں ۱۴۵ روپے کا قرض بھی ادا کر دیتا۔ اور ۳۲۵ روپے میرے پاس بچ بھی رہتے۔ بتاؤ۔ میرے پاس کتنے روپے ہیں؟

۱۰۴ اگر ۱۳ روپے کی ۱۶ سیر مرچیں آتی ہوں۔ تو بتاؤ۔ ایک روپے کی کتنی آئیں گی؟ (جواب زبانی بتاؤ)

۱۰۵ ایک شخص کو ۱۰ روزانہ مزدوری ملتی ہے۔ اور جس دن ناغہ کرتا ہے۔ تو اُس دن مزدوری نہیں دی جاتی ہے۔ اور اس کے علاوہ ۴ آنے جرمانہ دینے پڑتے ہیں۔ اگر مہینہ ۳۰ دن کا ہو۔ اور وُہ ۵ ناغے

کرے۔ تو بتاؤ۔ اُسے مہینے کے آخر میں کیا
مزدوری ملیگی ؟

۱۰۶ زید اور بکر کے پاس ۱۵۸ روپے ہیں۔ عمرو
کے پاس زید اور بکر سے ۹۸ روپے کم ہیں۔
اور بکر کے پاس عمرو سے ۱۰ روپے زیادہ ہیں؛
بتاؤ۔ ہر ایک کے پاس کتنے روپے ہیں ؟

۱۰۷ اگر انکم ٹیکس کی شرح ۵ پائی فی روپیہ ماہوار
ہو۔ اور میری آمدنی ۲۵۳۵ روپے ماہوار ہو۔
تو بتاؤ۔ مجھے ایک سال میں کس قدر انکم ٹیکس
دینا پڑتا ہے ؟ (سال کے ۱۲ مہینے شمار کرو)؛

۱۰۸ میں نے کچھ روپے سے تجارت شروع کی۔ پہلی
تجارت میں ۲۵۶۷ روپے ۵ آنے ۴ پائی فائدہ
ہُوا۔ دُوسری تجارت میں ۱۸۹۰ روپے ۶ آنے
۸ پائی نقصان ہُوا۔ تیسری تجارت میں ۵۶۸
روپے ۹ آنے ۶ پائی فائدہ ہُوا۔ چوتھی تجارت
میں ۲۰۷ روپے ۸ پائی نقصان ہُوا۔ بتاؤ۔ مجھے
ان سب تجارتوں میں کُل کتنا فائدہ یا
نقصان ہُوا ؟

۱۰۹ میں نے ایک کُتا ۳۵ روپے کو خریدا۔ اور

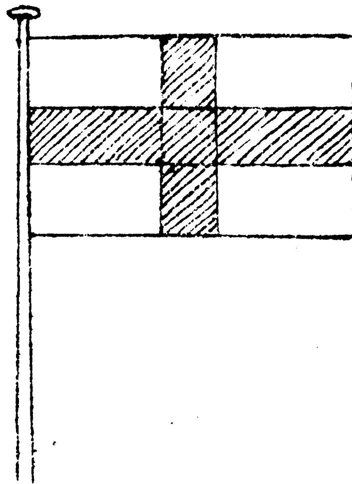
ایک بلی اُس سے ۱۵ روپے کم کو۔ اور ایک
گھوڑا بلی اور کُتّے کی دو چند قیمت سے ۳۰
روپے زیادہ کو۔ بتاؤ۔ میں نے کُل کتنا
روپیہ خرچ کیا؟

۱۱۰ ایک شخص نے ایک گھوڑا ۳۶۵ روپے کو
خریدا۔ اور ایک سال اُسے اپنے پاس رکھا۔
اس عرصے میں اُس کے دانے گھاس وغیرہ
پر ۲۴۵ روپے ۶ آنے ۸ پائی خرچ ہُوئے۔
اب اُس نے یہ گھوڑا ۲۳۵ روپے اصل قیمت
پر فائدہ لے کر بیچ ڈالا۔ بتاؤ۔ اس سودے
میں اُس کو کیا نقصان رہا؟

۱۱۱ ۲۵۲۵ روپے ۸ آنے ۶ پائی اور ۱۸۳۸ روپے
۹ آنے ۱۰ پائی کے حاصل تفریق کو ۱۶۰ سے
اجزائے ضربی کے ذریعے ضرب دو۔

۱۱۲ ایک جھنڈے کا پھریرا تیار کرنے میں سفید
کپڑا ۸ گز خرچ ہوتا ہے۔ اور سرخ کپڑا تین
گز۔ اگر سفید کپڑا ۲ روپے ۱۲؍۰ گز ملتا ہو۔
اور سرخ ایک روپیہ ۱۴؍۰ گز۔ اور لکڑی کا
ڈنڈا تیار کرنے میں ۳ روپے ۷؍۰ خرچ ہوں۔

اور اُس کے اُوپر کا لٹّو ۲ روپے ۱۲/۱۰ میں آتا ہو۔ اور درزی کو پھریرے کی سلائی ۲ روپے ۹/۰ دینی پڑے۔ تو بتاؤ۔ اُس جھنڈے کے تیّار کرنے پر کُل کتنا خرچ آئیگا؟

جوابات

نمبر ۱ - صفحہ ۴

۱ ۲ پیسے ۔ ۲ ۸ روپے ۔ ۳ ۶ روپے ۸ آنے ۔
۴ ۲۴ گرہ ۔ ۵ ۱۵ پیسے ۔ ۶ ۱۵ " ۔
۷ ۲۴ طالب علم ۔ ۸ ۷ روپے ۸ آنے ۔
۹ $\frac{1}{2}$۱۶ میل ۔ ۱۰ ۲۲ " ۱ " ۔
۱۱ $\frac{1}{2}$۶ من ۔ ۱۲ $\frac{1}{2}$۹ سال ۔ ۱۳ ۱۵۲ روپے ۔
۱۴ $\frac{1}{2}$۳۴۳ من ۔ ۱۵ $\frac{1}{2}$۲۷۷ بیگھے ۔
۱۶ ۶۲۲ روپے ۸ آنے ۔ ۱۷ ۲۲۹۲ روپے ۸ آنے ۔
۱۸ ۹۷۳ " ۸ " ۔ ۱۹ ۱۲۸۰ " ۸ " ۔
۲۰ ۶۸۳۵ " ۸ " ۔ ۲۱ $\frac{1}{2}$۱۳ سال ۔
۲۲ ۷۱۵ " " ۔ ۲۳ ۹۰۰۳ ۔ ۲۴ ۶۸۴۰ ۔

نمبر ۲ - صفحہ ۱۲

زبانی مشق کے لئے

۱ ایک پیسہ ۔ ۲ ۳ سیر ۴ چھٹانک ۔
۳ $\frac{1}{4}$ یعنی چوتھا حصہ ۔ ۴ ۲۰ چھٹانک ۔
۵ ۲۷ روپے ۔ ۶ ۳۶ میل ۔ ۷ ۱۶۵ روپے ۔

۸ ۱۲ پیسے ÷ ۹ ۹ گز ÷ ۱۰ ۲۰ برس ÷

۱۱ $\frac{۱}{۴}$ یعنی چوتھا حصہ ÷ ۱۲ ۲۸ بیگھے ÷

تحریری مشق کے لئے

۱۳ ۱۲۲۱ روپے ÷ ۱۴ ۱۳۵ روپے ÷ ۱۵ ۹۳۶ روپے ÷

۱۶ $۲\frac{۱}{۲}$ یعنی ڈھائی ÷ ۱۷ $\frac{۱}{۴}$ یا پاؤ ÷

۱۸ $\frac{۱}{۴}$ یعنی چوتھا حصہ ÷ ۱۹ پانچ پاؤ گز ÷

۲۰ ایک روپیہ ÷ ۲۱ یعنی آدھ گز ÷ ۲۲ ایک روپیہ ÷

۲۳ ۶ روپے ÷ ۲۴ ۱۱۷۰ ÷

نمبر ۳ - صفحہ ۱۹

۱ ۰۳ و ۲ و ۰۲ ÷ ۲ ۱۲ و ۰۱۹ و ۰۳ ÷

۳ ۶ ÷ ۴ ۳ ÷ ۵ ۶ ÷ ۶ ۰.۶ ÷

۷ ۵۴ ÷ ۸ ۷ ÷ ۹ ۷ ÷ ۱۰ ۰۲ ÷

۱۱ ۶ و ۱۰ و ۱۵ ÷ ۱۲ ۰۱۲ و ۰۱۷ و ۲۰ ÷

۱۳ ۵ ÷ ۱۴ ۵ ÷ ۱۵ ۱۰ ÷ ۱۶ ۵ ÷

۱۷ ۱۵۰ ÷ ۱۸ ۰۵ ÷ ۱۹ ۴ سوائے ÷

۲۰ ۴ سوائے ÷ ۲۱ ۱۳ و ۹ و ۱۱ و ۱۵ ڈیوڑھے ÷

۲۲ ۵ و ۱۰ و ۱۳ و ۱۶ سوائے ÷

۲۳ ۰ ÷ ۲۴ - یعنی $\frac{۱}{۴}$ ÷ ۲۵ ۳۱ ÷

۲۶ ۰۳ و ۱۱ و ۱۲ و ۳ ÷

۲۷ ۰۱۰ و ۱۱ و ۰۱۰ و ۱۵ ÷

۲۸ ۰۱۷ و ۰۱۸ و ۲۴ و ۰۱۹ ÷

۲۹ ۳ آنے ÷ ۳۰ ۰۱۶ آنے ÷ ۳۱ ۴ چھٹانک ÷

۳۲ ۲۱ آنے ÷ ۳۳ ۱۶ روپے ÷ ۳۴ ۰۲۲ پیسے ÷
۳۵ ۷ سیر ÷ ۳۶ ۰۲۲ سیر ÷ ۳۷ ۹ ÷
۳۸ ۱۰ گز مخمل ÷ ۳۹ ۰۱۰ روپے ÷ ۴۰ ۰۷ پیسے ÷
۴۱ ۰۲۲ سیر ÷ ۴۲ ۱۶ من ÷ ۴۳ ۱ من ÷
۴۴ ۱۴ روپے ÷ ۴۵ ۱۶ سیر ÷ ۴۶ ۰۱۷ سیر ÷
۴۷ ۱ چھٹانک ÷ ۴۸ ۰۱ ″ ÷ ۴۹ ۰۱۷ ″ ÷
۵۰ ۰۲۲ روپے ÷

نمبر ۴ - صفحہ ۳۹

۱ ۳۲ آنے ÷ ۲ ۵۶ آنے ÷ ۳ ۱۴۴ پائی ÷
۴ ۱۶۴ پائی ÷ ۵ ۱۶۰ ″ ÷ ۶ ۹۶ آنے ÷
۷ ۱۴۴ آنے ÷ ۸ ۸۸ ″ ÷ ۹ ۴۰ ″ ÷
۱۰ ۳۲ پیسے ÷ ۱۱ ۵۶ پیسے ÷ ۱۲ ۶۰ پیسے ÷
۱۳ ۳۰ ″ ÷ ۱۴ ۱۳۲ پائی ÷ ۱۵ ۱۶۸ پائی ÷
۱۶ ۱۸۰ پائی ÷ ۱۷ ۱۹۱ ″ ÷

نمبر ۵ - صفحہ ۴۱

(الف)

۱ ۴۸۷ آنے ÷ ۲ ۱۶۶۴ آنے ÷
۳ ۹۱۳۲۸ آنے ÷ ۴ ۴۲۳۶۸ ″ ÷
۵ ۲۶۴۱۲۸ ″ ÷ ۶ ۲۸۰۹۶۰ ″ ÷
۷ ۱۳۴۸۸۱۶ ″ ÷ ۸ ۱۵۳۰۳۶۸ ″ ÷
۹ ۱۲۱۷۴۲ ″ ÷ ۱۰ ۴۱۰۸۳ ″ ÷

۱۱	۳۲۲۴۰۹	آنے	÷	۱۲	۹۰۸۴۹۵	آنے	÷
۱۳	۱۵۴۵۲۶۱	״	÷	۱۴	۹۰۸۹۰	״	÷
۱۵	۱۱۲۱۴۲	״	÷	۱۶	۱۵۴۴۶۵۵	״	÷
۱۷	۱۰۴۶۹۵	״	÷	۱۸	۱۰۳۰۳۳۲	״	÷
۱۹	۱۱۸۹۷۰۲۰	״	÷	۲۰	۱۴۳۳۰۷۲۱۲	״	÷
۲۱	۵۸۴۶۴۱۲	״	÷	۲۲	۱۰۲۴۰۰۴۰	״	÷
۲۳	۱۲۸۰۱۴۹	״	÷	۲۴	۱۳۷۵۴۴۷	״	÷
۲۵	۱۴۳۳۰۳۱	״	÷	۲۶	۱۳۴۶۵۰۵	״	÷
۲۷	۱۳۴۷۴۲۰	״	÷	۲۸	۱۱۲۰۷۳۵	״	÷
۲۹	۱۱۲۰۸۹۶۰۶	״	÷	۳۰	۱۳۵۴۱۲۳۷	״	÷

(ب)

۱	۳۹۳۶۰	پائی	÷	۲	۲۲۸۴۸	پائی	÷
۳	۶۰۴۸۰	״	÷	۴	۲۸۹۵۳۶	״	÷
۵	۲۲۴۵۲	״	÷	۶	۴۲۷۳۰	״	÷
۷	۲۰۳۱۶	״	÷	۸	۲۴۹۱۲	״	÷
۹	۲۴۱۵۰	״	÷	۱۰	۴۵۹۹۵	״	÷
۱۱	۳۲۳۷۸	״	÷	۱۲	۳۴۷۶۷	״	÷
۱۳	۷۳۱۵۰۵	״	÷	۱۴	۷۹۱۷۶	״	÷
۱۵	۷۱۰۸۹۸	״	÷	۱۶	۷۵۷۷۴۰	״	÷
۱۷	۵۲۵۹۲۸۷	״	÷	۱۸	۲۶۳۸۰۸۴	״	÷
۱۹	۲۴۲۳۶۵۹۵	״	÷	۲۰	۲۵۷۷۶۴۰	״	÷
۲۱	۱۳۵۳۷۴۵۰۶	״	÷	۲۲	۲۲۰۱۲۴۱۶۰	״	÷
۲۳	۱۵۳۷۰۷۵۲۰	״	÷	۲۴	۱۶۵۳۷۲۷	״	÷

۲۵۰ ۲۵۹۳۶۱۲۸۰۰ پائی ؞ ۲۶ ۵۰۰۱۶ پائی ؞
۲۷ ۶۵۵۸۶۶ 〃 ؞ ۲۸ ۱۶۱۵۳۳۲ 〃 ؞
۲۹ ۲۶۲۲۰۔ 〃 ؞ ۳۰ ۳۳۱۴۸۸ 〃 ؞
۳۱ ۹۱۳۱۴۷ 〃 ؞ ۳۲ ۲۰۶۰۴۰۳ 〃 ؞
۳۳ ۱۶۲۳۲۱ 〃 ؞ ۳۴ ۱۶۴۵۶۸ 〃 ؞
۳۵ ۴۰۴۶۱ 〃 ؞ ۳۶ ۲۰۶۷۹۵۰ 〃 ؞
۳۷ ۲۲۱۸۶ 〃 ؞ ۳۸ ۶۰۱۴۳۶ 〃 ؞
۳۹ ۹۷۴۵۵ 〃 ؞ ۴۰ ۱۳۸۰۰۶ 〃 ؞
۴۱ ۶۱۰۷۵۲ 〃 ؞ ۴۲ ۱۱۶۷۳۰ 〃 ؞
۴۳ ۸۰۳۴۴ 〃 ؞ ۴۴ ۲۰۲۸۷۸۰ 〃 ؞
۴۵ ۲۳۴۴۴۱۳ 〃 ؞ ۴۶ ۱۵۶۷۶۱ 〃 ؞
۴۷ ۹۰۶۱۹۲ 〃 ؞ ۴۸ ۲۰۲۹۱۰۲۵ 〃 ؞
۴۹ ۱۳۵۶۵۵۹ 〃 ؞ ۵۰ ۶۰۰۹۳ 〃 ؞

(ج)

۱ ۹۹۲ پیسے ؞ ۲ ۸۹۳۵ پیسے ؞
۳ ۱۸۷۱۸ پیسے ؞ ۴ ۶۰۵۱۵۹ 〃 ؞

(د)

۱ ۲۴۲۴ ادھئے ؞ ۲ ۶۱۷۶ ادھئے ؞
۳ ۸۰۶۴ 〃 ؞ ۴ ۱۳۲۸۵۶ 〃 ؞

(س)

۱ ۱۰۹۹۳۸۶۰ کوڑی ؞ ۲ ۱۵۶۳۸۲۸۰ کوڑی ؞
۳ ۵۳۴۸۱۰۰ 〃 ؞

(ک)

١ ٧٢٣٠٨ دمڑی ؞ ٢ ١٣٢٧٦٠ دمڑی ؞

٣ ٨٩٠٨٤ 〃 ؞ ٤ ٦٧٣١٢ 〃 ؞

٥ ٢٥٦٠٠٠٠ 〃 ؞

(ل)

١ ٤٥٩ کتابیں ؞ ٢ ٩٩ ٹکٹ ؞

٣ ٣٤٠٠ فقیر ؞

نمبر ٦ - صفحہ ٤٨

١ ٣ آنے ؞ ٢ ٤ آنے ٢ پائی ؞

٣ ٥ 〃 ؞ ٤ ٦ 〃 ٢ 〃 〃

٥ ٢ روپے ؞ ٦ ٤ روپے ٢ آنے ؞

٧ ٣ 〃 ٢ آنے ؞ ٨ ٦ 〃 ؞

٩ ٨ 〃 ؞ ١٠ ٣ 〃 ؞

١١ ٥ 〃 ؞ ١٢ ٢ پونڈ ٢ روپے ؞

١٣ ٢ پونڈ ٢ روپے ؞ ١٤ ٤ 〃 ٤ 〃 ؞

١٥ ٦ 〃 ٨ 〃 ؞ ١٦ ٦ 〃 ١٠ 〃 ؞

١٧ - 〃 ٣ 〃 ؞

نمبر ٧ - صفحہ ٥٠

(الف)

١ ٢٠٨٣ روپے ٥ آنے ؞

٢ ٢٩٧٧ 〃 ٩ 〃 ٦ پائی ؞

۳ ۴۷۱۲ روپے ۴ آنے ؛

۴ ۵۲۰ // ۱۰ // ۷ پائی ؛

۵ ۳۸ // ۱۵ // ۰ // ؛

۶ ۲۴۷ // ۱۳ // ۹ ؛ ؛

۷ ۳۱۷ // ۰ // ۰ // ؛

۸ ۱۱۱ // ۸ // ۶ // ؛

۹ ۱۳۵ // ۷ // ۹ // ؛

۱۰ ۵۸ // ۱۰ // ۰ // ؛

۱۱ ۱۲۳۹۴ // ۱۵ // ۰ // ؛

۱۲ ۶۰۴ // ۱۲ // ۰ // ؛

۱۳ ۳۹۸ // ۱۰ // ۱ // ؛

۱۴ ۴۸ // ۲ // ۶ // ؛

۱۵ ۵۵ // ۵ // ۱ پیسہ ؛

۱۶ ۶۹ // ۱۳ // ؛

۱۷ ۱۲۰ // ؛

۱۸ ۱۴ روپے ۹ آنے ۲ پیسے ۱ ۳ کوڑی ؛

۱۹ ۷ // ۱۵ // ۱ // ۲۷ // ؛

۲۰ ۴ // ۱۲ // ۲ // ۵۴ // ؛

۲۱ ۵۶۸۳ روپے ۸ آنے ؛

۲۲ ۱۹۶۱۳ // ؛ ۲۳ ۱۳۷۳۴ روپے ؛

۲۴ ۹۴۶۶۴ // ۸ آنے ؛

۲۵ ۱۶۹۵۱۴۱ روپے ۱۲ آنے ؛

۲۶ ۲۲۴۶۶۳ // ۱۲ ؛

۲۷ ۱۰۸۲۰۹ روپے ۸ آنے ٭

۲۸ ۳۹۳۳۴۸ " ۴ " ٭

۲۹ ۲۹۰ " ۸ " ۳ پائی ٭

۳۰ ۳۳۵ " ۳ " ۱۱ " ٭

۳۱ ۱۳۵۲۷ " ۱۴ " ۳ " ٭

۳۲ ۲۰۸ روپے ۵ آنے ۲ پیسے ۴۶ کوڑی ٭

۳۳ ۸۹ " ٭ ۳۴ ۲۵ روپے ۳ آنے ٭

۳۵ ۳۶۵ " ۵ پائی ٭ ۳۶ ۳۲۵ " ۴ " ٭

۳۷ ۵۹۴ " ۳ " ٭ ۳۸ ۲۵۰۱ " ۱۲ " ٭

۳۹ ۱۲۱۸۸ روپے ۷ آنے ۹ پائی ٭

۴۰ ۱۶۳۸ " ۵ " ۱۱ " ٭

۴۱ ۲۱ روپے ۱۵ آنے ۲ پیسے ۵ کوڑی ٭

۴۲ ۱۷۷۱۴۱ روپے ٭

۴۳ ۸ روپے ۷ آنے ۱۰ پائی ٭

۴۴ ۱۴۴۳۶۵ روپے ۱۲ آنے ۳ پائی ٭

۴۵ ۴۲۵۰ " ۴ " ۸ " ٭

۴۶ ۳۲۵۹ " ۱۴ " ۶ " ٭

۴۷ ۲۲۳۹ " ۱۴ " ۲ پیسے ۵ کوڑی ٭

۴۸ ۲۳۸۵۷ " ۴ " ٭

۴۹ ۱۷۰۰ " ۴ " ۱ پیسہ ٭

۵۰ ۱۶۲۲۴ " ۷ " ۱ " ٭

۵۱ ۲۲۱۴ " ۸ " ۶ " ٭

۵۲ ۴۶۸۸ " ۱ " ۹ " ٭

۵۳ ۳۶۹ روپے ۸ پائی ⁘

۵۴ ۱۰۲ 〃 ایک آنہ ۶ پائی ⁘

۵۵ ۸۶ 〃 ۴ آنے ۴ پائی ⁘

۵۶ ۲۱۹۸ 〃 ۱۴ 〃 ۶ 〃 ⁘

۵۷ ۴۳۹ 〃 ۶ 〃 ۲ 〃 ⁘

۵۸ ۱۱۰۷۱۳ 〃 ۰ 〃 ۶ 〃 ⁘

۵۹ ۵۴۰ 〃 ۲ 〃 ۱۱ 〃 ⁘

۶۰ ۴۲۸۰ 〃 ۱۰ 〃 ۹ 〃 ⁘

(ب)

۱ ۳۶۶۱۹ پونڈ ۲ روپے ۱۰ آنے ۲ پائی ⁘

۲ ۹۵۱۵۲۵۲ پونڈ ایک روپیہ ۱۰ آنے ⁘

۳ ۱۲۲۴۲۳ 〃 ۱۳ روپے ۴ 〃 ⁘

۴ ۸۳۰۴۸۷۰ 〃 ۶ 〃 ⁘

۵ ۷۶۱۴۵۹۴ 〃 ۱۲ 〃 ⁘

۶ ۹۳۲۱۸۲۲ 〃 ۱۲ 〃 ⁘

۷ ۳۸۳ پونڈ ۵ روپے ۷ آنے ۱۱ پائی ⁘

۸ ۳۳۱ 〃 ۱۴ 〃 ۳ 〃 ۵ 〃 ⁘

۹ ۲۶۴ 〃 ۱۴ 〃 ۳ 〃 ۲ 〃 ⁘

۱۰ ۱۸۰۵ 〃 ۱۰ 〃 ۳ 〃 ⁘

۱۱ ۲۳۲ 〃 ۷ 〃 ۱۰ 〃 ۱۰ پائی ⁘

۱۲ ۲۹۲ 〃 ۶ 〃 ۴ 〃 ۵ 〃 ⁘

۱۳ ۲۴۵۰ 〃 ۲ 〃 ۲ 〃 ۱۰ 〃 ⁘

۱۴ ۸۳ 〃 ۵ 〃 ۱۴ 〃 ⁘

۱۵ ۷۴۴ پونڈ ۵ روپے ایک آنہ ؛

۱۶ ۶۰۱ // ۹ // ۱۴ آنے ۲ پیسے ؛

۱۷ ۱۹۳۱۶ // ۶ ۹ // // ؛

۱۸ ۲۵۸۰ // ۱۴ // ۱۰ ۲ // ؛

۱۹ ۲۶۴ // ۱۱ // ۱۰ // ۲ // ؛

۲۰ ۱۲۵۴ // ۱۱ // ۵ // ؛

۲۱ ۷۳۷ // ۱۴ // ۴ // ؛

۲۲ ۶۲ // ۱۱ // ۲ پیسے ؛

۲۳ ۹۶ پونڈ ۱ روپیہ ۶ آنے ۳ پیسے ایک دھیلا ؛

۲۴ ۸۸۷ // ۸ // ۲ // ۲ // ۱ // ؛

۲۵ ۹۹۱ // ۱۱ // ۶ // ۳ پائی ؛

۲۶ ۹۴ // ۱۴ آنے ؛

۲۷ ۸۸۷ // ۱۱ روپے ۸ آنے ۲ پیسے ؛

۲۸ ۸۸۷ // ۱ // ۱۲ // ۲ // ایک دھیلا ؛

۲۹ ۱۳۲ // ۵ // ۱۳ // ۱ // ؛

۳۰ ۹۳۹ // ۱۳ // ۱۴ // ۶ پائی ؛

۳۱ ۵۷۶ // ۰ // ۴ // ۱ ٹکہ ؛

۳۲ ۱۴۶۷ // ۹ // ۴ // ؛

۳۳ ۱۷۷۹۵ پونڈ ایک روپیہ ؛

۳۴ ۵۶۳ // ۷ روپے ۱۱ آنے ؛

۳۵ ۵۸۴ // ۳ // ۸ // ایک ٹکہ ؛

۳۶ ۴ // ۶ ؛

۳۷ ۱۴۶ // ۱۱ ۱۲ // ؛

۳۸ ۲۱۶۳۷ پونڈ ۸ روپے ٭
۳۹ ۵۴ // ۳ // ۴ آنے ٭
۴۰ ۵۴۸ // ۸ // ٭
۴۱ ۱۳۹۸ // ۱۱ // ٭
۴۲ ۴۶۷۶ // ۰ // ۸ آنے ۹ پائی ٭
۴۳ ۵۴۵ // ۷ // ۶ // ۹ // ٭
۴۴ ۱۲۷۹ // ۴ // ۵ // ۶ // ٭
۴۵ ۲۱۰۹۲ // ۱۳ // ۸ // ٭
۴۶ ۷۰۲۷ // ۴ // ۲ // ٭
۴۷ ۴۲۲۹۱ // ۱۱ // ٭
۴۸ ۵۶ // ۱۳ // ۱۵ آنے ۹ پائی ٭
۴۹ ۳۲۸ // ۰ // ۵ // ۶ // ٭
۵۰ ۴۷۶ // ۱۲ // ۱۲ // ۶ // ٭

(ج)

۱ ۱۵۶۲ روپے ۸ آنے ٭
۲ ۶۹۴۴ پونڈ ۶ روپے ۱۰ آنے ۸ پائی ٭
۳ ۲۰ روپے ۵ آنے ٭ ۴ ۱۲ روپے ۱۲ آنے ٭
۵ ۱۵ // ۱۰ // ٭ ۶ ۱۰ // ۶ // ۸ پائی ٭
۷ ۶۲۵ // ٭ ۸ ۶ // ۴ // ٭
۹ ۸ // ۲ آنے ٭ ۱۰ ۳۱ // ۴ // ٭

نمبر ۸ - صفحہ ۵۸

۱ ۳۰ روپے ۸ آنے ٭ ۲ ۱۰ روپے ٭

۳ ۔۴۰ روپے ۱۲ آنے ۔ ۴ ۱۰ آنے ۳ پائی ۔
۵ ۱۷ 〃 ۔ ۶ ۱۶ روپے ایک آنہ ۔
۷ ۳۳ 〃 ایک آنہ ۔ ۸ ۴۱ 〃 ۲ آنے ۔
۹ ۱۴ 〃 ۱۲ آنے ۔ ۱۰ ۳۵ 〃 ۱۰ 〃 ۔
۱۱ ۱۳ 〃 ۲ 〃 ۔ پائی ۔ ۱۲ ۱۲ 〃 ۲ 〃 ۳ پائی ۔
۱۳ ۱۳ 〃 ۱ 〃 ۵ 〃 ۔

نمبر ۹ ۔ صفحہ ۵۹

۱ ۱۶ روپے ۶ آنے ایک پائی ۔
۲ ۶ 〃 ۱۵ 〃 ۔ 〃 ۔
۳ ۳۹ 〃 ۔ 〃 ۱ 〃 ۔
۴ ۶۵ 〃 ۱۰ 〃 ۱۰ 〃 ۔
۵ ۱۳۶۹ روپے ۴ آنے ۱ پائی ۔
۶ ۲۱۸۹ 〃 ۰ 〃 ۸ 〃 ۔
۷ ۱۶۲۶ 〃 ۳ 〃 ۰ 〃 ۔
۸ ۱۰۰۴ 〃 ۴ 〃 ۴ 〃 ۔
۹ ۱۰۵۸ 〃 ۱۳ 〃 ۱ 〃 ۔
۱۰ ۱۵۵۰ 〃 ۱۴ 〃 ۱۰ 〃 ۔
۱۱ ۱۳۶۰۰ 〃 ۶ 〃 ۸ 〃
۱۲ ۲۱۵۱۹ 〃 ۱۴ 〃 ۵ 〃 ۔
۱۳ ۸۶۲ 〃 ۱ 〃 ۳ 〃 ۔
۱۴ ۴۰۰۰ 〃 ۱۳ 〃 ۴ 〃 ۔
۱۵ ۳۰۱۷۶ 〃 ۱۳ 〃 ۴ 〃 ۔

۱۶	۱۳۹۸۸۲	روپے	۵	آنے	۲	پائی
۱۷	۱۵۷۷۴۹۹	//	۰	//	۴	//
۱۸	۸۰۹۹۷	//	۹	//	۸	//
۱۹	۱۴۵۷۲	//	۹	//	۲	//
۲۰	۷۴۷۹۷	//	۹	//	۲	//
۲۱	۱۸۰۱	//	۱۵	//	۱۰	//
۲۲	۱۰۷۷۸	//	۱۵	//	۵	//
۲۳	۱۴۹۰۸	//	۵	//	۷	//
۲۴	۴۹۹۹۶	//	۱۳	//	۱	//
۲۵	۱۱۲۸۷۹	//	۲	//	۱	//
۲۶	۳۰۱۳۱	//	۸	//	۹	//
۲۷	۳۶۱۵۲۸	//	۱۳	//	۸	//
۲۸	۴۱۲۷	//	۱۵	//	۵	//
۲۹	۱۶۵۲۸۷	//	۵	//	۷	//
۳۰	۱۰۸۸۲۹	//	۳	//	۵	//
۳۱	۳۷۲۲۴۸	//	۹	//	۱۰	//
۳۲	۱۵۲۹۴۲	//	۱۱	//	۳	//
۳۳	۱۶۱۴۶۱	//	۱۰	//	۶	//
۳۴	۱۳۹۳۳۱۹	//	۵	//	۴	//
۳۵	۸۰۶۰۰۰	//	۱۰	//	۷	//
۳۶	۴۰۵۸۳۴	//	۱۵	//	۳	//
۳۷	۱۴۱۲۵۹۷	//	۱۳	//	۷	//
۳۸	۳۰۵۰۲	//	۱	//	۳	//

۳۹	۱۲۷۶۶۹۳	روپے	۱۰	آنے	۴	پائی	✤
۴۰	۱۰۶۲۴۱	//	۷	//	۴	//	✤
۴۱	۴۲۹۵۸	//	۸	//	۱۱	//	✤
۴۲	۸۹۹۸۵۳	//	۱۱	//	۱۰	//	✤
۴۳	۱۳۹۳۷۷۳۷	//	۵	//	۸	//	✤
۴۴	۴۸۲۷۱۵۶۷۶	//	۵	//	۹	//	✤
۴۵	۵۵۴۹۲۶۹	//	۴	//	۸	//	✤
۴۶	۱۰۴۸۹۵۱۰۲۱	//	۶	//	۵	//	✤
۴۷	۵۰۳۹۱۴۱	//	۱۵	//	۴	//	✤
۴۸	۲۴۱۰۹۰۶۳۴	//	۳	//	۳	//	✤
۴۹	۵۶۶۶۰۶۲۷۳	//	۷	//	۱۰	//	✤
۵۰	۶۷۷۴۹۱۸۴	//	۶	//	۱	//	✤
۵۱	۴۹۰۹۱۱۵۰	//	۳	//	۹	//	✤
۵۲	۳۴۳۳۶۴۱۲	//	۹	//	۳	//	✤
۵۳	۹۷۲۰۴۲۶۸۸	//	۱	//	۳	//	✤
۵۴	۷۱۶۱۱۰۶۹۷	//	۹	//	۷	//	✤
۵۵	۸۸۷۶۴۷	//	۱۵	//	۳	//	✤
۵۶	۶۵۰۵۵۱	//	۱۳	//	۲	//	✤
۵۷	۳۱۱۱۳۱	//	۵	//	۱۰	//	✤
۵۸	۴۸۱۲۴۵۹۱۹	//	۲	//	۸	//	✤
۵۹	۸۶۹۹۴۷۸۵۹	//	۶	//	۵	//	✤
۶۰	۱۷۸۷۲۵۹۸	//	۵	//	۷	//	✤
۶۱	۸۱۲۰۹۲۳۸۵	//	۱۴	//	۱	//	✤

۶۲	۱۱۱۸۱	روپے	۵	آنے	۸	پائی
۶۳	۱۲۶۳۰	//	۱۳	//	۵	//
۶۴	۳۴۷۰	//	۱۲	//	۰	//
۶۵	۱۷۲۴	//	۲	//	۶	//
۶۶	۷۴۵۹	//	۱۰	//	۶	//
۶۷	۱۰۱۴۲۴	//	۱	//	۱۰	//
۶۸	۱۸۷۵۴	//	۳	//	۱۰	//
۶۹	۳۹۰۱	//	۸	//	۳	//
۷۰	۴۱۷۶	//	۱۰	//	۴	//
۷۱	۷۵۷۴	//	۱۴	//	۷	//
۷۲	۲۰۱۸	//	۱	//	۹	//
۷۳	۱۱۳۶۱	//	۱	//	۱۱	//
۷۴	۴۵۵۴	//	۱۴	//	۵	//
۷۵	۴۲۱۹	//	۲	//	۳	//
۷۶	۳۸۳۵۰	//	۳	//	۳	//
۷۷	۱۲۰۱	//	۱۰	//	۱۰	//
۷۸	۵۶۹۸	//	۹	//	۶	//
۷۹	۵۷۳۵	//	۹	//	۱۰	//
۸۰	۲۶۲۰۱۲۲	روپے	۱۴	آنے	۶	پائی
۸۱	۲۶۵۶۶۲۱	//	۶	//	۱۰	//
۸۲	۲۴۱۸۸۲	//	۲	//	۷	//
۸۳	۵۱۷۰۷	//	۸	//	۶	//
۸۴	۱۹۳۹۷۴	//	۳	//	۲	//

۸۵ ۱۰۰۷۴۲ روپے ۸ آنے ۱۱ پائی ؞
۸۶ ۲۳۲۳۵۹ // ۱۰ // ۳ // ؞
۸۷ ۳۷۳۵۲ // ۵ // ۴ // ؞
۸۸ ۶۷۱۲۷۵۵۸ // ۸ // ۱ // ؞
۸۹ ۹۷۴۵۶ // ۳ // ۲ // ؞
۹۰ ۲۲۱۴۹۵ // ۹ // ۵ // ؞
۹۱ ۷۹۷۲ // ۲ // ۸ // ؞
۹۲ ۱۷۱۶۳۱ // ۹ // ۷ // ؞
۹۳ ۵۸۹۰ // ۹ // ۸ // ؞
۹۴ ۱۲۴۶۵۷ // ۱۲ // ۷ // ؞
۹۵ ۷۶۹۹۵۷ // ۸ // ۱۱ // ؞
۹۶ ۱۱۸۱۱ // ۱۴ // ۸ // ؞
۹۷ ۲۱۳۹۵۱ // ۱۰ // ۴ // ؞
۹۸ ۴۰۰۳ // ۲ // ۹ // ؞
۹۹ ۴۷۹۳ // ۴ // ۵ // ؞
۱۰۰ ۱۴۹۲۳ // ۱۵ // ۰ // ؞
۱۰۱ ۲۱۲۱ // ۱ // ۶ // ؞
۱۰۲ ۱۳۴۶۶ // ۱۰ // ۶ // ؞
۱۰۳ ۳۳۲۱۳ // ۱ // ۹ // ؞
۱۰۴ ۱۶۸۷۸۱ روپے ۹ آنے ؞ ۱۰۵ ۱۹۸ روپے ۹ آنے ؞
۱۰۶ ۵۳ روپے ۱ آنہ ۹ پائی ؞ ۱۰۷ ۲۰۰ // ۵ // ۳ پائی
۱۰۸ ۱۲۳۹۰۰ روپے ۸ آنے ؞ ۱۰۹ ۱۳ // ۱ // ۱ ؞
۱۱۰ ۷۶۴۲ // ۸ // ؞ ۱۱۱ ۱۳۰ // ۱۳ // ۲ //

۱۱۲ ۸۳ روپے ۱۴ آنے ۳ پائی؞ ۱۱۳ ۱۸ روپے ۶ آنے ۹ پائی؞
۱۱۴ ۴۰۵ 〃 ۴ 〃 〃 ؞ ۱۱۵ ۳۷۵۰ 〃 ۵ 〃 ۱۰ 〃
۱۱۶ ۳۵ 〃 ۱ 〃 ۳ پائی؞ ۱۱۷ ۱۴ 〃 ۱ 〃 ۲ 〃
۱۱۸ ۸۲۰۰۰ روپے؞ ۱۱۹ ۴۲۲ 〃 ۸ 〃 ؞
۱۲۰ ۱۲۴۳۷ 〃 ۵ آنے ۸ پائی؞

نمبر ۱۰ - صفحہ ۸۶

۱ ۸ آنے؞ ۲ ۲ روپے ۶ آنے؞
۳ ۹ 〃 ؞ ۴ ۲ 〃 ۴ 〃 ؞
۵ ایک روپیہ ۷ آنے؞ ۶ ۳ آنے ۱ پائی؞
۷ ۳ آنے ۳ پائی؞ ۸ ۲ 〃 ۲ 〃 〃
۹ ۳ پائی؞ ۱۰ ۳ روپے ۸ آنے؞
۱۱ ۶ روپے ۱۰ آنے؞ ۱۲ ۸ 〃 ۱۰ 〃 ؞
۱۳ ۹ 〃 ۱۲ 〃 ؞ ۱۴ ۴۴ 〃 ۱۲ 〃 ؞
۱۵ ۹ آنے ۹ پائی؞ ۱۶ ۱۱ آنے ۱۰ پائی؞
۱۷ ۱۴ 〃 ۹ 〃 ؞ ۱۸ ۴ روپے ۵ آنے ۶ پائی؞
۱۹ ۹ روپے ۶ آنے ۴ پائی؞ ۲۰ ۶ 〃 ۶ 〃 ۱۰ 〃 ؞
۲۱ ۸ پائی؞ ۲۲ ۲ آنے ۷ پائی؞
۲۳ ۲ آنے ۸ پائی؞ ۲۴ ۱ 〃 ۱ 〃 ؞
۲۵ ۱ 〃 ۱۱ 〃 ؞ ۲۶ ۱۲ 〃 ؞
۲۷ ۱۲ 〃 ؞ ۲۸ ۱۲ 〃 ؞
۲۹ ۷ روپے ۸ آنے ۶ پائی؞
۳۰ ۳ 〃 ۹ 〃 ۹ 〃 ؞

نمبر ۱۱ - صفحہ ۸۷

۱ ۲ روپے ۱۰ آنے ۳ پائی ٭ ۲ ۴ روپے ۴ آنے ۲ پائی ٭

۳ ۱۷۱ // ۱۱ // ۴ // ٭ ۴ ۳۲۵ // ۱۱ // ۴ // ٭

۵ ۸۷۰ // ۱۴ // ۶ // ٭ ۶ ۱۳۲ // ۳ // ۲ // ٭

۷ ۴۰۷ // ۱۱ // ۱۱ // ٭ ۸ ۱۰۸ // ۱۴ // ۵ // ٭

۹ ایک پائی ٭ ۱۰ ۹۸ // ۹ // ۶ // ٭

۱۱ ۱۴ آنے ۱۱ پائی ٭ ۱۲ ۲۸۸ // ۱ // ۷ // ٭

۱۳ ۷۰۷ روپے ۳ آنے ۱۰ پائی ٭ ۱۴ ۲۹۷ // ۸ // ۲ // ٭

۱۵ ۶ // ۶ // ۸ // ٭ ۱۶ ۱۰ // ۸ // ۹ // ٭

۱۷ ۹۸۸ // ۸ // ۷ // ٭ ۱۸ ۹۱ // ۱۲ // ۹ // ٭

۱۹ ۱۶۱۸ // ۸ // ۸ // ٭ ۲۰ ۹۰۹ // ۱ // ۷ // ٭

۲۱ ۸۹۸ // ۴ // ۳ // ٭ ۲۲ ۴۲۶ // ۱۳ // ۵ // ٭

۲۳ ۹۹۰ // ۱۰ // ۵ // ٭ ۲۴ ۱۰۲۸ // ۱۰ // ۴ // ٭

۲۵ ۱۱۲۰ // ۷ // ۱۱ // ٭ ۲۶ ۴۹۴ // ۱۲ // ۵ // ٭

۲۷ ۱۶۳۶ // ۲ // ۶ // ٭ ۲۸ ۹۹۸ // ۲ // ۷ // ٭

۲۹ ۵۹۲ // ۶ // ۴ // ٭ ۳۰ ۱۸۸ // ۴ // ۹ // ٭

۳۱ ۹۵۵ // ۱۲ // ۱۱ // ٭ ۳۲ ۸۰۹ // ۷ // ۵ // ٭

۳۳ ۷۵۹۱ روپے ۱۳ آنے ۱۰ پائی ٭

۳۴ ۸۶۸۸ // ۹ // ۶ // ٭

۳۵ ۴۸۹۸۸ // ۱۱ // ۹ // ٭

۳۶ ۸۶۸۷ // ۷ // ۷ // ٭

۳۷ ۱۲۸ // ۸ // ۱۰ // ٭

۳۸ ۳۹۸۷۱ روپے ۱۴ آنے ایک پائی ٭

۳۹ ۴۶۵۸ 〃 ۱۰ 〃 ۷ 〃 ٭

۴۰ ۱۴۲۰۵ 〃 ۱۲ 〃 ۱۰ 〃 ٭

۴۱ ۸۷۸۸ 〃 ۱۱ 〃 ۷ 〃 ٭

۴۲ ۹۰۰ 〃 ۱۵ 〃 ۲ 〃 ٭

۴۳ ۴۲۹۹۸ 〃 ۱۴ 〃 ۱۰ 〃 ٭

۴۴ ۲۲۸۹۹ 〃 ۱۳ 〃 ۱۱ 〃 ٭

۴۵ ۹۳۴ 〃 ۱۴ 〃 ۱۱ 〃 ٭

۴۶ ۸۹۸ 〃 ۱۳ 〃 ۳ پیسے ٭

۴۷ ۹۸ 〃 ۱۵ 〃 ۱ 〃 ٭

۴۸ ۲۰ روپے ایک دھیلا ٭ ۴۹ ۹۶ روپے ایک دھیلا ٭

۵۰ ۱۹ 〃 〃 〃 ٭ ۵۱ ۳ آنے ۲ پیسے ٭

۵۲ ایک آنہ ۲ پیسے ایک دھیلا ٭

۵۳ 〃 〃 ۳ 〃 〃 〃 ٭

۵۴ ۱۰۹۰۰ روپے ۱۴ آنے ۴ پائی ٭

۵۵ ۱۸۹۸ 〃 ۱۴ 〃 ۱۱ 〃 ٭

۵۶ ۱۶۹۸ 〃 ۱۴ 〃 ۱۱ 〃 ٭

۵۷ ۸۹ 〃 ۳ 〃 ۲ 〃 ٭

۵۸ ۱۱۲۰ 〃 ۱۴ 〃 ۱۱ 〃 ٭

۵۹ ۱۴ آنے ۱۱ پائی ٭

۶۰ ۹۸۶ پونڈ ۱۴ آنے ۱۱ پائی ٭

۶۱ ۸۸۶ روپے ۱۴ 〃 ۱۱ 〃 ٭

۶۲ ۵۰۲۸ 〃 ۱۴ 〃 ۱۱ 〃 ٭

۶۳	۹۰	پونڈ	۹	روپے	۵	آنے			⁘
۶۴	ایک	"	۱۳	"	۱۵	"			⁘
۶۵	۱۰۰۸	پونڈ	۱۴	روپے	۵	آنے			⁘
۶۶	۲۱۹۹۶	"	۱۳	"	۱۵	"			⁘
۶۷	۴۴۹۹	"	۱۰	"	۱۵	"			⁘
۶۸	۱۰۳۳۹	"	۱۴	"	۱۰	"			⁘
۶۹	۲۳۲۸	"	۱۵	"	۳	پیسے			⁘
۷۰	۸	"	۱۴	"	۱	"			⁘
۷۱	۸۹	"	۱۳	"	۱۵	آنے	۳	پیسے	⁘
۷۲	۶۰۲	"	۹	"	۴	"	۳	"	⁘
۷۳	۹۹۸	"	۵	"	۱۴	"	۳	"	⁘
۷۴	۹۹۰	"	۱۰	"	۱۵	"	۳	"	⁘
۷۵	۱	"	۲	"	۱۵	"	۳	"	⁘
۷۶	۸۸۹۷	"	۵	"	۱۵	"	۳	"	⁘
۷۷	۹۹۹	"	۲	"	۱۵	"	۳	"	⁘
۷۸	۴۶	"	۱۱	"	۱۵	"	۳	"	⁘
۷۹	۱۰۲	"	۰	"	۱۵	"	۳	"	⁘
۸۰	۱۰۱	"	۱	"	۱۵	"	۳	"	⁘
۸۱	۱۱۳	"	۱۴	"	۱۲	"	۹	پائی	⁘
۸۲	۹۹۹	"	۱۴	"	۱۳	"	۱۱	"	⁘
۸۳	۹۹۸	"	۱۴	"	۱۴	"	۱۱	"	⁘
۸۴	۱۰۰۹۸	"	۱۴	"	۱۴	"	۱۱	"	⁘
۸۵	۱۹۹	"	۰	"	۲	"	۱۱	"	⁘

۸۶۔ ایک پونڈ ۵ آنے ۹ پائی ۔

۸۷ ۱۰۱ پونڈ ۱۴ روپے ۳ آنے ۷ پائی ۔

۸۸ ۱۰۰ 〃 ۰ 〃 ۱ 〃 ۱ 〃 ۔

۸۹ ۱۰۰۱۱ 〃 ۱۴ 〃 ۱۴ 〃 ۱۱ 〃 ۔

۹۰ ۴۰۱۱۳ 〃 ۱۴ 〃 ۱۴ 〃 ۱۱ 〃 ۔

۹۱ ۵۶۸۹ 〃 ۰ 〃 ۷ 〃 ۱۱ 〃 ۔

۹۲ ۴۰۰۱ 〃 ۱۴ 〃 ۱۴ 〃 ۱۱ 〃 ۔

۹۳ ۱۰۱۰ 〃 ۱۴ 〃 ۱۰ 〃 ایک ٹکہ ۔

۹۴ ۱۹۹۹۸ 〃 ۱۴ 〃 ۳ 〃 ۱ 〃 ۔

۹۵ ۱۶۰۵۴ روپے ۳ چونیاں ۳ آنے ۔

۹۶ ۱۱۴۰۰ 〃 ۶ دوانیاں ایک آنہ ۱۱ پائی ۔

۹۷ ۳۰۰ روپے ۳ آنے ۔ **۹۸** ۱۰۸۸ روپے ۷ آنے ۔

۹۹ ۱۹۶۹۷ روپے ۷ آنے ۔

۱۰۰ ۲۱۶ 〃 ۷ 〃 ۳ پیسے ۔

۱۰۱ ۲۱۵۳ 〃 ۷ 〃 ۹ پائی ۔

۱۰۲ ۷ آنے ۹ پائی ۔

۱۰۳ ۹۹۸ روپے ۲ چونیاں ۳ آنے ۳ پیسے ۔

۱۰۴ ۳۹۸۳۶ 〃 ۳ 〃 ۳ 〃 ۱ 〃 ۔

۱۰۵ ۴۷ 〃 ۱ 〃 ۳ 〃 ۱ 〃 ۔

۱۰۶ ۹۳۹۷ 〃 ۲ 〃 ۲ 〃 ۳ 〃 ۔

۱۰۷ ۲۲۹۳۶ 〃 ۳ 〃 ۳ 〃 ۱ 〃 ۔

۱۰۸ ۳۷ 〃 ۱ 〃 ۳ 〃 ۳ 〃 ۔

۱۰۹ ۱۸۰۰ پونڈ ۲۵ اٹھنیاں ۵ آنے ۔

۱۱۰ ۲۰۹۵ پونڈ ۲۷ شلنگ ۶ آنے +
۱۱۱ ۲۶۷۰۰ 〃 ۲۸ 〃 ۶ 〃 +
۱۱۲ ۱۰۱۰ 〃 ۲۸ 〃 ۷ 〃 +
۱۱۳ ۴۱۹۶۷ 〃 ۲۲ 〃 ۱ 〃 +
۱۱۴ ۲۲۰ 〃 ۲۹ 〃 ۴ 〃 +
۱۱۵ ۱۲۵۹۴۰ 〃 ۲۸ 〃 ۷ 〃 +
۱۱۶ ۳۱۵۰ 〃 ۲۷ 〃 ۶ 〃 +
۱۱۷ ۱۱۱۱۰۱ 〃 ۲۹ 〃 ۶ 〃 +
۱۱۸ ۹۹۰۷ 〃 ۲۵ 〃 ۷ 〃 +
۱۱۹ ۱۰۵۵۴ 〃 ۲۸ 〃 ۰ 〃 +
۱۲۰ ۱۱۱۱۰۱ 〃 ۲۴ 〃 ۳ 〃 +
۱۲۱ ۱۴ روپے ۷ آنے ۸ پائی + ۱۲۲ ۱۴ روپے ۷ آنے ۱۱ پائی +
۱۲۳ ۱۳ 〃 ۷ 〃 ۱۱ 〃 +
۱۲۴ ۲۴۲ پونڈ ایک روپیہ ۱۵ آنے ۹ پائی +
۱۲۵ ۳۲۹۰ 〃 ۱۲ روپے ۱۵ 〃 ۹ 〃 +
۱۲۶ ۲۰۹۴۹ 〃 ۱۳ 〃 ۷ 〃 ۹ 〃 +
۱۲۷ ۱۹۴۹۹ 〃 ۱۳ 〃 ۱۵ 〃 ۱۱ 〃 +
۱۲۸ ۲۵۰۸ 〃 ۱۳ 〃 ۷ 〃 ۹ 〃 +
۱۲۹ ۲۰۹۸ 〃 ۱۳ 〃 ۱۵ 〃 ۱۰ 〃 +
۱۳۰ ۲۰۱۹۶ 〃 ۱۴ 〃 ۰ 〃 ۲ 〃 +
۱۳۱ ۵۹۸۶ 〃 ۱۴ 〃 ۱۵ 〃 ۱۱ 〃 +
۱۳۲ ۱۵۱۴۰۰ 〃 ۱۴ 〃 ۷ 〃 ۱۱ 〃 +
۱۳۳ ۹۸ روپے ۵ ٹکے + ۱۳۴ ۱۸۲۴ روپے ۲ چونی ۴ ٹکے +

۱۳۵ ۶۳۹۹۸ روپے ۲ چونّیاں ۷ ٹکے ۔

۱۳۶ ۴۹۹۹۸ " ۲ " ۷ " ۔

۱۳۷ ۱۲۰۹ " ۲ " ۷ " ۔

۱۳۸ ایک روپیہ ۷ ٹکے ۔

۱۳۹ ۶۹۹۶ روپے ۲ چونّیاں ۷ ٹکے ۔

۱۴۰ ۳۱۰۲۰ " ۱ " ۷ " ۔

۱۴۱ ۱۱ روپے ۳ چونّیاں اور ۱۹۱ روپے ۹ آنے ۔

۱۴۲ ۲ آنے ۳ پائی ۔ ۱۴۳ ۱۱ آنے ۹ پائی ۔

۱۴۴ ۱۸ روپے ۱ آنہ ۶ پائی ۔ ۱۴۵ ۷۹ روپے ۴ آنے ۱۱ پائی ۔

۱۴۶ ۸ " ۱۳ آنے ۶ " " ۱۴۷ ۱۵ آنے ۹ پائی ۔

۱۴۸ ۱۴۵ روپے ۔ ۱۴۹ ۶ روپے ۱۴ آنے ۸ پائی ۔

۱۵۰ ۱۴۸ " ۔ ۱۵۱ ۴۲ " ۹ " ۳ " ۔

۱۵۲ ۷ روپے ۲ آنے ۶ پائی ۔ ۱۵۳ ۹ " ۱۴ " ۶ " ۔

۱۵۴ ۲۸ " ۸ " ۔ ۱۵۵ ۳۷۶ " ۱۰ " ۹ " ۔

۱۵۶ ۳۶۸ روپے ۸ آنے ۔

۱۵۷ ۵۹۶۰۷ روپے ۲ آنے ۲ پائی ۔

۱۵۸ (الف) ۳ " ۱ " ۱۰ " ۔

(ب) ۲ " ۱۵ " ۶ " ۔

نمبر ۱۲ ۔ صفحہ ۱۰۱

۱ ستہتر لاکھ سات ہزار ستتر ۔ ۲ ۱۳۰۰۵۰۰۱۱ ۔

۳ ۳۳۰۱۸ ۔ ۴ ۲۰۵۳۶۹۰۰ ۔

۵ ۱۴۱۲۸۸۴ باقی ۵۰۰ ۔ ۶ ۱۱۲ روپے ۱۰ آنے ۱۱ پائی ۔

۷ ۱۱۲۱۰ باقی ۴ ٭ ۸ چار کروڑ تیرہ لاکھ پانچ ہزار ستّاسی ٭

۹ ۱۷۴۵۰۳۰۲ ٭ ۱۰ ۳۹۴ روپے ۱۱ آنے ۱۰ پائی ٭

۱۱ ۲۹۹۹۹۹۷ ٭ ۱۲ ۲۹۵۶۵۴ ٭

۱۳ ۳۴۸۲۵۴۹۸۶۰۷۱ ٭ ۱۴ ۱۳۸۸ ٭

۱۵ ۵۵۸ روپے ۸ آنے ۷ پائی ٭ ۱۶ ۶۳۸۴۰ حُرُوف ٭

۱۷ ۱۲۵۰۹۰۹۲ ٭ ۱۸ ۹ ٭ ۱۹ ۱۹۸۰۰۰ ٭

۲۰ ۱۴۰۳ روپے ۶ آنے ٭ ۲۱ ۱۴۳۹۵۵۵۲ ٭

۲۲ ۷۰۰۷ ٭ ۲۳ ۲۲۶۹۱۱ ٭ ۲۴ ۲۸ برس ٭

۲۵ ۸۷۶ روپے ۹ آنے ۳ پائی ٭

۲۶ ۴۲۱ کی جگہ ٭ ۲۷ ۳۱۷۸۵۷۰۸ ٭

۲۸ بیاسی لاکھ پینتیس ہزار سات سو چھیانوے ٭

۲۹ ۵۵۰۴۴۰۰۳۳ ٭

۳۰ ۲۳۶۲۵ روپے ۶ آنے ۱۱ پائی ٭
دُوسری رقم چھوٹی ہے ٭

۳۱ ۷۶۶۴۹۹۰۳ ٭ ۳۲ ۳۰۰۳ مرتبہ ٭

۳۳ ۴۹۸۸۵۹۶۹ ٭ ۳۴ ۳۰۰۸۱ ٭

۳۵ ۴ روپے ۲ آنے ۸ پائی ٭ ۳۶ پانسو۔ پانچ لاکھ ٭

۳۷ ۱۲ ٭ ۳۸ ۷۴۲۴۸۱ ٭ ۳۹ ۲۱۲۰۳۱۱۸۰ ٭

۴۰ ۳۶۱ روپے ۶ آنے ٭ ۴۱ ۱۸۴۱۷۳۶ ٭

۴۲ ۶۵۰ باقی ۵۶۸۰۳ ٭ ۴۳ بتیس بتیس ہزار ٭

۴۴ ۲۶ ٭ ۴۵ ۱۲۴۲ روپے ۸ آنے ۹ پائی سالانہ بچت ہے ٭

۴۶ ۳۰۵۳۶۵۶۴۷۶ ٭ ۴۷ ۹۲۰۵۵ ٭ ۴۸ ۲۲۰ ٭

۴۹ دو ارب بتیس کروڑ پچیس ہزار پندرہ ٭

۵۰ ۶۲۶ روپے ۳ آنے ۴ پائی سالانہ منافع ۔

۵۱ ۴۲۲۷۳۲۱ و ۳۸۵۴۷۰ و ۳۴۲۶۴۰۰۰ ۔

۵۲ ۶۱۱ باقی ۳۹۹ ۔ **۵۳** ۱۵۰۰۰ ۳۹۵ ۔

۵۴ ۴۰ × ۴۰ + ۹ × ۹ = ۱۶۸۱ = ۴۱ × ۴۱ ۔

۵۵ ۱۸۹ ہنڈسے ۔ **۵۶** ۵۷۰۰۰۴۰۳۱ ۔

۵۷ ۴۶۰۹۰۸۸ ۔

۵۸ ۱۱۷ روپے ۱۳ آنے نقصان ۔ **۵۹** ۱۲۰ ۔

۶۰ ۴۲۲۱۰ و ۴۲۳۱ و ۳۳۸۴۸ ۔ **۶۱** ۴۳ مرتبہ ۔

۶۲ ۱۲۰۰۲۱۲۱۴۴۱ ۔ **۶۳** ۴۵۳ روپے ۳ آنے ۱ پائی ۔

۶۴ ۳۵۰۰۰۰۰ ۔ **۶۵** ۵۹۳۴۹۲ ۔

۶۶ ۵۸۶۵۴۳۶ باقی ۲۰۶۷ ۔

۶۷ ۳۹۹۰۶ باقی ۱۱ ۔ **۶۸** ۴۹۷۸۸ ۔ **۶۹** ۴ ۔

۷۰ (۱) ۸۴۰ روپے ۹ آنے ۔ (۲) ۱۷ روپے ۲ آنے ۱ پائی ۔

۷۱ ۲۴۳ میل ۔ **۷۲** ۲۳۰۳۰۰۰۵ ۔ **۷۳** ۴۰ ۔

۷۴ ۲۴ روپے ۱۱ آنے ۔ **۷۵** ۲۳۰۸۲۵۶ ۔

۷۶ ۷۴۰ باقی ۲۲۱ ۔ **۷۷** ۵۰۷ ۔

۷۸ ۴۵۶ ″ ۱۲۲ ۔ **۷۹** ۲۲ روپے ۴ آنے ۔

۸۰ ۱۷۴ ۔ **۸۱** ۳۲ صفحے ۔

۸۲ سات ارب تینتیس کروڑ ساٹھ لاکھ دو ہزار پندرہ ۔

۸۳ ۱۵ باقی ۳۰۴۳۲ ۔ **۸۴** ۴۵۷۳۲۷ ۔

۸۵ ۱۴۹ روپے ۹ آنے ۷ پائی ۔ **۸۶** ۱۳ ۔

۸۷ ۴۱ × ۴۱ × ۴۱ = ۶۸۹۲۱ = ۲۳۶ × ۲۳۶ + ۱۱۵ + ۱۱۵ +

۸۸ ۵۳ روپے ۱۳ آنے ۴ پائی موہن لال شام چند کو دے ۔

۸۹ ۱۸۵۸۶۵ ٭ ۹۰ تین لاکھ پچھتر ہزار نو سو اکسٹھ ٭
۹۱ ۱۱۴۴۱۴۷۶ ٭ ۹۲ ۵۷۸ صندوق ٭
۹۳ ۱۵۴ روپے ۴ آنے ایک پائی ٭ ۹۴ ۷۴۰۴۸۰ ٭
۹۵ ۲۴ روپے ۶ پائی ٭ ۹۶ ۱۰۸۰۳۷۵ ٭
۹۷ تین دہائیاں اور ۴ اکائیاں ٭
۹۸ ستر ارب ستر لاکھ سات ہزار ستھتر ٭
۹۹ ۴۱۰۹۲۱۹۸۴ ٭ ۱۰۰ ۲۰ ٭ ۱۰۱ ۲ برس ٭
۱۰۲ ۵۵۰۳۵ پیٹیاں ٭ ۱۰۳ ۱۰۲ اور ۱۳۸ ٭
۱۰۴ ۴۴۲ ٭ ۱۰۵ ۵۷۳۰ پیسے ٭
۱۰۶ ۷۸۵۶۱۳۶ ٭ ۱۰۷ ۱۷۹۵۱۶۴ ٭
۱۰۸ ۴۹۹۵۰ ٭ ۱۰۹ ۷۵ اور ۶۸ ٭
۱۱۰ ۲۰۹ ٭ ۱۱۱ ۱۳۱ ٭
۱۱۲ ۳۴ روپے ۹ آنے ٭ ۱۱۳ ۷۰۷۵۹۴ باقی ۷۷۰ ٭
۱۱۴ ۱۷۰ ٭ ۱۱۵ ۲۱۲ روپے ۸ آنے ٭
۱۱۶ ۹۹۲۸۱۷ ٭
۱۱۷ سڑسٹھ لاکھ اُنسٹھ ہزار دو سو تیرہ ٭
۱۱۸ ۲۶۵۵۶۲ ٭ ۱۱۹ ۷۰۸۰ باقی ۱۵۶۹ ٭
۱۲۰ ۶۷۰۸ ٭ ۱۲۱ ۳۷۹۹۰۰۹۲ ٭
۱۲۲ ۳۷۶۷۲۸ ٭ ۱۲۳ ۴۴۸۸۴۷ ٭
۱۲۴ ۷۹۹ روپے ۱۳ آنے ۴ پائی ٭
۱۲۵ ۱۳۷ ٭ ۱۲۶ ۹۳۷ ٭
۱۲۷ ۹۳۰۰۰ ٭ ۱۲۸ ۱۶۷ روپے ۷ آنے ٭
۱۲۹ ۲۳ ٭ ۱۳۰ ۱۰۷۰ اور ۱۶۴۶ ٭

نمبر ۱۳ - صفحہ ۱۲۲

۱ ۱ روپیہ و ۱ روپیہ ۸ آنے و ۲ روپے ۔
۲ ۱ " ۱۱ آنے و ۲ روپے ۴ آنے و ۲ روپے ۱۲ آنے ۔
۳ ۲ " ۱۲ " و ۳ " ۷ " و ۴ " ۲ " " ۔
۴ ۳ " ۱۲ " و ۴ " ۸ " و ۵ " ۴ " " ۔
۵ ۳ آنے و ۳ آنے ۳ پائی و ۳ آنے ۶ پائی ۔
۶ ۳ " ۴ پائی و ۵ آنے و ۵ " ۴ " ۔
۷ ۳ " ۴ " ۵ " و ۶ " ۸ " ۔
۸ ۵ " و ۶ آنے ۶ پائی و ۷ " ۶ " ۔
۹ ۶ " ۵ پائی و ۷ آنے و ۸ " ۴ " ۔
۱۰ ۱۲ روپے ۲ پیسے و ایک روپیہ ایک آنہ ۲ پیسے و ایک روپیہ ۴ آنے ۔
۱۱ ۱۰ آنے ۲ پیسے و ۱۱ آنے ایک پیسہ و ۱۲ آنے ۔
۱۲ ۹ " و ۱۱ آنے ۳ پائی و ۱۳ آنے ۶ پائی ۔
۱۳ ۱۰ " ۸ پائی و ۱۳ آنے ۴ پائی و ایک روپیہ ۔
۱۴ ۸ " ۳ " و ۱ روپیہ ۶ " ۵ " " ۳ آنے ۳ پائی ۔
۱۵ ۱۱ " ۴ " و ایک روپیہ ۶ آنے ۸ پائی و ایک روپیہ ۱۲ آنے ۴ پائی ۔

نمبر ۱۴ - صفحہ ۱۲۳

۱ ۱۷ روپے ۳ روپے و ۲۵ روپے ۲ آنے ۶ پائی ۔

۲ ۸۶ روپے ۱۴ آنے ۱ پائی و ۹۹ روپے ۴ آنے ۸ پائی ؎

۳ ۶۶ 〃 ۶ 〃 ۶ 〃 و ۹۷ 〃 ۱۱ 〃 ؎

۴ ۲۳۷ 〃 ۷ 〃 و ۲۵۷ روپے ۳ آنے ۷ پائی ؎

۵ ۲۵۰ 〃 ۶ 〃 ۸ پائی و ۳۰۰ روپے ۸ آنے ؎

۶ ۴۰۵ 〃 ۱۱ 〃 ۳ 〃 و ۵۴۰ 〃 ۱۵ 〃 ؎

۷ ۹۱۱ 〃 ۱۴ 〃 و ۱۰۶۳ روپے ۱۳ آنے ۸ پائی ؎

۸ ۱۷۷۶ 〃 ۹ 〃 و ۱۸۹۵ 〃 ؎

۹ ۴۹۹۴ 〃 ۱۴ 〃 ۹ پائی و ۲۶۶۲ روپے ۱۵ آنے ۱ پائی ؎

	روپے	آنے	پائی		روپے	آنے	پائی
۱۰	۶۵۲۵ 〃	۸ 〃	۴	و	۸۸۲۸ 〃	۱۰ 〃	۴
۱۱	۴۸۲۰ 〃	۳ 〃	۴	و	۶۸۹۲ 〃	۰ 〃	۰
۱۲	۵۲۶۳ 〃	۷ 〃	۸	و	۵۷۴۶ 〃	۱۲ 〃	۳
۱۳	۸۳۵۴ 〃	۲ 〃	۶	و	۸۴۳۸ 〃	۱ 〃	۸
۱۴	۵۵۲۱ 〃	۱۵ 〃	۸	و	۶۳۱۰ 〃	۱۳ 〃	۴
۱۵	۹۷۸ 〃	۲ 〃	۰	و	۱۱۰۹ 〃	۸ 〃	۸
۱۶	۸۴۲۴ 〃	۷ 〃	۸	و	۸۸۹۶ 〃	۴ 〃	۰
۱۷	۱۱۳۶۳ 〃	۱۴ 〃	۱۱	و	۱۲۰۰۰ 〃	۵ 〃	۰
۱۸	۱۱۲۶۶ 〃	۱۴ 〃	۰	و	۱۰۷۹۷ 〃	۶ 〃	۹
۱۹	۵۲۹۶ 〃	۱۱ 〃	۶	و	۵۵۸۲ 〃	۱۳ 〃	۰
۲۰	۴۳۰۲ 〃	۱۰ 〃	۸	و	۴۹۹۴ 〃	۲ 〃	۸
۲۱	۱۰۹۲۹ 〃	۱۵ 〃	۰	و	۱۱۱۳۲ 〃	۵ 〃	۶
۲۲	۶۸۵۷ 〃	۱۳ 〃	۰	و	۸۲۲۹ 〃	۶ 〃	۰
۲۳	۴۹۵۵ 〃	۱۱ 〃	۸	و	۶۹۳۸ 〃	۰ 〃	۴

۰	روپے	آنے	پائی	روپے	آنے	پائی
۲۴	۳۹۶۸	۱۴	۸	۴۱۳۲	۹	۴
۲۵	۱۰۷۰۸	۴	۰	۱۱۰۹۰	۱۱	۰
۲۶	۸۴۰۷	۱۰	۹	۸۵۵۹	۲	۷
۲۷	۱۲۸۱۶	۱۱	۶	۱۳۵۹۳	۷	۱۰
۲۸	۱۱۷۰۱	۱۰	۸	۱۱۸۰۰	۰	۰
۲۹	۱۲۴۱۶	۱۰	۸	۱۲۹۱۳	۵	۴
۳۰	۱۷۵۴	۴	۰	۴۲۳۹	۷	۰
۳۱	۴۷۷۷	۱۴	۱	۶۵۶۹	۱۰	۲
۳۲	۱۱۱۲۲	۶	۸	۲۲۶۴۲	۱	۰
۳۳	۶۲۹۹۴	۱	۶	۱۶۱۹۱۴	۱۳	۰
۳۴	۵۶۲۹۵	۵	۴	۱۴۰۷۳۸	۵	۴
۳۵	۹۵۰۷۷۲	۱۳	۰	۱۲۰۳۷۰	۲	۰
۳۶	۲۸۶۸۳	۱۰	۶	۳۳۳۴۰	۱۲	۶
۳۷	۲۵۷۲	۴	۶	۷۷۱۶	۱۳	۶
۳۸	۵۱۸۲۷	۰	۰	۱۵۵۴۸۱	۰	۰
۳۹	۲۴۰۶۶	۶	۴	۷۲۱۹۹	۳	۰
۴۰	۵۳۸۲	۰	۰	۱۰۷۶۴	۷	۰
۴۱	۷۳۹۵۴	۱۱	۰	۲۹۵۸۱۸	۱۲	۰
۴۲	۵۷۶۱	۸	۰	۱۷۲۸۴	۱	۰
۴۳	۱۳۷۰۱۰	۱۴	۳	۴۵۹۰۷۳	۶	۰
۴۴	۱۲۷۶۲۷	۵	۰	۱۸۹۸۶۵	۵	۲
۴۵	۱۴۱۲۶	۱۲	۰	۳۱۱۹۰	۲	۰

۴۶ ۲۰۱۳۳ روپے ۱۱ آنے ایک پیسہ و ۲۰۲۶۷۹ روپے ۵ آنے ۲ پیسے ٭

۴۷ ۱۲۷۶۴ روپے ۷ آنے ۲ پیسے و ۱۵۳۲۱ روپے ۱۵ آنے ٭

۴۸ ۲۱۸۴۱ روپے ایک آنہ ۲ پیسے و ۲۸۰۸۱ روپے ۶ آنے ۲ پیسے ٭

۴۹ ۲۶۶۰۸ روپے ۸ آنے و ۲۱۴۹۶۶ روپے ٭

۵۰ ۱۷۰۶۲ ″ ۱۵ ″ و ۱۴۸۸۰ ″ ۷ آنے ۲ پیسے ٭

۵۱ ۱۶۷۸۶ روپے ۶ آنے ۲ پیسے و ۱۷۷۱۸ روپے ۱۵ آنے ۳ پیسے ٭

۵۲ ۸۹۸۱۱ روپے ۱۲ آنے ۳ پیسے و ۱۱۸۳۴۰ روپے ۴ آنے ٭

۵۳ ۴۹۳۵۳ روپے ۹ آنے و ۱۲۴۱۰۶ روپے ۶ آنے ٭

۵۴ ۳۷۶۸۶۹ روپے ۶ آنے و ۲۶۶۲۶۶ روپے ۶ آنے ۲ پیسے ٭

۵۵ ۶۴۵ پونڈ ۱۱ روپے ۳ آنے ۲ پائی و ۱۲۹۱ پونڈ ۷ روپے ۶ آنے ۴ پائی ٭

۵۶ ۲۱۱۰ پونڈ ۴ روپے ۶ آنے ۴ پائی و ۶۹۴ پونڈ ۲ روپے ۱۰ آنے ایک پائی ٭

۵۷ ۲۵۸۲ پونڈ ۱۱ روپے ۳ آنے ۴ پائی و ۲۱۹۲ پونڈ ۴ روپے ۱۵ آنے ۸ پائی ٭

۵۸ ۷۱۳۵ پونڈ ۴ روپے ۱۴ آنے و ۷۲۳۴ پونڈ

۰ ۶ روپے ۶ آنے ۵ پائی ۔

۵۹ ۷۰۹۳ پونڈ ۳ روپے ۲ آنے ۲ پائی و ۵۲۵ پونڈ
۱۲ روپے ۰ آنے ۲ پائی ۔

۶۰ ۷۱۶۲ پونڈ ۱۰ روپے ۸ آنے ۵ پائی و ۵۷۳۷ پونڈ
۷ روپے ۹ آنے ۱۱ پائی ۔

۶۱ ۷۳۱۰۶ پونڈ ۹ روپے ۹ آنے ۵ پائی و ۶۱۹۲۵ پونڈ
۹ روپے ۶ آنے ۔

۶۲ ۵۵۴۶۷ پونڈ ۲ روپے ۹ آنے ۴ پائی و ۶۷۶۶۶ پونڈ
۱۲ روپے ۴ آنے ۔

۶۳ ۲۹۲۳۱ پونڈ ۶ روپے ۱۱ آنے ۶ پائی و ۶۳۵۴ پونڈ
۱۰ روپے ۱۲ آنے ۶ پائی ۔

۶۴ ۶۴۹۸۰ پونڈ ۹ آنے ۲ پائی و ۷۷۸۱۲ پونڈ ۱۲
روپے ۵ پائی ۔

۶۵ ۹۵۵۷۲ پونڈ ۲ روپے ۱۳ آنے و ۱۰۳۸۸۲ پونڈ
۱۲ روپے ۳ آنے ۔

۶۶ ۱۹۵۶۱۲ پونڈ ۶ آنے ۳ پائی و ۷۱۹۹۹۹ پونڈ
۲ روپے ۱۴ آنے ۸ پائی ۔

۶۷ ۲۷۸۶۵۲ پونڈ ۱۰ روپے ۵ آنے ۹ پائی و ۵۵۹۹۹۷
پونڈ ۱۰ روپے ۲ آنے ۸ پائی ۔

۶۸ ۲۸۲۶۴۰ روپے ۔ ۶۹ ۱۰۹۰۲۷۰ روپے ۲ آنے ۔

۷۰ ۲۹۱۱۶۲ " ۔ ۷۱ ۹۰۰۱۷۸ " ۲ " ۲ " ۔

۷۲ ۲ روپے ۶ آنے ۔

۷۳ ۳۲۲ روپے ۱۲ آنے ۴ پائی

۷۴ ۶ روپے ۱۳ آنے ۳ پائی ؛
۷۵ ۱۷۱۲ ″ ۱۵ ″ ۶ ″ ؛
۷۶ ۱۸ ″ ۱۱ ″ ۳ ″ ؛
۷۷ ۶۸۰ ″ ۱۲ ″ اور ۳۱ روپے ۴ آنے ؛
۷۸ ۳۵۷۵ ″ ۱۳ ″ ۴ پائی ؛
۷۹ ۱۰۲۲ ″ ۱۰ ″ ۸ ″ ؛
۸۰ ۴۵ ″ ۴ ″ ؛ ۸۱ ۲۸۳ روپے ۸ آنے ؛
۸۲ ۳۵۱ ″ ۷ ″ ۳ پائی ؛
۸۳ ۳۹۲۷ ″ ۸ ″ ۳ ″ ؛
۸۴ ۴۸۱ ″ ۱۲ ″ ؛ ۸۵ ۲۳۶ روپے ۱۲ آنے ؛
۸۶ ۲۶ ″ ۱۰ ″ ۶ پائی ؛
۸۷ ۲۳ ″ ۴ ″ ۸ ″ ؛
۸۸ ۸۱۳ ″ ۱۲ ″ ؛ ۸۹ ۹۰۷ روپے ۱ آنہ ۴ پائی ؛
۹۰ ۲۰۴۷ روپے ؛
۹۱ ۱۸۷۳ ″ ۶ آنے ۳ پائی ؛
۹۲ ۱۳۸۶ ″ ۱۲ ″ ۸ ″ ؛

نمبر ۱۵ - صفحہ ۱۴۰

۱ ۲ روپے ۱۱ آنے ۴ پائی ب ا ۔ ۱ روپیہ ۱۲ آنے ۳ پائی و ا ۔ ۱ روپیہ ۵ آنے ۲ پائی د ب ا ؛

۲ ۲ روپے ۲ آنے ۵ پائی ب ا و ۱ روپیہ ۹ آنے ۱۰ پائی و ا ۔ ۱ روپیہ ۴ آنے ۸ پائی ؛

۳ ۲ روپے ۱۰ روپے ۱۰ پائی ب ۳ و ۲ روپے ۳ آنے

۸ پائی ب ۵ و ۱ روپیہ ۱۴ آنے ۷ پائی ب ۴ ٭

۴ ۳ روپے ۱۰ آنے ۸ پائی و ۳ روپے ۳ آنے ۴ پائی و
۵ ״ ״ ۲ ״ ״ ״ ب ۱۳ ٭

۵ ۲ ״ ۹ ״ ۲ ״ ب ۴ و ۱ روپیہ ۹ آنے ۵
پائی ب ۷ و ۱ روپیہ ۱۲ آنے ۸ پائی ٭

۶ ۲ روپے ۱۳ آنے ۹ پائی ب ۳ و ۱۱ روپیہ ۱۴ آنے ۲
پائی ب ۳ و ۱ روپیہ ۶ آنے ۱۰ پائی ب ۷ ٭

۷ ۲ روپے ۱ آنہ ب ۴ و ۱ روپیہ ۷ آنے ۷ پائی ب ۲
و ۱ روپیہ ۲ آنے ۴ پائی ب ۴ ٭

۸ ۳ روپے ۴ ״ ۷ ״ ب ۲ و ۱ روپیہ ۱۳ آنے
۳ پائی و ۲ روپے ۵ آنے ۷ پائی ب ۲ ٭

۹ ۲ روپے ۳ آنے ۶ پائی و ۱ روپیہ ۱۱ آنے ۷ پائی ب ۳ و
۲ ״ ۹ ״ ۵ ״ ״ ٭

۱۰ ۲ ״ ۱ ״ ۱۰ ״ ب ۱ و ۱ روپیہ ۱۲ آنے ۲ پائی
ب ۵ و ۱ روپیہ ۸ آنے ۸ پائی ب ۳ ٭

۱۱ ۳ روپے ۱ آنہ ۱ پائی ب ۲ و ۲ روپے ۴ آنے ۱۰ پائی و
۳ ״ ۱۰ ״ ۱۱ ״ ب ۱ ٭

۱۲ ۲ ״ ۷ ״ ۲ ״ ب ۵ و ۱ روپیہ ۱۴ آنے ۲ پائی
ب ۱ و ۲ روپے ۱۳ آنے ۹ پائی ب ۱ ٭

۱۳ ۲ روپے ۱۱ آنے ب ۶ و ۳ روپے ۵ پائی ب ۴ و
۳ ״ ۷ ״ ۴ پائی ب ۴ ٭

۱۴ ۳ ״ ۴ پائی ب ۵ و ۳ روپے ۶ آنے ۵ پائی ب ۳
و ۵ روپے ۴ آنے ۸ پائی ب ۱ ٭

۱۵ ۵ روپے ۱۲ آنے ۱۰ پائی ب ۳ و ۴ روپے ۱۰ آنے ۳
پائی ب ۴ و ۲ روپے ۹ آنے ۳ پائی ب ۴ ٭

۱۶ ۳ روپے ۶ آنے ۶ پائی ب ۳ و ۲ روپے ۸ آنے ۱۰ پائی
ب ۷ و ۴ روپے ۱ آنہ ۵ پائی ب ۲ ٭

۱۷ ۴ روپے ۵ آنے ۳ پائی ب ۲ و ۱ روپیہ ۱۳ آنے ۸
پائی ب ۳ و ۳ روپے ۳ آنے ۱۱ پائی ب ۳ ٭

۱۸ ۳ روپے ۵ آنے ۱۱ پائی ب ۳ و ۴ روپے ۷ آنے ۱۱ پائی
ب ۱۰ ۵ روپے ۶ آنے ۳ پائی ب ۴ ٭

۱۹ ایک روپیہ ایک آنہ ۴ پائی ٭

۲۰ ۴ ″ ۱ ″ ۴ ″ ٭

۲۱ ۳ ″ ۲ ″ ـ ″ ب ۲ ٭

۲۲ ـ ″ ۱ ″ ۲ ″ ٭ ۲۳ ۵ آنے ٭

۲۴ ۱ ″ ۳ ″ ۱۱ ″ ٭

۲۵ ۶ ″ ۱ ″ ۲ ″ ٭

۲۶ د ″ ۹ ″ ٭ ۲۷ ۳ روپے ۶ آنے ٭

نمبر ۱۶ - صفحہ ۱۴۳

۱ ۱ روپیہ ۱۱ آنے ۴ پائی و ۱ روپیہ ۴ پائی ب ۴ ٭

۲ ۱۳ آنے ۲ پائی ب ۲ و ۱۱ آنے ۹ پائی ب ۳ ٭

۳ ایک روپیہ ۴ آنے ۵ پائی ب ۲۶ و ۱۳ آنے ۷
پائی ب ۴۲ ٭

۴ ایک روپیہ ۶ آنے ۷ پائی ب ۱۲ و ۱۲ آنے ۱۱
پائی ب ۲ ٭

۵ ۱۵ آنے ۱۱ پائی ب ۱۴ و ۲ روپے ۳ آنے ۱۰ پائی ب ۳۲ ٭

۶ ایک روپیہ ۵ آنے ۱۰ پائی ب ۲۹ و ایک روپیہ ۷ آنے ۳ پائی ب ۵۷ ٭

۷ ایک روپیہ ۱۴ آنے ۱۱ پائی ب ۶۶ و ۴ روپے ۳ آنے ۹ پائی ب ۲۰ ٭

۸ ۴ روپے ۱۲ آنے ۷ پائی ب ۱۷ و ۴ روپے ۷ آنے ایک پائی ب ۵۲ ٭

۹ ۶۶ روپے ۱۱ پائی ب ۴۵ و ۲۴ روپے ۱۲ آنے ۴ پائی ب ۶۱ ٭

۱۰ ۱۴ روپے ۳ آنے ب ۴۴ و ۲۵ روپے ایک آنہ ۷ پائی ب ۲۸ ٭

۱۱ ۱۳۴۶۴ روپے ۷ آنے ۵ پائی ب ۳۰ و ۲۰۰۴ ۸ روپے ۱۴ آنے ۶ پائی ب ۹۰ ٭

۱۲ ایک روپیہ ۴ آنے ۱۱ پائی ب ۲۱ و ۲ روپے ۷ آنے ۵ پائی ب ۱۶ ٭

۱۳ ۳۶ روپے ۳ آنے ۱۱ پائی ب ۴۷ و ۶۸ روپے ۴ آنے ۱۱ پائی ب ۸۷ ٭

۱۴ ۲ روپے ۳ آنے ۱۱ پائی ب ۴۸ و ۲ روپے ۱۲ آنے ۳ پائی ب ۱ ٭

۱۵ ۳۹ روپے ۲ آنے ۵ پائی ب ۳۲ و ۴۹ روپے ۶ آنے ۱۱ پائی ب ۴۲ ٭

۱۶ ۴۶ روپے ۱۴ آنے ۱۱ پائی ب ۳۴ و ۲۳ روپے

۱۲ آنے ۱۰ پائی ب ۴۵ ٭

۱۷ ۲۶۸ روپے ۵ آنے ب ۳۳ و ۱۹۳ روپے ۳ آنے
۱۱ پائی ب ۱۶۵ ٭

۱۸ ۲۵ روپے ۷ آنے ایک پائی ب ۸۴ و ۱۳ روپے
۱۱ آنے ۲ پائی ب ۱۶۴ ٭

۱۹ ۷۳۲ روپے ۲ آنے ۱۰ پائی ب ۱۶ و ۴۲۳ روپے
۶ پائی ب ۱۶۸ ٭

۲۰ ۴۱ روپے ۱۲ آنے ۱۱ پائی ب ۵۳ و ۴۹ روپے ایک
آنہ ب ۱۳۶ ٭

۲۱ ۴۸۰۲ روپے ۱۱ آنے ب ۸۷ و ۶۳۳۶ روپے ۷
آنے ۱۰ پائی ب ۲۷ ٭

۲۲ ۱۹ روپے ۹ پائی ب ۱۵۹ و ۱۷ روپے ۱۲ آنے
۶ پائی ب ۳ ٭

۲۳ ۲۵۴ روپے ۱۳ آنے ۱۰ پائی ب ۳۸ و ۲۳۷ روپے
۱۳ آنے ۱۱ پائی ب ۱۸۱ ٭

نمبر ۱۷۱ - صفحہ ۱۴۴

۱	۳۵ روپے ۴ آنے ۲ پائی ٭						
۲	۴۶۷	″	۱۲	″	۵	″	ب ۲ ٭
۳	۵۰	″	۱۳	″	۱	″	٭
۴	۹۴	″	۱۴	″	۸	″	ب ۲ ٭
۵	۹۲	″	۶	″	۹	″	ب ۱ ٭
۶	۱۵۸	″	۱۳	″	۸	″	٭

٧	١٨٥٩	روپیے	٧	آنے	٨	پائی	ب	٢	÷
٨	٩٠	″	٦	″	٧	″	ب	٣	÷
٩	١٩	″	٦	″	٢	″			÷
١٠	١	″	٤	″	١١	″			÷
١١	٧٤	″	١٠	″	٤	″	ب	٤	÷
١٢	٦٠	″	٢	″	٠	″	ب	٢	÷
١٣	٤	″	٩	″	١	″			÷
١٤	١١		١	″	٦				÷
١٥	١٠٦٦	″	١٥	″	٧	″	ب	٥	÷
١٦	٥٤	″	١٢	″	٢	″			÷
١٧	٧٦٦	″	١٢	″	٤	″	ب	٤	÷
١٨	٨٩		١	″	١١	″	ب	٦	÷
١٩	٦٠٤	″	٠		٠	″	ب	١	÷
٢٠	١	″	٢	″	١١	″			÷
٢١	١٠٦٩	″	١٢	″	١١	″	ب	٦	÷
٢٢	١٩	″	١٣	″	١١	″	ب	٢	÷
٢٣	٩١	″	١١	″	ـ	″	ب	٧	÷
٢٤	٧٣٦٢	″	١٤	″	٢	″	ب	١	÷
٢٥	٦٧	″	١٤	″	٥	″			÷
٢٦	١٦٢١	″	٠	″	١٠	″	ب	٨	÷
٢٧	٣١	″	١٥	″	١	″			÷
٢٨	٤٣٠	″	٣	″	١	″			÷
٢٩	٣٥٩٦	″	١٤	″	٦	″			÷

۳۰	۲۳۹	روپے	۲	آنے	۶	پائی	٭
۳۱	۱۳۱	″	۳	″	۲	″	٭
۳۲	۵۴۷	″	۱۲	″	۲	″	٭
۳۳	۱۷۱	″	۶	″	۱۱	″	٭
۳۴	۸۷۶	″	۴	″	—	″	٭
۳۵	۱۴۹	″	۱۵	″	۴	″	٭
۳۶	۴	″	۹	″	۰	″	ب ۲۴ ٭
۳۷	۱۷۹	″	۹	″	۱۱	″	ب ۳۲ ٭
۳۸	۵۹۶	″	۱۳		۱۱	″	ب ۴۰ ٭
۳۹	۵۰	″	۱۳	″	۵	″	٭
۴۰	۵۰	″	۱۳	″	۵		٭
۴۱	۳۸	″	۲	″	۳	″	٭
۴۲	۵۷	″	۳	″	۴	″	ب ۳۳ ٭
۴۳	۱۲۱	″	۱۱	″	۵	″	٭
۴۴	۱۰۸		۱۵	″	۵	″	ب ۱۶ ٭
۴۵	۲۵	″	۶	″	۱۰		ب ۲ ٭
۴۶	۲۱	″	۲	″	۳		ب ۹۰ ٭
۴۷	۱۷۵	″	۶	″	۱	″	٭
۴۸	۱۱	″	۱	″	۶	″	٭
۴۹	۱۰۶	″	۱۵	″	۵	″	ب ۶۶ ٭
۵۰	۹۹	″	۱۴	″	۲	″	٭
۵۱	۱۰۹	″	۱۲	″	۸	″	٭
۵۲	۱۹۰	″	۱۱	″	۳	″	٭

۵۳	۱۷۲ روپے	۱۰ آنے	ایک پائی	ب ۶۶ ∴
۵۴	۱۶۲ ″	۰ ″	۱۱ ″	∴
۵۵	۵۵۸ ″	۳ ″	۸ ″	∴
۵۶	۵۶۹ ″	۹ ″	۷ ″	ب ۹۵ ∴
۵۷	۵۹ ″	۹ ″	۸ ″	∴
۵۸	۱۹ ″	۱۴ ″	۱۰ ″	ب ۴۴ ∴
۵۹	۵۱۸ ″	۱۳ ″	۹ ″	∴
۶۰	۳۹۱۷ ″	۱۱ ″	۲ ″	ب ۱۴۴ ∴
۶۱	۳۷۹۰۹ ″	۱۲ ″	۴	
۶۲	۲۳۴۳۱ ″	۰ ″	۱۰	ب ۵۱ ∴
۶۳	۶۵ ″	۴ ″	۴ ″	∴
۶۴	۷ ″	۳ ″	۱۰ ″	∴ ۶۵ ۵ آنے ∴
۶۶	۷۱۲ ″	۱۳ ″	۱۰ ″	∴
۶۷	۱۷۷ ″	۱۵ ″	۱۱ ″	ب ۳۰ ∴
۶۸	۱۰۵ ″	۹ ″	۱۰ ″	ب ۲۶۰ ∴
۶۹	۳۴۵	۴	۹ ″	ب ۱۱ ∴
۷۰	۶۳۱ ″	۱ ″	۸ ″	∴
۷۱	۶ ″	۱۴ ″	۹ ″	ب ۷۱۴ ∴
۷۲	۷۴۶ ″	۱۵ ″	۹ ″	∴
۷۳	۳۶۰ ″	۱۱ ″	۶ ″	ب ۱۶۹ ∴
۷۴	۶۲۳ ″	۱۲ ″	۱ ″	ب ۳۹۵ ∴
۷۵	۱ ″	۷ ″	۲ ″	ب ۷۹۲۰ ∴
۷۶	۹ ″	۱۵ ″	۱۰ ″	ب ۳۴۵۶ ∴

۷۷ ۴۷ روپے ۴ آنے ۹ پائی ب ۲۱۶۸ ۔

۷۸ ۵ ۔ ۷۹ ۹ ۔ ۸۰ ۹ ۔ ۸۱ ۲۷ ۔

۸۲ ۶ ۔ ۸۳ ۶ ۔ ۸۴ ۶۴ ۔ ۸۵ ۹ ۔

۸۶ ۶۳ ۔ ۸۷ ۱۷۲۸ ۔

۸۸ ۵۳ روپے ۵ آنے ۸ پائی ب ۲۵ ۔

۸۹ ۲ 〃 ۱۵ 〃 ۹ ب ۶۱۵ ۔

۹۰ ۲۴ 〃 ۷ 〃 ۰ 〃 ب ۳۲۲ ۔

۹۱ ۶۰۴ 〃 ۱۵ 〃 ۶ ب ۲۵۲ ۔

	روپے		آنے		پائی		روپے		آنے		پائی
۹۲	۷	〃	۰	〃	۸	۹۳	۵	〃	۱۳	〃	۶
۹۴	۶	〃	۲	〃	۸	۹۵	۵	〃	۱۲	〃	۰
۹۶	۱	〃	۱۲	〃	۰	۹۷	۰	〃	۵	〃	۶
۹۸	۰	〃	۷	〃	۱۰	۹۹	۸	〃	۵	〃	۸

۱۰۰ ۳ 〃 ۱۴ 〃 ۶ ۔

۱۰۱ گھوڑوں کی قیمت ۳۴۱۷ روپے ۱۲ آنے ۔
بیلوں 〃 〃 ۱۰۹۳ 〃 ۶ 〃 ۔

۱۰۲ ۳۱ روپے ایک آنہ ۔

۱۰۳ لڑکی کا حصہ ۸ روپے ۵ آنے ۴ پائی ۔
لڑکے 〃 〃 ۶ 〃 ۱۰ 〃 ۸ 〃 ۔

۱۰۴ 〃 〃 〃 ۲۰ 〃 〃 لڑکی کا حصہ ۵ روپے ۔

۱۰۵ ایک لڑکے کا حصہ ۲ روپے ۴ آنے ۶ پائی ۔
〃 مرد 〃 〃 ۶ 〃 ۱۳ 〃 ۶ 〃 ۔

۱۰۶ ۲ روپے ۱۲ آنے ۵ پائی ب ۳ ۔

١٠٧ ٣۵ روپے کے نوٹ اور ۴ روپے ٦ آنے ٭
١٠٨ ١٨ ״ ١۵ آنے ٭ ١٠٩ ١٣ روپے ۴ آنے ٭
١١٠ ١۴ ״ ۵ ״ ٦ پائی ٭ ١١١ ١۵ آنے ١١ پائی ٭
١١٢ ١۴ آنے ٣ پائی ٭ ١١٣ ٣ ״ ٦ ״ ٦ ٭
١١۴ ۵٢٣۴ روپے ١۵ آنے ١٠ پائی ٭
١١۵ ٨٧ روپے ٨ آنے و ۵٠ روپے و ۵٠ روپے ٭
١١٦ مردوں کا حصہ ٧٠٠ روپے۔ عورتوں کا حصہ ٣٠٠ روپے ٭ ١١٧ ٢ روپے ٣ آنے ٩ پائی ٭
١١٨ ایک آنہ ٧ پائی ٭
١١٩ پہلے کو ١٠ روپے۔ باقیوں میں سے ہر ایک کو ٩ روپے ٭

نمبر ١٨ - صفحہ ١۵٣

١ (ا) ١٧ اٹھنیاں - (ب) ٩۵ چونیاں -(ج) ١۵١ دوانیاں ٭
٢ ٣٩۴١۵ ٭ ٣ (ا) ٣ آنے ٣ پائی - (ب) ۴ روپے ٦ آنے - (ج) ایک روپیہ ایک آنہ ٨ پائی -(د) ٣٢ روپے ٧ آنے ٭ ۴ ۴٣٠۴٢۴٦ ٭
۵ ٧ آنے ٣ پائی، ایک روپیہ ایک آنہ ٦ پائی، ایک روپیہ ایک آنہ ٣ پائی، ۵ روپے ٣ آنے ٦ پائی، ١٢ روپے ایک آنہ ٩ پائی، ١٩ روپے ١۵ آنے ٣ پائی ٭ ٦ ١۴٩٦۴٧ ٭
٧ ٦ آنے، ٩ آنے، ١۵ آنے، ایک روپیہ ٢ آنے، ٣ روپے ٩ آنے، ٦ روپے ٧ آنے، ٧ روپے ١۴ آنے، ١٦ روپے، ٧٨ روپے ٦ آنے ٭ ٨ ٣٦٠١ ٭

۹ ۴ روپے ۳ آنے ۳ پائی ، ۱۰ روپے ۱۴ آنے ۶ پائی ،

۱۱ ″ ۹ ″ ۰ ″ ، ۲۳ ″ ۷ ″ ۰ ″ ،

۶۵ ″ ، ۷۰ روپے ۔ ۱۰ ۵۱۹۵ ۔

۱۱ $\frac{1}{2}$ ۔ ۱۲ ۱۱۹ روپے ۴ آنے ۸ پائی ۔

۱۳ ۲۹۴ ، ۲۸۲ ، ۱۷۲۸ ، ۴۸ ۔

۱۴ ۸۲۰ روپے ۵ آنے ۔ ۱۵ ۱۳ دفعہ ۔

۱۶ ۴۰ ″ ۸ ″ ۲ پائی ۔ ۱۷ ۱۳ دفعہ ۔

۱۸ ۷ روپے ۶ پائی ۔ ۱۹ ۴۲ دفعہ ۔

۲۰ ۲۲ روپے ۳ آنے ۶ پائی ۔ ۲۱ ۴۲ ۔

۲۲ ۵ ۔ ۲۳ ۶ روپے ۶ آنے ڈیڑھ پیسہ ۔

۲۴ ۵۰۲ ، ۲۴۶ ۔ ۲۵ ۲ روپے ۶ پائی ۔

۲۶ ۵۲۶ ، ۴۷۴ ۔ ۲۷ ۹۰۰ روپے ۔

۲۸ ۸ روپے ۴ آنے ۔ ۲۹ ۳۴۶ ، ۴۰۲ ۔

۳۰ ۷۷ ″ ۴ ″ ۱۱ پائی ۔ ۳۱ ۱۶۲۴۰ روپے ۔

۳۲ ۱۴ ″ ۱ ″ ۶ ″ ۔ ۳۳ سوا چھ ۔

۳۴ ۱۰۲۸۰ پھلیاں ۔ ۳۵ ۹۷ روپے ۴ آنے ۶ پائی ۔

۳۶ ۳۴۲۴۵ ۔ ۳۷ ۱۹۲ ″ ۱۵ ″ ۶ ″ ۔

۳۸ ۲۰۳ ۔ ۳۹ ۱۳۰۷ ″ ۱۳ ″ ۔

۴۰ ۲۶۶ ۔ ۴۱ ۷ ″ ۱ ″ ۲$\frac{1}{2}$ ″ ۔

۴۲ ۴۸۰ ۔ ۴۳ ۴۰ ۔ ۴۴ ۲۲۰۴ روپے ۳ آنے ۔

۴۵ ایک جوڑا جوتوں کی قیمت ۶ روپے ، ایک ٹوپی کی
قیمت ۲ روپے ۔ ۴۶ ۶۳ دن و ۱۲ روپے ۔

۴۷ ۵۰ روپے و ۲۲ روپے ۔

۴۸ ۲ روپے ایک آنہ ۱۰ پائی ، ۹۴ آدمی ۔

۴۹ ۸۶۵۶۳۸۹ ۔ ۵۰ ۱۸۰ دن ۔ ۵۱ ۱۷۴ ۔

۵۲ ۱۲۰ دن ۔ ۵۳ ۸۴ ۔

۵۴ ۲۵ سیر ۸ چھٹانک چنے ۔

۵۵ ۱۶۸۸ روپے ۱۰ آنے ۔ ۵۶ ۱۴۸ آدمی ۴ پائی ۔

۵۷ ۷۸۴۹۴۶ ۔ ۵۸ ۹۳۹ ۔ ۵۹ ۱۰۹۷۶ ۔

۶۰ ۶۴ آدمی ، ایک روپیہ ۴ آنے ۔

۶۱ ۱۲۹۳ من ۔ ۶۲ ۱۵۰۰ ۔ ۶۳ ۱۰۵۰۰۰ ۔

۶۴ ۲۳ روپے ۱۲ آنے ۔ ۶۵ ۳۰۵۱ روپے ۳ آنے ۔

۶۶ ۳۵۵۵ و ۵۲۴ ۔

۶۷ ۵۰۴۱ روپے ۷ آنے ڈیڑھ پیسہ ۔

۶۸ ۲۸۰۴ ۔ ۶۹ ۶۳ روپے ۱۳ آنے ۱۰ پائی ۔

۷۰ ۲۴۰۷ ۔ ۷۱ ۱۹ ″ ۸ ″ ۔

۷۲ ۴۰ سال ۔ ۷۳ ۸۰ ، ۵۴ ۔

۷۴ ۲۲ سیر ۱ چھٹانک ۔ ۷۵ ۴۰ سال ۔

۷۶ زید کا حصہ ۱۲۰۰ روپے ، عمرو کا حصہ ۸۰۰ روپے ، بکر کا حصہ ۶۱۵۰ روپے ۔ ۷۷ ۴۵ سال و ۱۷ سال ۔

۷۸ الف کا حصہ ۱۰۰ روپے ، ب کا حصہ ۸۰ روپے و ج ″ ″ ۷۰ ″ ۔ ۷۹ ۸۸ درخت ۔

۸۰ ۱۹ روپے ۹ آنے ۶ پائی ۔

۸۱ ۳۶۰۰۰۹۰۰ ۔ ۸۲ ۱۲۱ روپے ۸ آنے ۔

۸۳ ۷۲۰۰ ۔ ۸۴ سوا سیر ۔ ۸۵ ۳۱ ۔

۸۶ ایک آنہ ۴ پائی و ۸ روپے ۵ آنے ۴ پائی ۔

۸۷ پہلا مقسوم ۶۷۴۴۱۱، دوسرا مقسوم ۹۶۳۴ ٭

۸۸ ۷۲ گز ٭ ۸۹ ۱۸۵ روپے ٭

۹۰ ۲۶۰ روپے ۳ آنے ٭ ۹۱ ۱۲ 〃 ٭

۹۲ ایک آنہ ۱۰ پائی، ۴ روپے ۹ آنے ۴ پائی ٭

۹۳ ۱۱۹۰۰ ٭ ۹۴ ڈیڑھ سیر ٭

۹۵ ۲۰۰ تھان ٭ ۹۶ ×

۹۷ ۲۱۶۸۱۴ ٭ ۹۸ ۳۹ روپے ۳ آنے ٭

۹۹ ۱۱۱ ٭ ۱۰۰ ۲۳ ٭ ۱۰۱ ۳۰۹۰ ٭

۱۰۲ ۷۷، ایک آنہ ۳ پائی ٭

۱۰۳ ۷۰ روپے ٭ ۱۰۴ سوا سیر ٭

۱۰۵ ۱۵ 〃 ۲ آنے ۶ پائی ٭

۱۰۶ زید کے پاس ۸۰ روپے، بکر کے پاس ۸۷ روپے،
عمرو 〃 〃 ۶۰ 〃 ٭ ۱۰۷ ۷۹۲ روپے ۳ آنے ٭

۱۰۸ ۵۲۳ روپے ۷ آنے ۴ پائی فائدہ ٭

۱۰۹ ۱۹۵ 〃 ٭

۱۱۰ ۱۰ 〃 ۶ آنے ۸ پائی نقصان ٭

۱۱۱ ۱۰۹۹۰۶ 〃 ۱۰ 〃 ۸ 〃 ٭

۱۱۲ ۳۶ 〃 ۱۳ 〃 ٭

فہرست کُتب مؤلفہ مولوی عبداللہ خاں

مولوی عبداللہ خاں کی تصنیف کی ہُوئی کتابیں طالبعلموں اور عام شائقین کے واسطے نہایت مفید ثابت ہوئی ہیں۔ جناب ڈائرکٹر صاحب بہادر سررشتہ تعلیم پنجاب نے سلسلہ حساب کی کتابوں اور نیز گلدستہ مضامین کو بموجب سرکلر نمبر $\frac{1}{2}$ مورخہ ۶ فروری ۱۹۱۱ء ٹکسٹ بک مقرر کیا ہے۔ کل کتابیں نئی سکیم کے مطابق ہیں جو آج کل رائج ہے۔ ہر ایک کتاب کا نام اور اس کی مختصر کیفیت ذیل میں درج ہے۔ جن صاحبوں کو از راہ قدردانی منگانی ہوں ایک کارڈ بھیج کر بذریعہ وی پی پارسل خواہ راقم سے یا تاجران کتب سے جن کے نام نامی اس اشتہار کے آخر میں درج ہیں منگالیں۔ زیادہ کتابوں کی خریداری پر معقول کمیشن دیا جاتا ہے۔ جس کا فیصلہ بذریعہ تحریر ہو سکتا ہے۔ گلدستہ مضامین حصہ دوم اور حکایات نثر بھی داخل فہرست سررشتہ تعلیم ہیں۔

نوٹ۔ کتابوں کا آرڈر دینے میں بہت احتیاط کرنی چاہئے۔ بعض کتابیں صرف ورنیکلر سکولوں کے لئے ہیں اور بعض صرف اینگلو ورنیکلر سکولوں کے لئے اور بعض دونو کے لئے یکساں ہیں۔ سلسلہ نمبر ۱ سے ۴ ورنیکلر اور اینگلو ورنیکلر سکولوں کے لئے یکساں ہیں۔ نمبر ۵ دونو قسم کے سکولوں کے لئے یکساں ہے لیکن ورنیکلر سکولوں کے لئے ایک ضمیمہ علاوہ کتاب کے صرف ایک آنہ (۱؍) قیمت پر دیا جاتا ہے۔ نمبر ۶ و ۷ اور ۸ ورنیکلر اور اینگلو ورنیکلر سکولوں کے لئے جدا جدا ہیں۔

راقم

عطر چند کپور اینڈ سنز لاہور

حساب کی کتابیں اردو میں

۱۔ **سلسلہ حساب نمبر ۱**۔ پہلی جماعت کے لئے۔ تصویروں اور مختلف قسم کی شکلوں کے ذریعے ایک سے ۱۰۰ تک گنتی سکھانے کی بے نظیر کتاب ۱۰×۱۰ کے پہاڑے۔ چھوٹے عددوں کی جمع و تفریق بھی درج ہے۔ قیمت ۲؍ محصول ۰؍

۲۔ **سلسلہ حساب نمبر ۲**۔ دوسری جماعت کے لئے۔ قاعدے:۔ (۱) گنتی ۱۰۰۰۰ تک۔ سادہ جمع و تفریق۔ پہاڑے ۱۶×۱۶۔ چھوٹی ضرب و تقسیم سادہ جس میں مضروب فیہ یا مقسوم علیہ ۱۶ سے زیادہ نہ ہو۔ $\frac{1}{4}$ و $\frac{1}{2}$ اور $\frac{3}{4}$ کا تصور شکلوں اور اعداد متقرون کے ذریعے۔ قیمت ۵؍ محصول ۱؍

۳۔ **سلسلہ حساب نمبر ۳**۔ تیسری جماعت کے لئے۔ قاعدے:۔

لمبی ضرب وتقسیم سادہ۔ کسوری پہاڑے ۲۰×۱½ و ۱¼×۲۰ مع مشقی سوالات۔ دیسی نقدی کے پیمانے۔ تحویل۔ جمع و تفریق مرکب۔ قیمت ۵ر محصول ار

۴۔ سلسلۂ حساب نمبر ۴۔ چوتھی جماعت کے لئے۔ قاعدے:۔

ضرب و تقسیم مرکب۔ وزن لمبائی اور وقت وغیرہ کے پیمانے۔ تحویل۔ اجزائے ضربی۔ عاد اعظم و ذواضعاف اقل۔ کسور عام کے قاعدے (کسور ملتف و مسلسل کے سوا) کسوری پہاڑے ۲۰×۲½ و ۳½×۲۰ و ¾×۲۰ مع مشقی سوالات۔ پہاجنی ہندسے (صرف ورنیکلر سکولوں کے لئے) قیمت ۶ر محصول ار

۵۔ سلسلۂ حساب نمبر ۵۔ پانچویں جماعت کے لئے۔ قاعدے:۔

اکائی کے قاعدے سے سوالوں کے حل کرنے کا طریق۔ تجارت مفرد۔ سود مفرد۔ مسطحات۔ پھیلاوٹ۔ قیمت ۶ر محصول ار

ضمیمہ { صرف ورنیکلر سکولوں کے لئے۔ قاعدے:۔ دیسی طریقہ حساب۔ حساب بہی کھاتہ۔ قیمت ار

۶۔ سلسلۂ حساب نمبر ۶۔ ورنیکلر مڈل سکولوں کی پہلی جماعت کے لئے۔

قاعدے:۔ تجارت مرکب۔ کسور ملتف و مسلسل و کسور اعشاریہ۔ سود کے سوالوں میں اصل زرشرح اور مدت دریافت کرنا۔ قیمت ۴ر محصول ار

۷۔ سلسلۂ حساب نمبر ۶۔ اینگلو ورنیکلر مڈل سکولوں کی پہلی جماعت کے لئے۔

قاعدے:۔ کسور ملتف و مسلسل۔ تول ناپ وغیرہ کے انگریزی پیمانے۔ میٹری پیمانے۔ کسور اعشاریہ۔ اوسط فیصدی۔ سود کے سوالوں میں اصل زرشرح اور مدت دریافت کرنا۔ قیمت ۵ر محصول ار

۸۔ سلسلۂ حساب نمبر ۷۔ ورنیکلر مڈل سکولوں کی دوسری جماعت کے لئے۔

قاعدے:۔ اوسط۔ فیصدی۔ وقت اور کام۔ نفع نقصان۔ تناسب۔ تقسیم بہ اجزائے متناسب۔ جذر۔ قیمت ۵ر محصول ار

۹۔ سلسلۂ حساب نمبر ۷۔ اینگلو ورنیکلر مڈل سکولوں کی دوسری جماعت کے لئے۔

قاعدے:۔ حرفی حساب۔ حرفوں کی قیمت ہندسوں میں۔ مساوات درجہ اول جن میں صرف صحیح عدد ہوں بغیر عبارتی سوالوں کے۔ تجارت مرکب۔ کام اور وقت۔ نفع نقصان۔ (الف + ب)۲ کی توضیح شکلوں کے ذریعے۔ تقسیم بہ اجزائے متناسب۔ قیمت ۴ر محصول ار

۱۰۔ سلسلۂ حساب نمبر ۸۔ ورنیکلر مڈل سکولوں کی تیسری جماعت کے لئے۔

قاعدے:۔ مجسمات۔ قیمت نقد و سٹی کاٹا۔ سود مرکب۔ پچھلے قاعدوں کی مشق۔ قیمت ۶ر محصول ار

۱۱۔ سلسلۂ حساب نمبر ۸۔ اینگلو ورنیکلر مڈل سکولوں کی تیسری جماعت کے لئے۔

قاعدے:۔ مربع لینا۔ (الف + ب) کے اصول پر۔ جذر۔ مساوات درجۂ اول۔ مجسمات۔ سود در سود۔ قیمت ۶ر محصول ار

۱۲- **حساب کا پہلا حصہ** - اس حصے میں چاروں ابتدائی قاعدے مفرد و مرکب نئی طرز پر لکھے ہیں - قیمت ۴ر محصول ۱ر

۱۳- **حساب کے چیدہ سوالات مع حل** - حساب کے مشکل سے مشکل سوالوں کو ایسے آسان طریق سے حل کر کے دکھایا ہے کہ جس شخص کو معمولی حساب بھی آتا ہو وہ اس کتاب کو پڑھ کر پورا محاسب بن سکتا ہے - اردو میں ایسی کتاب اس فن میں اب تک نہیں لکھی گئی - قیمت ۵ر محصول ۱ر +

نوٹ - مذکورہ بالا کتابیں پٹواریوں کا امتحان دینے والوں کے لئے بھی نہایت مفید ہیں +

حساب کی کتابیں انگریزی میں

۱۴- **اکسرسائزز ان ارتھمیٹک** - یہ کتاب انگلو ورنیکلر مڈل - انٹرنس - ایف اے - ٹریننگ کالج اور امیدواران امتحان مقابلہ و اکسٹرا اسسٹنٹی و رڑکی کالج کے لئے ازحد مفید ہے - قیمت ۸ر محصول ۱ر +

۱۵- **اکسرسائزز ان منسوریشن** - یہ کتاب امیدواران امتحان مڈل و انٹرنس و رڑکی کالج کے لئے نہایت مفید ہے - قیمت ۶ر محصول ۱ر +

۱۶- **ڈیفینیشنز آف ارتھمیٹک** } یہ کتاب مڈل و انٹرنس کے لئے مفید ہے - قیمت ۳ر محصول نر +

۱۷- **فارمولی ان منسوریشن** } یہ کتاب بھی مڈل و انٹرنس کے طلبا کے لئے نہایت مفید ہے - مساحت کے تمام قاعدوں کو ایک جگہ نہایت مختصر طریق سے جمع کیا ہے - قیمت ۱ر +

اردو کی کتابیں

۱۸- **گلدستہ مضامین حصہ اول** - اپر پرائمری کی پانچویں جماعت کے لئے - بچوں کو تہذیب اور اخلاق سکھانے اور ان کی عام معلومات بڑھانے کے لئے بے مثل کتاب - قیمت ۴ر محصول ۱ر +

۱۹- **گلدستہ مضامین حصہ دوم** } مڈل سکولوں کے طلبا کے لئے بے نظیر کتاب - طلبا کو مضمون نویسی سکھانے - ان کی عام لیاقت بڑھانے اور ان کے دلوں میں اخلاقی جوہر پیدا کرنے کے لئے بہترین کتاب - قیمت ۶ر محصول ۱ر +

۲۰- **گلدستہ مضامین حصہ سوم** - انٹرنس کے طلباء کے لئے نایاب اور چیدہ چیدہ مضامین کا مجموعہ - قیمت ۶ر محصول ۱ر +

۲۱- **حکایات عجیب** - بچوں کے لئے نہایت دلچسپ کہانیاں اور قصے

اس کتاب کو پڑھکر خود [illegible] ہے اور سب سے بڑی خوبی یہ ہے کہ تمام کتاب میں کوئی لفظ یا فقرہ ایسا نہیں جو خلاف تہذیب ہو۔ قیمت ۵ر محصول ار

۲۲- فرہنگ حکایات عجیب بزبان انگریزی } حکایات عجیب کا ترجمہ انگریزی میں کرنے کے لئے نہایت مفید فرہنگ۔ قیمت ۲ر محصول ۰ر

۲۳- فرہنگ حکایات عجیب بزبان فارسی } حکایات عجیب کا ترجمہ فارسی میں کرنے کے لئے نہایت مفید فرہنگ۔ قیمت ۱۰ر محصول ر

۲۴- عجیب و غریب لطیفے حصۂ اول } یہ کتاب اسم بامسمیٰ ہے خوبی دیکھنے پر منحصر ہے۔ قیمت ۱۰ر محصول ر

۲۵- عجیب و غریب لطیفے حصۂ دوم } اس کتاب میں علما و فضلا اور شعرا وغیرہ کے چٹکلے اور لطیفے درج ہیں تفریح طبع کا نایاب نسخہ ہے۔ قیمت ۳ر محصول ر

۲۶- کاروان } الف لیلیٰ کی طرز کے نہایت دلچسپ اور دلاویز قصے جو کسی زمانے میں عربی زبان میں لکھے گئے تھے اور اب پہلی مرتبہ اُردو میں شائع کئے جاتے ہیں۔ قیمت ۶ر محصول ار

۲۷- شیخ اسکندریہ اور اُس کے غلام } یہ کتاب بھی مثل کاروان کے ہے قیمت ۵ر محصول ار

۲۸- ایران اور ایرانی } اس کتاب میں ایران اور وہاں کے باشندوں کے نہایت دلچسپ حالات درج ہیں۔ مع تصاویر و نقشۂ ایران۔ قیمت فی جلد مجلد ۱۰ر

۲۹- مشاہیر عالم (حصۂ اول طبقۂ حکماء) } اس کتاب میں دنیا کے مشہور و معروف اشخاص کے نہایت دلچسپ حالات درج ہیں۔ تعداد صفحہ ۳۲۰۔ قیمت ۱۲ر

۳۰- حکایات شیریں حصۂ اول } دوسری جماعت کے لئے دلچسپ کہانیاں قیمت ۴ر محصول ر

۳۱- حکایات شیریں حصۂ دوم } تیسری جماعت کے طلبا کے لئے دلچسپ کہانیاں۔ قیمت ۴ر محصول ار

۳۲- حکایات شیریں حصۂ سوم } چوتھی جماعت کے طلبا کے لئے دلچسپ کہانیاں۔ قیمت ۴ر محصول ار

۳۳- حکایات شیریں حصۂ چہارم } پانچویں جماعت کے طلبا کے لئے دلچسپ کہانیاں۔ قیمت ۴ر محصول ار

۳۴- رباعیات حالی مصنفہ شمس العلماء مولوی الطاف حسین صاحب حالی۔ قیمت ۱۲ر

کتب خانہ جامعۂ عثمانیہ

۱- اراکین مجلس اعلیٰ، مجلس رفقاء، مجلس انتظامی، مجالس تعلیمات و نصاب پانچ کتابیں ایک ماہ تک اپنے پاس رکھ سکیں گے۔

۲- اساتذہ جامعۂ عثمانیہ و کلیات ملحقہ و گزیٹیڈ عہدہ داران جامعہ اور اراکین دار الترجمہ دس کتابیں ایک ماہ تک اپنے پاس رکھ سکیں گے۔

۳- طلبائے ایم۔ اے، ایل ایل۔ بی و تحقیقاتی جماعتوں سے رجسٹر شدہ دو کتابیں، بی۔ اے اور انٹرمیڈیٹ کے طلبہ تین کتابیں ایک ہفتہ تک اپنے پاس رکھ سکیں گے۔

۴- مدت مقررہ پر کتابیں واپس نہ ہوں تو طلبہ سے بحساب فی کتاب ۔۔۔ روزانہ لیا جائیگا۔

۵- بشرط موقع کتابیں گھر پر جاری کی جا سکیں گی مگر اس غرض کے لئے ایک آنہ یومیہ فی کتاب کا ادا کرنا لازم ہے۔

۶- کتابیں گم یا خراب ہو جائیں تو مستعیر ذمہ دار ہوگا۔

۷- کتابوں پر کسی قسم کا نشان یا حاشیہ نہ لگایا جائے۔

۸- قلمی نسخے و نادر کتابیں جاری نہ کی جا سکیں گی۔